COL·LECCIÓ POPULAR BARCINO

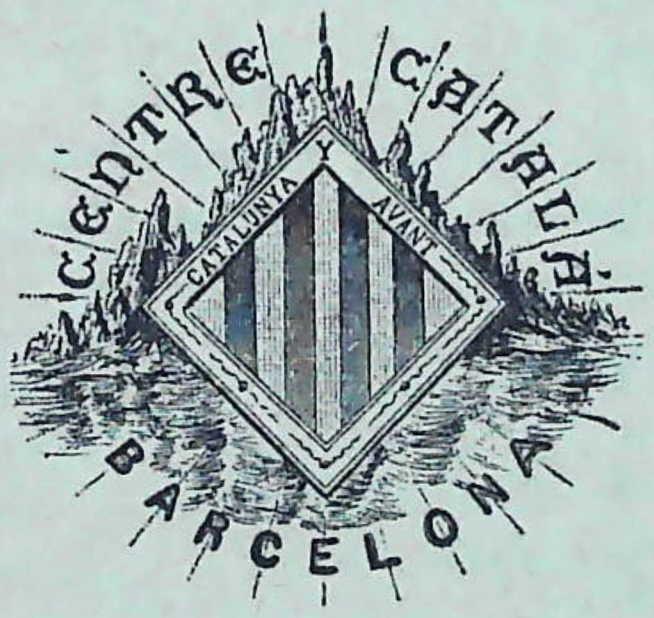

A. ROVIRA
I VIRGILI

RESUM D'HISTÒRIA DEL CATALANISME

NUM. 125

2'50 PTES.

EDITORIAL BARCINO

PRINCIPALS PUBLICACIONS

ENCICLOPÈDIA CATALUNYA (BIBLIOTECA D'ESTUDIS SOBRE CATALUNYA, VALÈNCIA I LES BALEARS EN TOTS ELS ASPECTES). — 21 volums publicats. Subscripció, per sèries de 3 volums: en tela, 18 ptes.; en cartró, 14 ptes.

ELS NOSTRES CLÀSSICS (OBRES COMPLETES DELS ESCRIPTORS CATALANS MEDIEVALS). — *Col·lecció A.* 52 volums publicats. Subscripció, per sèries de 4 volums: 20 pts. — *Col·lecció B.* 5 volums publicats Subscripció, per sèries de 3 volums: 40 ptes.

ANTOLOGIA (BIBLIOTECA D'ESCRIPTORS CATALANS MODERNS). — 8 volums publicats. Subscripció, per sèries de 4 volums: 16 ptes.

ELS CLÀSSICS DEL MÓN. — *Obres de Shakespeare.* 4 volums publicats. Subscripció, per sèries de 3 volums: 20 ptes. — *Obres de Molière.* 8 volums publicats. — *Obres de Mistral.* 2 volums publicats

COL·LECCIÓ POPULAR BARCINO. — 133 volums publicats.

ASSAIGS I MONOGRAFIES DE L'EDITORIAL BARCINO. — 5 volums publicats.

CRESTOMATIES BARCINO. — 2 volums publicats.

MANUALS ESCOLARS BARCINO. — 6 volums publicats.

BARCELONA. PORTAFERRISSA. 17

RESUM D'HISTÒRIA DEL CATALANISME

ALGUNES PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL BARCINO SOBRE LA RENAIXENÇA CATALANA

La Nacionalitat Catalana, d'E. Prat de la Riba («Col-lecció Popular Barcino», 110. . . . . 2'00

La constitució interior de Catalunya, per A. Rovira i Virgili («Col·lecció Popular Barcino», 87). . . . . 2'00

La premsa catalana del vuitcents. 2 volums (Antologia», 9-12). . . . . 18'00

Resum d'Història del Catalanisme, per A. Rovira i Virgili («Col·lecció Popular Barcino», 125). . . . . 2'50

Les idees literàries en la Renaixença Catalana, per O. Saltor («Assaigs i Monografies de l'Editorial Barcino», 3). . . . . 6'00

Els iniciadors de la Renaixença («Antologia», 1) . . 5'00

Art i Política (assaigs extrets d'*El Europeo),* de B. C. Aribau («Col·lecció Popular Barcino», vol. 81) . . . 2'00

Records i belleses de Catalunya, de Pau Piferrer («Col-lecció Popular Barcino», 100) . . . . . 2'00

Epistolari d'Angel Guimerà («Antologia», 5-6). . . . 7'50

El català literari, per Pompeu Fabra («Antologia», 7). . 5'00

Resum de Literatura Catalana, per L. Nicolau d'Olwer («Col·lecció Popular Barcino», 33). . . . . 2'00

L'aptitud econòmica de Catalunya, per Carles Pi i Sunyer («Enciclopèdia Catalunya», 4 i 13). En tela, 17'00; en cartró. . . . . 14'00

Teodor Llorente, per M. Duran de València («Col·lecció Popular Barcino», 127). . . . . 1'00

Joan Maragall, per A. Maseres («Col·lecció Popular Barcino», 128). . . . . 1'00

BARCELONA - PORTAFERRISSA, 17

COL·LECCIÓ POPULAR BARCINO
VOLUM CXXV

RESUM D'HISTÒRIA DEL CATALANISME

PER

A. ROVIRA I VIRGILI

BARCELONA, 1936
EDITORIAL BARCINO — PORTAFERRISSA, 17

EDITORIAL BARCINO. Edició núm. 310

Impremta VARIAS. Sant Sadurní d'Anoia

PARAULES PRELIMINARS

Aquest Resum d'Història del Catalanisme *està concebut com un sumari cronològic de la renaixença nacional de Catalunya en l'aspecte àmpliament polític. Els altres aspectes —el lingüístic, el literari, el cultural, l'artístic —només hi són alludits com a antecedents o coeficients de l'ideal patriòtic i de la seva evolució.*

Una renaixença ve a continuar una vida anterior. I sense conèixer aquesta, no comprendríem el sentit d'aquella. No es pot comprendre el catalanisme renaixent sense tenir una idea clara dels principals fets de la vella Catalunya nacional. Per això, abans d'entrar en la narració succinta del catalanisme contemporani, hem exposat les línies generals del nostre procés històric. És l'aplicació del mateix mètode que vam seguir en escriure, ja fa més de vint anys, la Història dels moviments nacionalistes.

* * *

En tractar de la renaixença catalana, la presentem en la integritat geogràfica de la Catalunya-nació, de la Catalunya constituïda per les terres on és parlat l'idioma català. El catalanisme autèntic és, en els nostres dies, necessàriament i essencialment pannacionalista. Nació catalana vol dir la totalitat dels

territoris de l'idioma i la totalitat de la gent nostra que els habita. L'antic Principat és una regió —és a dir, una part— de la nació catalana, com el País Valencià, com les Illes, com el Rosselló.

Partint del concepte nacional de Catalunya, apareix més vistent el lligam dels fets de la renaixença en les diverses regions catalanes, i ensems es nota millor el desnivell que hi ha encara en els progressos de la nostra reconquesta espiritual dins aquestes regions. La saba que puja del terrer pairal és la mateixa, perquè surt dels estrats profunds on es conserva la vitalitat de la nació; però les florides i les collites són desiguals a causa de la diferència de conreu.

L'embranzida vigorosa només s'ha produït fins avui a la Catalunya del Principat, torre mestra de la raça i de la llengua; i s'hi ha produït després de llargs esforços d'escassos efectes immediats. Un conjunt de senyals ens fan creure que és prop el moment de l'embranzida de les altres regions, i que molt aviat s'obrirà per a aquestes un període decisiu i ràpid en el qual cada any valdrà per un decenni dels anteriors periodes.

* * *

La renaixença catalana, comparada amb les altres renaixences nacionals d'Europa, ha estat lenta, i en part encara ho és. La lentitud s'ha manifestat en la recatalanització lingüística, en el recobrament de la consciència nacional, en l'extensió del sentiment patriòtic a través dels múltiples estaments, en la

restauració política. Aquest fenomen pren tot el seu relleu en el present Resum. *Al cap d'un segle de renaixença, l'obra reconqueridora de la nostra ànima i de les nostres llibertats apareix fragmentària territorialment i socialment.*

Es un fenomen significatiu, que els catalans nacionals havem de tenir en compte, per tal de compensar amb la nostra acció conscient i constant aquesta feblesa lamentable. Els qui coneixen bé la història catalana hauran de relacionar la lentitud del nostre moviment renacionalitzador amb la fluixedat fatal de què l'antiga Catalunya va donar mostres, sobretot en alguns moments crucials.

La comprovació del fenomen que remarquem, ben lluny de descoratjar-nos, ha de dur-nos a enfortir la voluntat de triomf i a intensificar l'obra patriòtica. La lassitud de certs moments històrics i la lentitud del recobrament nacional han d'ésser superades per mitjà d'una acció insistent, permanent i heroica en la lluita cívica de cada dia.

Amb una intuïció de poeta, Agustí Esclasans ha simbolitzat bé el caràcter de la renaixença catalana en uns versos de la seva Oda a Catalunya: *«Dintre la farga de les pàtries lentes — flamegen les fornals calladament». Sí: Catalunya és una «pàtria lenta». Ho és en la seva formació, en la seva creixença, en el seu decaïment, en el seu ressorgiment. ¿Una tara invencible? No: una flonjor interior que pot ésser vençuda. En els períodes lents i en els ràpids, l'essencial és que les fornals flamegin. En aquestes fornals —esperit nacional, llengua, cultura— més que en les exteriori-*

tats espectaculars i en les cridòries, hi ha el secret de la nostra força i l'assegurança de la victòria definitiva.

* * *

No és el nostre Resum *una improvisació. És un descabdellament d'esquemes que hem traçat anteriorment. El primer d'aquests esquemes és la monografia corresponent a Catalunya que figura en el darrer volum de la* Història dels moviments nacionalistes *(any 1914); el segon es troba en alguns capítols del nostre llibre* El Nacionalismo Catalán *(any 1917); el tercer en la breu* Història del Catalanisme *inclosa en el volum de l'*Anuari dels Catalans *corresponent a l'any 1923. El* Resum *que ara presentem és força més complet que els anteriors esquemes i servirà de base a un descabdellament posterior, molt ampli, dels nostres treballs històrics sobre la renaixença catalana. Aquest últim treball, avui en preparació, constituirà una extensa* Història del Catalanisme, *que serà publicada en diversos volums de l'*Enciclopèdia Catalunya *de l'Editorial Barcino, el primer dels quals apareixerà molt aviat.*

Mentrestant, oferim ací, amb el Resum *que hem enllestit, un sumari concís, ordenat i metòdic de la renaixença patriòtica dins la Catalunya íntegra, tot donant una idea de l'evolució del catalanisme, de les seves doctrines, dels seus homes assenyalats i de cada un dels esdeveniments més notables.*

I

ANTECEDENTS

La terra catalana. — Catalunya, la Catalunya-nació, la que comprèn totes les terres on és parlada la llengua única dels catalans, forma, vora la Mediterrània occidental i a l'est de la Península Ibèrica, un triangle allargassat, que té la seva base a les muntanyes septentrionals del Rosselló —les Corberes— i el seu vèrtex a la vila de Guardamar, al sud d'Alacant. Al davant d'aquest territori continental hi ha el territori insular, hi ha les illes catalanes, que Mallorca presideix.

La Catalunya nacional, la pàtria total dels catalans, està integrada per tres grans regions geogràfiques: la Catalunya del Nord, que comprèn l'antic Principat de Catalunya, els antics comtats de Rosselló i Cerdanya, el petit principat d'Andorra i la zona catalana d'Aragó; la Catalunya del Sud, que és la de l'antic reialme de València, i la Catalunya insular, que és la de les illes Balears i Pitiuses. Un estret riu, la Cènia, separa les dues Catalunyes continentals; un ample espai de mar separa d'aquestes la Catalunya insular.

Més endins de la mar Mediterrània, a l'illa italiana de Sardenya, hi ha la ciutat de l'Alguer, repoblada

per catalans en el segle XIV, els habitants de la qual conserven encara el llenguatge de l'avior.

La raça catalana. — La nostra raça —raça històrica, no pas antropològica— és principalment un compost de quatre races prehistòriques: la capsiana, la pirinenca, la cèltica i la ibèrica. Dues vingueren del sud, dues del nord. Pujaren del sud, procedents d'Àfrica, els capsians i els íbers; baixaren del nord, procedents d'Europa, els pirinencs i els celtes.

Els capsians, que en algunes de llurs derivacions posteriors són anomenats ligurs, van ésser l'element ètnic més nombrós de Catalunya.

Els pirinencs, que van estendre's també pel nord d'Aragó i per Euscadi, a Catalunya no passaren, segons sembla, més avall de la comarca del Vallès. Són els constructors dels monuments megalítics anomenats dòlmens i menhirs.

Els íbers pròpiament dits entraren a Catalunya, venint del sud-est peninsular, cap al segle VI abans de Crist, i s'establiren principalment pel País Valencià, les Illes i les conques de l'Ebre i el Segre. Però existeixen molts motius per a creure que pertanyien a aquesta mateixa raça els homes de l'anomenada cultura almeriana o argàrica —d'El Argar, població d'Almeria on n'han aparegut importants restes arqueològiques—, els quals entraren a Catalunya molts segles abans i s'aturaren a la línia del Llobregat. Els íbers i llurs precursors almerians poblaren, en el territori català, principalment les Illes, el País Valencià i les comarques de Lleida i Tortosa.

Els celtes, cap al segle X abans de Crist, travessaren el Pirineu i s'infiltraren pel nord-est de Catalunya i al llarg de la costa, fins força avall de les comarques valencianes.

La posició d'aquests diversos elements ètnics damunt la nostra terra va canviar més o menys a través dels temps prehistòrics. A partir del segle III abans de Crist, apareixen principalment distribuïts en la següent forma: els pirinencs a la Cerdanya i a les valls del Pirineu; els capsians al Berguedà i a la Plana de Vic; els celtes a l'Empordà i a les comarques costeres, i els íbers a la part occidental i meridional del Principat, a Mallorca i Menorca, i al País Valencià, on també hi havia elements capsians.

Una illa catalana, Eivissa, va ésser colonitzada pels fenicis. Després els cartaginesos la convertiren en una base naval.

La cultura catalana pre-nacional. — De tots els pobles primitius que s'establiren a Catalunya, era l'ibèric el de més avançada civilització. La indústria i l'art ibèrics, que presenten influències gregues i orientals, són ben notables. Els íbers tenien un alfabet per a escriure llur parla, avui encara desconeguda.

Damunt el conjunt ètnic dels capsians, els pirinencs, els celtes i els íbers, més o menys barrejats entre ells —la zona de màxima barreja fou el litoral del Principat—, s'exercí la influència de dos pobles colonitzadors: el grec i el romà. Cap al segle VI abans de Crist, fou establerta a Empúries una colònia

de grecs foceus procedents de Marsella. Altres colònies gregues foren Roses i Hemeroscopeion (Dènia). I per la porta emporitana entraren ací els romans, en el darrer quart del segle III abans de Crist, amb motiu d'una operació de guerra contra els cartaginesos, que havien envaït la Península Ibèrica i, en guerra contra Roma, trameteren a Itàlia un exèrcit comandat per Anníbal.

Tarragona va ésser, de bon començament, la base d'operacions dels romans. Aquests, vençuts els cartaginesos —que feren només una estada de pocs anys a Catalunya, sense deixar-hi cap rastre apreciable—, van començar aleshores l'acció de conquesta. Aviat fou la nostra terra una província dels creixents dominis de Roma. L'any 197 abans de Crist Tarragona esdevé capital de la *Hispania citerior,* tot just creada com una de les demarcacions administratives de l'Imperi, la qual comprenia mitja Península. A mesura que, per la posterior creació de noves províncies peninsulars, el territori que tenia per capital Tarragona, la *Hispania tarraconensis,* anava reduint-se, s'acostava a la figura geogràfica que, segles després, havia de tenir la Unió catalano-aragonesa. I el *Conventus tarraconensis,* territori de la subdivisió judicial establerta pels romans, era una prefiguració del territori de la Catalunya del Nord.

La influència cultural romana és el segell més fort i més profund que de fora ha rebut Catalunya. Roma ens donà l'organització política, la llengua, el Dret, una gran part de l'art, la civilització antiga. Catalunya és, espiritualment, filla de Roma. L'Església cris-

tiana completà l'obra de romanització. I com que la cultura romana era, en molta part, una assimilació de la cultura grega, Catalunya esdevingué un poble de formació cultural greco-romana. Ella és la terra peninsular més hellènica i més llatina. Ni la invasió goda ni la invasió sarraïna no destruïren aquest fet fonamental.

Si racialment Catalunya és un compost de quatre races: capsiana, pirinenca, celta i íbera, culturalment és un producte de tres cultures: hellenisme, romanisme i cristianisme.

FORMACIÓ HISTÒRICA DE LA NACIÓ CATALANA. — En els últims temps de la dominació visigòtica es produeixen en el nostre territori alguns fets que revelen una tendència a la diferenciació i a la formació d'una individualitat política en el nord-est de la Península. Un d'aquests fets és la revolta del general Paulus contra Vamba; Paulus es declarà rei de la nostra contrada i de la Septimània, d'acord amb el comte de Nimes, Hilderic, i el duc de Tarragona, Ranosind. Paulus fou vençut, però el seu acte és un precedent important. Un altre fet és la revolta d'Aquila II (un fill del rei god Vitiza), sostingut per la gent d'ací contra Roderic, que regnava a la resta de la Península. El poder d'Aquila era tan efectiu, que aquest rei va encunyar moneda en el nostre territori. Així, quan es produí la invasió sarraïna a principis del segle VIII, el nord-est peninsular era de fet independent.

Els sarraïns no feren una estada gaire llarga a la part septentrional de Catalunya. Havien entrat ací cap a

l'any 714, i Girona va ésser reconquerida el 785, al cap de setanta anys; el 801 era reconquerida Barcelona.

L'acció reconqueridora catalana, que donà origen a la formació de l'Estat català, no té res a veure amb les altres accions reconqueridores peninsulars. L'impuls i l'ajuda no ens vingueren de ponent; ens vingueren del nord, de la Gàllia, on Carlemany havia enfortit i eixamplat el reialme franc. La nostra reconquesta és del tot estranya a don Pelayo i als reis d'Astúries; es relaciona sols amb els monarques francs: Carlemany, Lluís el Bondadós, Carles el Calb.

S'havia iniciat ja la gestació de la nació catalana en començar la reconquesta, i aquesta gestació va avançar en l'època comtal. Sorgeixen els comtats catalans, la majoria dels quals formen la Marca Hispànica. Guifré I, comte d'Urgell, de Cerdanya, de Barcelona, d'Ausona i de Girona, és el fundador de la nostra dinastia comtal, després reial, que estableix gradualment la unitat catalana per la unió dels comtats diversos a l'entorn del nucli central de Barcelona, i aconsegueix la independència de la incipient nació.

Catalunya va néixer en el segle IX, al Pirineu, i anà guanyant, enmig de lluites i esforços, la terra assaonada per a la creixença nacional Aleshores es forma la nació, i es mostra la llengua que n'és el senyal. Els francs ens duien el feudalisme; però, amb tot, la tradició romana perdurava. La Catalunya comtal és la Catalunya romànica. Romànica la llengua catalana, romànic l'art català d'aquell temps.

Els qui havien baixat del nord per a iniciar i impulsar la reconquesta eren, més que els francs pròpia-

ment dits, els aquitans, els homes de la Gàllia del Sud, i sobretot els llenguadocians. El cap de l'expedició militar que reconquereix Barcelona és el duc Guillem de Tolosa, sant Guillem de Gellona, el Guillem d'Orange de la llegenda, i porta gent de Tolosa, de Narbona, de Besiers, de Carcassona i d'altres parts del Llenguadoc. Tot fa creure que la família de Guifré I era una família noble del comtat de Carcassona, potser descendent de nobles gods que sortiren d'ací en ésser envaïda la terra pels sarraïns.

En la consolidació de l'Estat català comtal marcaren grans avanços Borrell II, que en l'últim terç del segle X s'independitzà de fet del reialme franc; Ramon Berenguer I, que a mitjan segle XI promulgà el codi dels Usatges, primera Constitució política a Europa; Ramon Berenguer III, que es casà amb Dolça de Provença i féu entrar Catalunya dins la política mediterrània i europea, i Ramon Berenguer IV, que completà la reconquesta de la Catalunya del Nord, i uní el principat català i el reialme aragonès, pactant, l'any 1137, el seu casament amb Peronella d'Aragó, efectuat cap a l'any 1150.

La unió amb Aragó. — La Unió catalano-aragonesa —que no fou mai pròpiament una confederació, puix que no tenia òrgans comuns, fora del rei i del seu Consell privat—, adoptà l'ensenya catalana de les quatre barres vermelles, i el català fou el predominant idioma polític i diplomàtic d'aquell Estat compost.

En la història de la Unió catalano-aragonesa, el pa-

per principal el tingué, indiscutiblement, Catalunya, la dinastia de la qual donà al novell Estat els seus millors monarques, des d'Alfons I a Martí l'Humà (1162-1410). El nom de Jaume I el Conqueridor, sobretot, és cèlebre en la història. I aquest, com el seu avi i el seu pare, era un rei català per la llengua i per la nissaga.

Però succeí que, per tal de simplificar el nom de l'Estat compost així format, i atès que els sobirans d'Aragó tenien el títol de reis i els de Catalunya el de comtes, va ésser adoptat el nom oficial d'«Aragó». Heu-vos aquí perquè en la història es parla tan sovint d'Aragó i dels aragonesos, sense remarcar que sota aquests noms hi havia la preponderància de Catalunya i dels catalans. Pel fet d'aquesta simplificació de nom, que per als catalans va tenir efectes funestos, s'ha cregut que Catalunya era un afegit secundari d'Aragó. I era tot el contrari. La Unió catalano-aragonesa ofereix moltes semblances amb la unió franco-bretona i amb la unió lituano-polonesa. El paper històric de Catalunya dins aquella unió era anàleg, fins a cert punt, al de Polònia dins la unió amb Lituània.

En la unió amb Aragó no tot van ésser avantatges per a Catalunya. Aquesta hi trobà greus inconvenients, que els actuals historiadors catalans remarquen amb més precisió i amb més clarividència que els anteriors. Entre altres conseqüències de la unió catalano-aragonesa, hi hagué l'entronitzament de la dinastia castellana a la nostra pàtria, en la persona de Ferran el d'Antequera. Foren principalment els

aragonesos els qui van fer possible aquest fet, realitzat a despit dels drets preferents que tenia a la corona el darrer comte d'Urgell, Jaume el Dissortat (any 1412).

L'EXPANSIÓ CATALANA MEDIEVAL. — Tres direccions político-geogràfiques va prendre l'expansió catalana medieval: la peninsular, la transpirinenca i la mediterrània. La primera i l'última van reeixir en gran part; la segona, que tenia per camp les terres veïnes de la Gàllia del Sud, l'Occitània, va fracassar a la batalla de Muret (any 1213), on el rei Pere I el Catòlic va ésser derrotat i mort, sota l'atac dels cavallers francesos. Havia d'ésser França, la Gàllia del Nord, constituïda en un poderós Estat, la que dominés les terres del Migdia i frustrés la nació occitana naixent, germana de la nació catalana.

Sota Jaume I el Conqueridor es concretà el territori nacional de Catalunya. L'alt rei alliberà dels sarraïns Mallorca (any 1229) i el País Valencià, el recobrament del qual tingué el seu moment culminant en la rendició de la ciutat de València (any 1237). D'aleshores ençà, els límits de la Catalunya total no han canviat gairebé gens, i el territori de la llengua catalana es manté geogràficament. Les conquestes de Jaume I abastaren també el regne de Múrcia, que el rei cedí tot seguit al seu gendre, Alfons X de Castella.

Tal com Guifré I féu la repartició dels seus comtats per a després de la mort, Jaume I féu la repartició dels seus reialmes, i així trossejà el territori de

la Catalunya gran que ell mateix havia aplegat. Les Illes i el Rosselló formaren un reialme a part, i els dos fills de Jaume I, Pere II el Gran i Jaume de Mallorca foren dos germans enemics, fins al punt que aquest s'alià amb els francesos quan, l'any 1285, envaïren el territori de Catalunya amb ocasió de la croada papal contra Pere, que havia alliberat Sicília del poder de Carles d'Anjou, príncep francès protegit per la Santa Seu.

Amb Pere II comença la gran expansió imperial de Catalunya a la mar Mediterrània. El nostre poble senyoreja la mar blava, i l'almirall victoriós, Roger de Llúria, pronuncia aquella famosa frase que ni un peix podria mostrar-se damunt la mar si no duia marcats a la cua els quatre pals de l'escut català.

L'expansió mediterrània aconsegueix el seu impuls màxim en el regnat de Jaume II (anys 1291-1327). Els almogàvers surten de Sicília cap a Constantinoble l'any 1303, i comença a l'Orient pròxim aquella llarga epopeia d'heroisme i de fúria, de glòries i horrors. Establerts als ducats d'Atenes i Neopàtria, hi creen un Estat català, amb la llengua catalana oficial, amb els Usatges de Barcelona com a règim jurídic. I aquell Estat es manté setanta anys, per a caure lluitant bravament quan feia pocs anys que havia entrat a formar part dels dominis del comte-rei de Catalunya-Aragó.

A les darreries del regnat de Jaume II, una expedició comandada pel seu fill i hereu, Alfons, conquerí l'illa de Sardenya (any 1323).

Sota el comte-rei Pere III el Cerimoniós o el del Pu-

nyalet, es produí la reintegració de les Illes i del Rosselló, bé que amb procediments de violència contra la dinastia mallorquina, i es prepara la tornada de Sicília al casal català. A despit dels símptomes de decadència que apareixen en els regnats dels dos fills de Pere III — Joan I i Martí l'Humà —, en morir l'últim estaven aplegades sota el seu ceptre totes les terres de llengua catalana, Aragó i les grans illes de Sicília i Sardenya.

La unió a Castella.— El casament de Ferran, primogènit de Catalunya-Aragó, amb la princesa castellana Isabel (any 1469), va ésser fet amb vistes a la unió de les dues grans corones peninsulars.

Cinc anys després, per la mort del rei de Castella Enric IV, germà d'Isabel, aquesta esdevenia reina de Castella, i quatre anys més tard, per la mort de Joan II, pare de Ferran, aquest esdevenia comte-rei de Catalunya-Aragó. L'any 1479 assenyala la unió de les dues corones, cadascuna de les quals, però, conservava les seves pròpies institucions. El llaç unitiu només consistia en la comunitat matrimonial dels dos monarques, i va estar a punt de rompre's quan, morta Isabel, Ferran es casà en segones noces amb Germana de Foix. L'únic fill d'aquest matrimoni morí al cap de poques hores d'haver nascut, i els reialmes i terres que constituïen la Corona catalano-aragonesa passaren, pel testament de Ferran el Catòlic, a la seva filla Joana la Boja i al fill gran d'aquesta, Carles (any 1516), el qual poc després esdevingué emperador d'Alemanya.

Alguns historiadors catalans, amb poc encert, han volgut negar l'efectivitat de la unió en temps dels Reis Catòlics. En veritat, nombrosos fets i documents la proven. Ferran mateix l'afirmava explícitament en una lletra adreçada, l'any 1483, als consellers de Barcelona.

En l'època de la dinastia castellana, Catalunya es trobava en un període de decadència política. Les desavinences entre la nació i la monarquia arribaren fins a la guerra del Principat contra Joan II, després del conflicte d'aquest amb el seu fill Carles de Viana i de la mort del príncep (any 1462). Fou una guerra de deu anys, durant la qual els catalans, que en certs moments havien pensat de constituirse en República, proclamaren successivament per sobirans Enric IV de Castella (any 1463), que abandonà la corona catalana al cap d'un any; Pere de Portugal (nét del darrer comte d'Urgell), que morí l'any 1466, i Renat d'Anjou, comte de Provença. La guerra del Principat contra Joan II, que tingué repercussions al País Valencià i a les Balears, passà per múltiples alternatives, fins que, exhaurides les forces de Barcelona assetjada, aquesta acceptà les moderades condicions que Joan li oferí.

La crisi portada per aquella guerra s'agreujà per efecte de la política de Ferran II, política antinacional i absolutista. El monarca va imposar a Catalunya la Inquisició castellana, que amb la persecució dels jueus conversos arruïnà la indústria i el comerç de Barcelona; canvià en sentit antidemocràtic el règim de la Generalitat i dels Consells municipals,

i féu trametre frares castellans a diversos monestirs catalans, entre els quals hi havia el de Montserrat, monestir que va quedar subjecte al de Valladolid.

La mar llatina, que en l'època d'esplendor de Catalunya era ben bé la mar nostra, *mare nostrum,* i de la qual havia sortit la puixança catalana, es convertí en un llac quasi abandonat per efecte d'una sèrie de causes: la pirateria turca i barbarisca, el descobriment de la ruta de les Índies pel Cap de Bona Esperança, i el descobriment d'Amèrica. La marina, el comerç i la indústria de Catalunya es decandiren com les seves institucions polítiques i el seu art i la seva literatura. La ciutat de València, que en el segle XV havia prosperat mentre Barcelona dequeia, i que a la segona meitat d'aquell segle arribà a tenir més habitants que la capital del Principat —uns 50.000 per uns 30.000—, decaigué al seu torn en temps de Carles I.

Les lluites socials dels segles XV i XVI. — Alfons IV, Joan II i Ferran II van aprofitar-se del plet dels pagesos de remença per a fer triomfar llurs propòsits i dividir els catalans. En la guerra contra Joan II, la gran majoria dels remences, acabdillats per Francesc Verntallat, lluitaren al costat del rei, a despit d'haver promulgat la Diputació del General una concòrdia favorable als remences (any 1463), la qual Ferran II féu servir de base per a la seva famosa sentència de Guadalupe (any 1486). Però el Rei Catòlic, abans de dictar-la, seguí una política tortuosa que donà lloc a una segona revolta dels re-

mences, acabdillats aquesta vegada per Pere Joan Sala (anys 1484-1485), i imposà als pagesos càstigs personals i pecuniaris, ultra la indemnització que havien de pagar als senyors de llurs terres a canvi de la redempció. De totes maneres, els efectes de la sentència van ésser aviat beneficiosos, i en el camp català hi hagué una florida de prosperitat mentre que moltes ciutats i viles, Barcelona especialment, s'empobrien i es despoblaven.

Si al camp català triomfà en gran part, definitivament, la revolució agrària del segle XV, no succeí el mateix amb la revolució municipal. L'estament popular de les ciutats i viles, la força màxima del qual eren els menestrals, lluitava temps ha, amb persistent energia, per a intervenir en el govern dels municipis, que la classe alta tenia agavellat. Els membres del Consell executiu —el veritable govern— eren tots de la classe rica i privilegiada, o sia ciutadans i homes de vila honrats, com els deien. A Barcelona es formaren dos partits o «gavelles»: la Busca (partit popular) i la Biga (partit de la classe rica). Per l'ajuda que a mitjans del segle XV els «buscaris» reberen d'Alfons IV, enutjat amb les classes privilegiades, que no es mostraven prou dòcils a les exigències reials, s'apoderaren aquells del govern de la ciutat, el règim de la qual fou reformat pel monarca l'any 1455, especialment en el sentit de donar-hi entrada a les classes populars: mercaders, artistes — és a dir, homes d'oficis distingits— i menestrals. No va durar gaire més de mitja centúria la democratització del règim municipal, puix que en l'últim decenni del segle,

Ferran II, a través de diverses reformes, posà de nou el govern en mans de les classes privilegiades, i només hi deixà subsistir una lleu intervenció de les classes populars.

Les lluites socials catalanes van tenir un violentíssim esclat al País Valencià i a Mallorca, en els anys 1520-1523. Fou el moviment famós de les Germanies, que venia a ésser, en alguns aspectes, anàleg al de la Busca barcelonina. La intervenció de la classe popular en el govern municipal era, en efecte, una de les principals reivindicacions dels agermanats valencians, que tingueren els principals cabdills en Joan Llorenç, Guillem Castellví (anomenat Sorolla), Esteve Urgellès i Vicenç Peris.

Vençudes les Germanies, tant al País Valencià com a Mallorca, la repressió fou extremadament cruel. I fins al segle XIX no hi tornà a haver lluites socials a les terres catalanes. Un llarg període d'absolutisme reial i de desnacionalització ofegà les aspiracions populars en el doble aspecte nacional i social.

La guerra de Separació. — Allò que al principi només era una unió personal, es convertí a poc a poc en hegemonia i àdhuc en dominació de Castella sobre Catalunya. Reis i virreis seguien una política vexatòria i assimilista, que s'anava accentuant. I així els catalans varen perdre les llibertats després de nombrosos conflictes i guerres amb Espanya.

Un d'aquests conflictes portà els catalans del Principat, l'any 1640, a revoltar-se, l'any 1641 a separar-se d'Espanya i proclamar la República, ideal de Pau

Claris, i dies després a unir-se lliurement a França, proclamant el rei Lluís XIII comte de Barcelona, o sia príncep de Catalunya, amb la condició que fossin mantingudes les llibertats tradicionals.

La guerra iniciada l'any 1640—que porta el nom popular de guerra dels Segadors, però a la qual correspon amb més exactitud el nom de guerra de Separació, respecte a Espanya—acabà l'any 1652 amb una transacció, per la rendició de Barcelona exhaurida —semblantment al cas de l'any 1472, en temps de Joan II—. Els catalans tornaren a formar part del reialme espanyol, tot conservant gairebé totes les antigues llibertats. El comtat de Rosselló i bona part del de Cerdanya, restaren, però, en poder de França, per la mala voluntat o la inhabilitat de la diplomàcia espanyola. La causa principal de l'avinença hispanocatalana fou l'afebliment de França a conseqüència de les lluites de la Fronda, afebliment que deixà Catalunya sense una suficient cooperació francesa en la guerra contra Espanya.

La guerra de Successió. — Les llibertats autonòmiques, salvades en la guerra de Separació, caigueren seixanta anys després. La guerra de Successió al tron d'Espanya, a les primeries del segle XVIII, fou la causa ocasional de l'enfonsament polític de la nació catalana. En aquella guerra els catalans, en llur gran majoria, es posaren al costat de l'arxiduc Carles d'Àustria, i contra Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV.

És possible que els catalans d'aquell temps cometessin greus errors, i avui són molts els patriotes

que els retreuen d'haver-se posat al costat de la casa d'Àustria i contra la de Borbó, i d'haver mostrat una ideologia més aviat regionalista que no pas nacional. Però és evident que la principal preocupació d'aquells catalans, o d'una bona part d'ells, era, no el litigi dinàstic, ans la conservació de les llibertats de Catalunya, que van creure amenaçades per Felip d'Anjou. D'altra part, cal remarcar dos fets: que no era possible a Catalunya de romandre neutral en la guerra, i que, en començar aquesta, les majors probabilitats de victòria les tenien els aliats que lluitaven contra els Borbons; calgueren tota una sèrie d'inesperats esdeveniments desfavorables, per a canviar radicalment la situació.

Victoriós Felip V, els valencians perderen les llibertats l'any 1707, després de la dissortada batalla d'Almansa; els catalans del Principat l'any 1714, després de l'assalt de Barcelona per l'exèrcit franco-espanyol; i finalment les perdé Mallorca, que, per la seva condició insular, pogué resistir encara algun temps més.

Les nostres institucions polítiques van ésser destruïdes. L'any 1716, el Decret de Nova Planta establí el règim unitari, i en el preàmbul el rei declarava que, «*habiendo pacificado mis armas el Principado de Cataluña...tocaba a mi soberanía establecer gobierno en él*». És interessant de recordar que, un cop vençuda Catalunya, gràcies a la cooperació de les armes franceses, Felip V renyí amb França i vingué una curta guerra franco-espanyola.

Amb prou feines havien passat vint anys de la cai-

guda de Catalunya, que alguns catalans adreçaren un missatge al rei d'Anglaterra, Jordi II, demanant-li el seu concurs per al recobrament de la llibertat de la pàtria. Però el tractat d'Utrecht, signat l'any 1713, equivalia a l'abandó de Catalunya pels seus aliats, especialment per Anglaterra. L'anguniós prec dels catalans no fou escoltat a Londres.

Alguns intents de revolta, cap a l'any 1730, van ésser reprimits. I les noves generacions setcentistes no sentiren ja la ferida roent que havia rebut la nació en el seu cos i en la seva ànima.

Durant bona part del segle XVIII, l'illa de Menorca estigué en poder dels anglesos, amb un breu parèntesi de dominació francesa.

La decadència espiritual de Catalunya. — Mentre que la Catalunya lliure de l'època nacional havia donat a la cultura del món grans noms i grans obres en la ciència i en les lletres, la Catalunya sotmesa, que s'anava convertint en província obaga, és gairebé un erm en el camp de l'esperit. No tingueren ja parió els noms de Ramon Llull, d'Arnau de Vilanova, de Bernat Desclot, de Ramon Muntaner, de Francesc Eiximenis, de Bernat Metge, de Joanot Martorell, de Jordi de Sant Jordi, d'Ausiàs March, de Jaume Roig, de Roiç de Corella.

En el segle XVIII, tot i l'esclafament polític del nostre poble, hi ha gèrmens de la renaixença futura. A causa, en gran part, dels corrents europeus, pren una major intensitat la vida cultural, que havia tingut el seu punt més baix en el segle XVII, i, d'altra

banda, es produeix una millora de l'activitat econòmica.

Han caigut la llengua literària, l'autonomia política, la consciència nacional. Però de tant en tant salten espurnes que demostren l'existència d'un caliu interior, el qual més endavant farà possible l'abrandament de la renaixença, en arribar els vents propicis de l'Europa renovada per les idees de llibertat humana i nacional.

La Revolució francesa i Catalunya. Les guerres napoleòniques. — Després de tres quarts de segle d'atuïment nacional, la Revolució francesa féu altra vegada d'actualitat la qüestió de Catalunya. Els constitucionals i els revolucionaris francesos treballaren per obtenir el concurs dels catalans contra l'Espanya absolutista, enemiga de la França nova, prometent-los l'establiment de la independència catalana. Emissaris francesos arribaren fins a la frontera rossellonesa. Un d'aquests emissaris era, segons forts indicis, Maximilià Robespierre, el nom del qual havia de fer-se cèlebre poc després. Arribà Robespierre a Perpinyà l'any 1791, portant a la maleta les velles lleis de Catalunya, i ordenà que fos traduïda al català la Constitució francesa.

Durant la guerra entre Espanya i la França revolucionària (1793-1795), els francesos elaboraren diversos projectes de restauració de les llibertats de Catalunya. El convencional Couthon proposà a la Convenció Nacional francesa l'establiment de la República catalana.

Aquestes suggestions no foren escoltades pels catalans d'aleshores, que havien perdut la consciència nacional.

Als començos del segle XIX, Napoleó Bonaparte, durant les guerres que promogué, realitzà esforços en el mateix sentit. L'any 1810, el mariscal Augereau s'adreçava, de Girona estant, als habitants de Catalunya, dient-los, en nom de l'emperador, que aquest havia decidit de restituir-los les llibertats de què Espanya els havia privat.

Durant l'ocupació francesa fou creat el Govern de Catalunya, que tenia per idiomes oficials el català i el francès. El *Diari de Barcelona*, convertit en gaseta oficial, durant algun temps s'imprimí (març-agost 1810) a dues columnes, francesa l'una i catalana l'altra.

Tampoc no tingueren resultat aquests esforços. La gran majoria dels catalans sentien odi a Napoleó, i la guerra encara exasperà aquest sentiment.

La Junta Superior de Catalunya i les Corts de Cádiz. — Va desaparèixer durant aquella guerra el poder central espanyol, per haver quedat Espanya sense rei i sense Govern, i els catalans del Principat constituïren a Lleida una Junta Superior, que més tard es federà amb les altres Juntes anàlogues de la Península, tot mantenint la seva autonomia interior. Aquesta Junta usà la llengua catalana en alguns documents importants.

Les Corts de Cádiz, l'any 1812, establiren a Espanya el règim constitucional. Els diputats catalans a les dites Corts havien rebut de la Junta Superior el

mandat imperatiu de reclamar el restabliment de les llibertats catalanes anteriors a l'any 1714 en el cas que no fos admesa la uniformitat de legislació a tot el regne, uniformitat que la Junta creia desitjable. Però a Cádiz triomfaren les tendències unitàries.

La divisió provincial. — L'any 1822 es decretà la divisió d'Espanya en províncies. Aquella divisió, que era una caricatura de la divisió francesa en departaments, fou suprimida l'any següent, en ésser restablert el règim absolutista, però fou imposada novament per decret l'any 1833, poc després de la mort de Ferran VII. El Principat de Catalunya i el País Valencià foren esbocinats en quatre i tres províncies administratives, respectivament.

Les disposicions assimilistes en el període constitucional espanyol.— L'establiment del règim constitucional a Espanya portà, junt amb algunes llibertats individuals que afavoriren en gran manera la renaixença catalana, una sèrie de disposicions en sentit unitarista, les quals vingueren a completar la submissió del nostre poble.

L'any 1822 quedà derogat el Dret penal català, el qual, com diu Pella i Forgas, era la major glòria amb referència a les llibertats individuals dels catalans.

L'any 1825 s'establí un ensenyament oficial uniforme en castellà, que foragità de les escoles l'idioma i els llibres catalans.

L'any 1829, per la publicació del Codi de Comerç

espanyol, plagi de la legislació francesa, quedà anul·lat el Dret mercantil català i, amb aquest, el famós *Llibre del Consolat de Mar*.

L'any 1834, per tal d'uniformar la jurisprudència dins l'Estat espanyol, es creà el Tribunal Suprem a Madrid.

L'any 1837 fou l'últim en què s'encunyà moneda catalana, la qual desaparegué.

L'any 1845 fou suprimit el cadastre, que venia a ésser un concert econòmic amb l'Estat, i foren imposats a Catalunya els tributs generals d'Espanya, els consums i les quintes.

L'any 1862 l'article 25 de la llei del Notariat prohibí la redacció de les escriptures públiques en llengua catalana.

Fou dictada així mateix, poc abans de la Revolució de Setembre, una disposició que prohibia la representació d'obres teatrals escrites exclusivament en llengua catalana, i declarava obligatori que almenys un personatge de l'obra parlés en castellà.

II

ELS PRIMERS TEMPS DE LA RENAIXENÇA

EL MOVIMENT LITERARI.—El moviment romàntic i les idees liberals havien fet germinar a tot Europa els moviments nacionalistes. En la dècada 1830-1840 aparegueren a Catalunya els primers símptomes clars de la renaixença literària de l'idioma vernacle, que havia estat foragitat dels més nobles llocs i esdevenia una parla plebea.

La renaixença literària va ésser preparada pels cenacles intellectuals del romanticisme barceloní, el qual tingué per òrgans les revistes *El Europeo* (anys 1820-1823) i *El Vapor*, que començà a publicar-se l'any 1833. Poc abans d'aparèixer *El Europeo*, havien sortit uns quants números del *Periòdico universal de ciencias, literatura y artes*, amb un viu esperit català. El triomf de les primeres llibertats modernes a Espanya, féu possible el moviment representat per aquells periòdics. En *El Vapor* escrivien, entre altres, Rubió i Ors, Pau Piferrer i Milà i Fontanals, i en les seves pàgines es publicà la famosa oda *A la Pàtria*, de Bonaventura Carles Aribau (agost del 1833).

La represa dels estudis d'història catalana contribuí així mateix a desvetllar el sentiment pairal.

Aquells homes, però, que estimaven Catalunya i la llengua catalana, empraven quasi sempre el castellà com a llengua literària, i creien tots, llevat de Rubió i Ors, que el català era una llengua morta per a la literatura. I tanmateix s'adonaven que la caiguda de Catalunya era deguda essencialment a la caiguda de l'idioma català. Milà i Fontanals, en uns versos dedicats a la reina Isabel II, deia:

«Del saber el alto cetro
que el catalán empuñaba,
cayó también de su diestra
al olvidarse su habla.»

Més endavant, tot mantenint-se reclòs en el camp purament literari, Milà escriví algunes belles poesies en la nostra llengua.

En llurs obres castellanes de caràcter arqueològic i històric, Pau Piferrer i Francesc Pi i Margall manifestaven un viu sentiment català.

L'impulsor de la renaixença literària de la llengua catalana fou Joaquim Rubió i Ors, amb les poesies que començà a publicar en el *Diario de Barcelona* l'any 1839, signades per *Lo Gayté del Llobregat* i que aplegà amb aquest nom, l'any 1841, en un volum, al qual posà un pròleg on bateguen les reivindicacions del catalanisme. Arran de la mort de Rubió i Ors, l'any 1899, escrivia Pi i Margall: «D'ell deriva aquest catalanisme que tant angunieja i espanta avui els nostres homes d'Estat».

L'exemple de Rubió va trobar seguidors en la dècada 1850-1860. Aparegueren en aquest temps altres poetes, els «poetes de riu», com se'ls digué per llurs pseudònims generalment fluvials. Antoni de Bofarull pogué publicar l'any 1858 un recull amb composicions de poetes catalans d'aquell temps: *Los Trobadors nous*. I va ésser Bofarull qui, amb els seus insistents esforços, aconseguí, l'any 1859, la restauració dels Jocs Florals. Aquell any l'Ajuntament de Barcelona va atendre la petició que en aquest sentit li feren Bofarull, Cortada, Pons i Gallarza, Milà, Rubió, Balaguer i Amer. Es discutí molt si els Jocs havien d'ésser bilingües de català i castellà o solament catalans; aquest últim criteri s'imposà. Amb la restauració de la gaia festa es consolidà la renaixença literària.

Els Jocs Florals del passat segle van afavorir la creixença del corrent catalanista. Als discursos presidencials d'aquestes festes i en moltes de les composicions dels poetes, hom pot trobar els rudiments de les reivindicacions patriòtiques que més endavant s'han manifestat complidament.

Gràcies al nou ús de la llengua pròpia, la literatura catalana prengué una notable volada, que contrasta amb la fosca baixesa del temps de submissió provincial.

Els començos de la Renaixença al País Valencià. — La castellanització lingüística de València havia arribat força més enllà que la del Principat.

Eren escrits en la parla popular alguns periòdics valencians de caràcter polític, que sortiren en temps

de la primera guerra carlina i en els anys posteriors —com *El Mole* i *El Tabalet*—, però no tenien cap sentit de renaixement literari. Igual pot dir-se del teatre popular valencià d'aquella època, anàleg al de Robrenyo i de Renart al Principat.

Fou Tomàs Villarroya el primer poeta del renaixement valencià. En el periòdic *El Liceo,* publicat per la societat literària del mateix nom, aparegueren, entre els anys 1841 i 1843, algunes poesies catalanes de caràcter culte. Villarroya, en escriure versos catalans, seguí probablement l'exemple de Rubió i Ors. Coneixia l'*Oda* d'Aribau, una frase de la qual apareix en una de les seves poesies més conegudes:

«I una cançó et diré, filla del cel,
en l'oblidada llengua dels meus avis,
més dolça que la mel.»

Hi hagué encara, cap a l'any 1855, alguns isolats assaigs poètics d'altres autors.

L'any 1857, en el diari *El Conciliador,* aparegueren les primeres poesies catalanes de Teodor Llorente, el qual fins aleshores havia escrit en castellà. Llorente s'havia fet amic, a la Universitat de València, de Vicenç Wenceslau Querol i de Marià Aguiló, que aleshores era bibliotecari de la Biblioteca Universitària. De l'amistat d'aquests tres homes, i de la lectura de *Lo Gayté del Llobregat*, va néixer la idea de la restauració del català literari al País Valencià.

L'any 1858 s'iniciaren a València, sota el patronatge de l'Ajuntament, uns Jocs Florals bilingües, per obra de Llorente, Querol i Aguiló.

Al cap d'alguns anys, al voltant de Llorente s'aplegà un grup de joves poetes valencians, i en els certàmens literaris la parla catalana anava prevalent damunt la castellana. Algunes commemoracions històriques, com el quart centenari de la introducció de la impremta a València i el sisè de la mort de Jaume I, donaren ocasió a actes de confraternitat entre els poetes i escriptors del País Valencià, del Principat i de les Illes.

L'ambient de la renaixença literària valenciana del passat segle fou d'un pàllid regionalisme. Els Jocs Florals valencians eren bilingües, mentre que els de Barcelona havien repellit el bilingüisme. En la premsa, els periòdics de llengua vernacla i els bilingües eren quasi tots populars i la majoria plebeus, escrits en una llengua pobrament dialectal i amb ortografia acastellanada.

L'orientació patriòtica dels poetes i escriptors valencians en llenguatge català, apareix sovint confusa i contradictòria per la influència de l'ambient i de l'època. Però de vegades esclata amb força, com un crit profund de l'ànima, el sentiment de la unitat nacional. Llorente, que en certs aspectes de la seva actuació es capté com un simple regionalista adscrit a partits espanyols, en diferents passatges dels seus versos i del seu epistolari manifesta, com Constantí Llombart, Jacint Labaila, Rafel Ferrer i Bigné i altres, una clara consciència de la catalanitat del País Valencià. Ferrer i Bigné, en una poesia, presenta en la forma allegòrica de «tres branques d'un sol arbre», la diversitat de les tres grans regions catalanes— Princi-

pat, València i Mallorca— dins la unitat de la pàtria total.

Constantí Llombart representà a València la tendència a donar al moviment un caràcter de reivindicació política, tendència que era combatuda per Llorente, el qual des de la *Revista de Valencia,* escrita en castellà, afirmava que ell, com Fèlix Pizcueta i Jacint Labaila, no aspirava a altra cosa sinó a fer del llenguatge valencià una nova varietat literària dins la unitat nacional espanyola.

ELS COMENÇOS DE LA RENAIXENÇA A LES ILLES. — El catalanisme lingüístic va rebre molt aviat la valuosíssima aportació de nombrosos mallorquins, entre els quals cal citar Marià Aguiló, Mateu Obrador i Bennassar i Jeroni Rosselló. Va ésser Aguiló el primer home de la Renaixença que tingué la idea clara de la unitat de la llengua catalana.

Entre els historiadors de sentit patriòtic, dins la modalitat regionalista de l'època, es distingí Josep M.ª Quadrado. Aquest escriptor, però, era dels que no creien en el ressorgiment literari del català, que ell anomenava «*nuestro lindo dialecto*».

ELS PRIMERS PERIÒDICS ESCRITS EN CATALÀ. — A la premsa, el moviment es manifestà, al principi, en diversos fulls de vida efímera: *Lo Pare Arcàngel* (Barcelona, any 1841), que es deia «periòdic polític-català», i *Lo Verdader Català* (Barcelona, any 1843), del qual foren publicats sis números.

En aquest periòdic el sentiment catalanista era for-

ça viu. Sota la vinyeta de la capçalera, en la qual apareix un pagès català, hi ha escrit aquest lema:

«Per terra observa el català ab tristura
sa indústria, son comerç i agricultura»

En el seu darrer número, *Lo Verdader Català* explicava en versos adolorits el seu amor a la llengua catalana i el poc ressò que havia trobat:

«Mes entre tants periòdics,
ni un s'en veu en català;
per això he volgut sortir
nostre idioma parlant,
per fer veure que ell és dolç,
agradable i elegant.»

«Ja és hora», escrivia, «que els verdaders fills de Catalunya procúrien sostenir ab pit i constància, la defensa de sos interesos i lo record de ses glòries.» I prenia comiat amb un epitafi d'amarg humorisme:

«Catalans que aquí passau:
si sentiu lo vostre cor
inflamat de patri amor,
ah!, plorau. Sí, sí, plorau,
puix baix esta tomba jau
Lo Verdader Català;
lo qual, perquè desitjà
parlar en sa pròpia llengua,
d'alguns fou tingut a mengua,
i això la mort li causà.»

El primer periòdic català amb vida normal fou el setmanari satíric *Un tros de paper*, que començà a pu-

blicar-se el dia 16 d'abril del 1865 i durà fins al dia 16 de setembre del 1866. El fundà Albert Llanas, tingué Tomàs Padró com a dibuixant, i hi collaboraren Conrad Roure, Vidal de Valenciano, Eduard Aulés, Josep Feliu i Codina, Robert Robert i Josep M.ª Arnau. Venia a representar el matís popular del renaixement literari.

Francesc Pelagi Briz va fundar, l'any 1868, la primera revista literària en català, *Lo Gay Saber,* que va ésser un dels esforços més ben orientats i més persistents de la renaixença espiritual i que mostrà una clara concepció pancatalana. Briz havia fundat, l'any 1865, el *Calendari Català,* que va publicar-se fins al 1882. En totes dues publicacions els escriptors de València i de Mallorca collaboraven regularment, al costat dels del Principat.

Per aquells temps es realitzaren els primers intents de teatre català modern, del qual Frederic Soler féu una institució perdurable.

Mentrestant Josep Anselm Clavé, amb els seus cors d'obrers, va iniciar la dignificació de la nostra música popular.

L'ORIENTACIÓ DE LA RENAIXENÇA. — Entre els literats s'accentuava la tendència a convertir el moviment literari en un moviment de reivindicació patriòtica. Els principals sostenidors d'aquesta tendència eren Antoni de Bofarull i Víctor Balaguer, particularment l'últim, autor d'aquells famosos versos on fa parlar així Catalunya:

«Ai Castella castellana!:
no t'hagués conegut mai!»

Altres literats, com Milà i Fontanals i Marià Aguiló, no es decidien a sortir del camp de la literatura i de la investigació científica.

La *Historia de Cataluña* de Balaguer, a despit de les seves fortes tares, contribuí al proselitisme patriòtic. S'ha dit, amb raó, que d'aquella obra sortiren moltes englantines dels Jocs Florals. Víctor Balaguer exercí durant alguns anys —els anteriors a la Revolució de Setembre— una influència considerable sobre la joventut catalana. Al cap d'algun temps, però, va sumar-se a la política espanyola i va traslladar-se a Madrid.

Vicenç Boix escriví una *Historia de Valencia,* que tenia un sentit anàleg al de la *Historia de Cataluña* de Balaguer (any 1860).

LES FESTES CATALANO-OCCITANES DEL 1868. — Víctor Balaguer, que era un dels principals creadors dels llaços d'amistat entre els poetes catalans i els occitans, trobant-se l'any 1868 a la presidència dels Jocs Florals de Barcelona, va organitzar unes festes de confraternitat, a les quals assistiren Frederic Mistral i altres felibres.

Aquelles festes, que van tenir una gran ressonància, representaren una afirmació de la unitat lingüística de la Catalunya gran i de la germanor catalano-occitana.

III

LES PRIMERES MANIFESTACIONS POLÍTIQUES

ELS PARTITS POLÍTICS. — En el camp polític, els primers corrents favorables a la llibertat de Catalunya es manifestaren en els partits extrems: el carlí i el republicà. Els carlins defensaven, ultra la causa dinàstica del pretendent, el retorn a la tradició dels furs i les llibertats regionals. Els republicans demanaven l'establiment del sistema federatiu, dins el qual cada regió o nació d'Ibèria havia d'ésser un Estat autònom. Es prou coneguda la influència preponderant que en el partit republicà va tenir un català eminent, Francesc Pi i Margall, arribat a la presidència de la República espanyola l'any 1873.

Però tant dins el carlisme com dins el federalisme espanyol, hi hagué, al costat d'una tendència favorable a les reivindicacions catalanes, una altra de desfavorable. Aquestes dues tendències donaren lloc a desacords entre els carlins i entre els federals.

Els catalans havien entrat del tot en la política general espanyola, i les lluites d'aquell temps a base de carlins i liberals, moderats i progressistes, monàrquics i republicans, tenien absorbida la vida pública

del nostre poble. Així i tot, però, de tant en tant apareixia, en breus flamarades, el sentiment català profund, les manifestacions primerenques del qual alarmaren ja els polítics i la premsa de Madrid.

Catalunya fou el bressol del moviment republicà del segle passat. I això explica que aquell moviment prengués de seguida un caràcter federalista. El federalisme, amb tot, no arribà a una confluència fecunda amb el catalanisme incipient. Només en el sector més ilustrat del jovent federal hi hagué un esperit conscient de catalanitat, i encara no gaire fort.

ELS PRIMERS CATALANISTES. — El primer escriptor català que tractà modernament la qüestió del catalanisme des del punt de vista polític, fou Joan Cortada, que publicà, l'any 1860, el seu notable treball *Cataluña y los catalanes,* el qual acaba amb les següents paraules: «*Santo es el amor a la patria, y la patria nuestra es Cataluña*». En la *Historia de España* de Cortada hi ha molts passatges on es mostra el sentiment català de l'autor.

Alguns anys després, Francesc Romaní i Puigdengolas defensava la solució federal, però separant el federalisme de les idees avançades i laiques amb què l'havia lligat el partit republicà. Romaní escriví, l'any 1869, el seu opuscle *El Federalismo en España,* en el qual, per primera vegada, era definit clarament el regionalisme històric i tradicional dins el sistema polític republicà i federatiu, que ell creia compatible amb el manteniment de la unitat catòlica.

Valentí Almirall fou el representant del matís més

català del federalisme. Començà la seva actuació dins el partit federal espanyol; però sentia plenament el problema de Catalunya. L'any 1869 va començar la publicació del diari *El Estado Catalán,* que durà fins al 1873. En aquell temps es formà a Barcelona una associació amb el mateix nom, la bandera de la qual, amorosament guardada pels supervivents del grup, hem pogut veure en algunes manifestacions patriòtiques dels nostres dies. *El Estado Catalán,* diari, va publicar-se una temporada a Madrid durant els primers mesos de la República, fins que Almirall, malcontent per la marxa que aquella seguia, suspengué la publicació.

El Pacte de Tortosa. — L'any 1869, les representacions del partit federal espanyol, posant en pràctica les doctrines que mantenia respecte a l'organització de l'Estat, convingueren una sèrie de pactes en virtut dels quals havien de constituir-se diversos agrupaments supra-regionals. El primer d'aquests pactes, el de Tortosa (en el qual tingué una gran intervenció Valentí Almirall), proclamava l'acoblament de les terres que un dia integraren la Unió catalano-aragonesa (Catalunya, València, les Balears i Aragó), tot conservant cadascuna d'aquestes regions la seva completa autonomia interior.

En el document signat a Tortosa el dia 18 de maig de l'any 1869, llegim:

« ... els representants dels comitès republicans, reunits a Tortosa, es constitueixen en Assemblea confederada i presenten a l'aprovació dels seus repre-

sentats i a la consideració dels republicans de tot Espanya les següents bases:

»1.ª Els ciutadans ací reunits convenen que les tres antigues províncies d'Aragó, Catalunya i València, incloses les illes Balears, estiguin aliades i unides per a tot el que es refereixi a la conducta del partit republicà i a la causa de la revolució, sense que de cap manera s'entengui per això que pretenguin separar se del restant d'Espanya.

»2.ª Així mateix manifesten que la forma de govern que creuen més convenient per a Espanya és la República Democràtica Federal, amb totes les seves legítimes i naturals conseqüències.»

Aquest interessant manifest està saturat d'un vigorós esperit autonomista.

La premsa monàrquica i el periòdic republicà unitari *El Pueblo,* de Madrid, van alçar una gran cridòria de protesta contra el Pacte de Tortosa, que van presentar com un acte de separatisme i com un perill de desmembració de l'Estat espanyol.

Vingueren successivament, a continuació del Pacte de Tortosa, el de Còrdova, constituït per Extremadura, Andalusia i Múrcia; el de Valladolid, constituït per les dues Castelles; el d'Eibar, constituït per Bascònia i Navarra, i el de la Corunya, constituït per Astúries i Galícia. En aquests cinc agrupaments hi havia una considerable part de federalisme nacional, per damunt del provincial i del regional. Per fi, va ésser signat a Madrid el pacte central (juliol del 1869).

Al programa federalista de l'any 1869 hi hagué la primera fórmula política de les aspiracions de Catalunya.

La Jove Catalunya. — Enmig del soroll i dels trasbalsos de la política espanyola, l'any 1870 fou creada a Barcelona l'associació La Jove Catalunya, de la qual formaven part, entre altres figures del catalanisme, Guimerà, Aldavert, Picó i Campamar, Aulèstia i Pijoan, Pella i Forgas, Roca i Roca, Riera i Bertran i Francesc Matheu.

Aquella associació fou el primer nucli declaradament catalanista amb un cert matís de sentimentalitat radical.

Els intents de proclamació de l'Estat Català, l'any 1873.—Proclamada la República espanyola l'any 1873, hi tingueren els catalans una participació principal. Fou aleshores quan els homes de Catalunya practicaren a Madrid una major intervenció política, i quan hi hagué més ministres catalans dins el Govern espanyol. Catalans van ésser els dos primers presidents d'aquella República, Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall.

La preponderant influència catalana en la primera República va motivar una forta campanya d'una gran part de la premsa madrilenya, la qual deia que els catalans s'apoderaven d'Espanya i projectaven de convertir Barcelona en la capital de la República federal.

A Catalunya, el moviment per l'autonomia fou més fort i més conscient que en cap altre indret de la península ibèrica. Hi hagué diversos intents per a proclamar l'Estat Català dins la Federació hispànica. El dia 9 de març d'aquell any van estar

a punt de constituir-lo els representants de les Diputacions catalanes i els de la Diputació de les Balears, reunits al Palau de la Generalitat. Eren els homes de l'esquerra federalista, i assenyaladament Baldomer Lostau, els qui portaven la direcció del moviment. No arribà a fer-se la proclamació, perquè els ministres catalans, i sobretot Pi i Margall, aleshores ministre de la Governació, s'esforçaren a evitar-ho, perquè temien que en aquells moments produiria greus pertorbacions, i creien que ben aviat seria aprovada per les Corts una Constitució federal. El projecte de Constitució fou llegit a les Corts el mes de juliol d'aquell any, i en alguns punts no era tan ample com el principi federatiu exigia. Tot i això, semblà excessivament radical a molts republicans, que anaven orientant-se cap a l'unitarisme, i no arribà a ésser realitat. Pi i Margall escriví, algun temps després, que potser tenien raó els catalans que volien proclamar de bon principi l'Estat autònom de Catalunya.

IV

EL PERÍODE REGIONALISTA

La restauració borbònica. — La tornada dels Borbons al tron d'Espanya (1874), després dels períodes tempestuosos de la Revolució de Setembre, del regnat d'Amadeu de Savoia i de la primera República, portà, al començament, un retrocés en el moviment polític de Catalunya i en la propagació dels ideals autonomistes.

En els primers anys de la restauració borbònica fou restablert el Sometent. És curiós de remarcar que en el seu manifest, datat a Manresa el 8 de novembre del 1875, hi ha, com a reflex d'un instintiu catalanisme, aquestes paraules: «Anam a la Pau; la terra de Catalunya és dels catalans...»

La resurrecció del Sometent fou aconseguida per un grup de conservadors regionalistes de Barcelona —Manyé i Flaquer, Marià Maspons, Josep Antoni Buxeras, el canonge Ribas, el general Mola, i Reynals i Rabassa—, gràcies a la influència que Manyé tenia prop del Govern Cánovas.

Quan foren suprimits, en els primers temps de la Restauració, els furs bascos (any 1876), fou adreçat a

Euscadi, per significades personalitats de Catalunya, un missatge de simpatia.

FUNDACIÓ DE LO RAT PENAT. — Per iniciativa de Constantí Llombart, l'any 1878 fou fundat a València Lo Rat Penat, «societat d'aimadors de les glòries valencianes», la qual, l'any següent, establí els Jocs Florals d'aquella capital d'una manera regular i amb caràcter bilingüe.

Una altra tasca patriòtica de Llombart i els seus amics fou la publicació, des del 1875 al 1883, del calendari *Lo Rat Penat,* que recordava el *Calendari Català* de Pelagi Briz.

UN PRECURSOR DEL NACIONALISME. — Un article de J. Narcís Roca i Farreras, titulat «Dos procediments per a l'emancipació», fou pretext per a la supressió de la *Revista Catalana,* supressió comunicada al director o editor per ordre de Cánovas, el mes de novembre del 1878. Roca i Farreras fou processat, però se l'absolgué.

Va ésser Roca i Farreras qui, en uns articles que publicà a *La Renaixensa,* parlà per primera vegada de nacionalisme català.

ALMIRALL I LA POLÍTICA CATALANA. — La gran majoria dels catalans continuaven situats de ple dins l'esfera de la política espanyola. No hi havia política catalana; hi havia només política espanyola a Catalunya.

El primer nucli polític de caràcter essencialment

català el constituí Valentí Almirall, que després de la caiguda de la República espanyola accentuà el seu sentit catalanesc. Per a expressar els principis d'autonomia, Almirall usà, com alguns dels escriptors d'aleshores, el terme de «provincialisme». Més tard el substituí pels de «regionalisme» i «particularisme». El federalisme almirallià prenia un caire més català cada dia, i la saba racial li donava un gust de cosa nostrada.

EL «DIARI CATALÀ». — L'any 1879 Valentí Almirall fundà el *Diari Català*, primer quotidià escrit en la nostra llengua que es publicà a Catalunya. El primer número aparegué a Barcelona el primer diumenge de maig, dia 4, en el qual era celebrada la festa dels Jocs Florals. Els seus redactors, ultra Almirall que el dirigia, eren Conrad Roure, Eduard Canibell, Antoni Feliu i Codina, Leandre Pons, Artur Gallart, Pere Sacases i els germans Alfons i Pere Ravetllat.

L'orientació política del *Diari Català* va ésser vacillant. Hi trobem, en efecte, tres moments diversos: un d'amplitud catalanista que tendia a l'acoblament dels homes de totes les tendències polítiques, religioses i socials per a l'obra autonomista; un de catalanisme políticament esquerrista, i un de federalisme espanyol amb matís català. Aquesta última orientació és la que tenia poc abans de desaparèixer, quan Almirall era president del Comitè federal de Barcelona adscrit al partit que Pi i Margall acabdillava.

Periodísticament, el *Diari Català* era força reeixit,

i sens dubte superior als altres diaris de Barcelona.

Enutjat Almirall per les divisions que s'havien produït entre els federals catalans, posà fi a la publicació del *Diari Català,* a darrers de juny del 1881.

El primer Congrés Catalanista. — Des del *Diari Català,* l'any 1880, Almirall va iniciar la idea de convocar un Congrés Catalanista, que aplegués tots els sectors que treballaven per la reivindicació de les llibertats catalanes.

En el document que exposava la finalitat del Congrés, eren consultats els congressistes sobre l'oportunitat de fundar a Barcelona un gran centre de caràcter permanent, científic i artístic, que estigués en relació i aliança amb els Centres semblants de les comarques catalanes. També s'hi parlava de la necessitat de fixar d'una manera general les idees catalanistes, i es preguntava si calia fer sentir la veu del nostre poble en el problema suscitat per la projectada unificació del Dret civil a la monarquia espanyola.

Els elements que acudiren a aquest Congrés eren molt heterogenis. Hi havia els castelaristes de *La Publicidad,* els homes de la *Gaceta de Cataluña,* els apolítics de *La Renaixensa*, els polítics del *Diari Català* i els literats de *Lo Gay Saber.* Els congressistes foren mil dos-cents. Duien com a distintiu una cinta dels colors catalans.

Les sessions del Congrés es descabdellaren entre desacords i incidents. En la sessió d'obertura, que tingué lloc a la Sala de Cent de la Casa de la Ciutat, fou elegit president, per majoria de vots, Valentí Almi-

rall, a la candidatura del qual els homes de *La Renaixensa* havien oposat la d'Albert de Quintana. En una de les sessions es produí un tan fort escàndol, que el delegat del Govern civil la dissolgué. Al cap d'uns quants dies foren represes les sessions. Després de nous incidents, els de *La Renaixensa* es retiraren. Finalment el Congrés va adoptar tres acords principals: nomenar una comissió que vetllés pel Dret civil de Catalunya, crear una Acadèmia de la Llengua Catalana i fundar una entitat.

«La Renaixensa», diari. — El primer Congrés Catalanista col·locà els elements de *La Renaixensa* en oberta oposició a alguns aspectes de les orientacions de Valentí Almirall. Havien encapçalat llur candidatura per a la mesa amb aquests mots: «candidatura no política». I Almirall, reaccionant vivament, com acostumava a fer, posà a la seva candidatura aquest altre encapçalament: «candidatura no separatista».

Per tal de sostenir la seva orientació, el grup oposicionista, al capdavant del qual hi havia Àngel Guimerà, decidí la publicació del diari *La Renaixensa*, tot mantenint la revista del mateix nom, la qual va tenir des d'aleshores un caràcter purament literari.

El nou diari català va aparèixer el dia de Cap d'any del 1881.

Des del *Diari Català,* Almirall dirigí diverses vegades atacs violents als homes del nou diari, els quals ell anomenava «els sants Innocents». *La Renaixensa* no contestava d'una manera directa; tenia per

norma no anomenar tan solament el *Diari Català*. No va donar compte ni de la seva desaparició; algunes setmanes després, però, féu constar que *La Renaixensa* era l'únic diari català que aleshores es publicava.

CONTRA EL PROJECTE D'UNIFICACIÓ DE LES LEGISLACIONS CIVILS. — Seguint l'obra d'imposició i assimilisme, el Govern espanyol intentava de promoure la unificació de les diferents legislacions civils que existien dins l'Estat, a base de les institucions castellanes. A aquest propòsit obeí el Reial Decret del 2 de febrer del 1880.

Entre els homes de lleis de Catalunya, l'intent trobà una forta oposició. I pel mes de febrer de l'any 1881 es reuní a Barcelona un Congrés Català de Jurisconsults, al qual assistiren nombrosos delegats.

En aquest Congrés es formaren dos grups principals: els partidaris de la unificació, que eren la minoria, i els partidaris de la conservació del Dret català, que constituïen una grossa majoria. Alguns delegats sostenien opinions intermèdies i solucions eclèctiques. Entre la minoria hi havia Sol i Ortega, Mascaró i Manté. Triomfà, després de discussions que en alguns moments foren tempestuoses, la tesi d'oposar-se a la unificació del Dret civil, i s'acordà d'adreçar-se al Govern en aquest sentit.

Tot i això, hom pot remarcar en els debats d'aquell Congrés i en els defensors mateixos del nostre Dret, les tares filles dels temps de la desnacionalització. Allí es defensava el Dret català en llengua

castellana. Un dels congressistes, Manté, va tenir la franquesa de fer aquesta declaració: «Jo detesto en quasi tota la seva totalitat el Dret de Catalunya». Però quan Vallès i Ribot, adreçant-se a la minoria, l'acusà d'estar inspirada, més que pels principis unificadors, per un odi a mort al Dret català, es produí una gran cridòria de protesta, i l'incident acabà retirant Vallès les seves paraules.

ALMIRALL SE SEPARA DE PI I MARGALL—Quan, en els mesos de maig i juny del 1881, Pi i Margall realitzà el seu viatge de propaganda federal per Catalunya, Almirall va acompanyar-lo constantment.

Dins el federalisme català s'havien anat marcant tres tendències: la internacionalista o socialitzant, l'espanyolista i la catalanista. Els federals adversaris de la tendència catalanista s'esforçaren a dificultar que aquesta fos exposada davant Pi.

Poc després d'haver sortit del Principat Pi i Margall, Almirall es declarà disconforme amb la teoria del pacte, a despit d'haver-la defensada ell mateix fins aleshores. En realitat, Almirall estava profundament contrariat perquè la gran majoria dels federals catalans no acceptaven les seves orientacions ni el seu cabdillatge. I com que Pi, a despit de l'afecte que li tenia, no es va posar obertament al costat d'Almirall, aquest, impulsat pel seu temperament, rompé amb Pi i amb el partit, mitjançant un article publicat, el dia 26 de juny del 1881, al *Diari Català* sota l'epígraf «En estat normal».

La Joventut Federalista. — En aquell temps s'havia constituït a Barcelona una Joventut Federalista presidida per Domènec Martí i Julià, la qual prengué una orientació catalanista radical, i adoptà com a oficial la llengua catalana. Els directors del partit a Catalunya, llevat d'Almirall, no veieren aleshores amb gust l'actuació d'aquell agrupament de joves.

Fundació del Centre Català. — Al cap d'alguns mesos d'haver plegat el *Diari Català,* Almirall tornà a les seves activitats públiques. Per tal de donar compliment a un dels acords del Primer Congrés Catalanista, inicià els treballs per a la constitució del Centre Català.

La mesa del Congrés havia quedat encarregada de portar a la pràctica el propòsit de crear el Centre. Dins els primers mesos del 1882 es féu una crida als catalanistes, i aquests s'inscriviren en gran nombre a la llista de socis.

En aquesta nova etapa de la seva actuació, Almirall s'acostà als elements de *La Renaixensa,* amb els quals acabà per reconciliar-se fins a cert punt. La seva separació del partit federal havia facilitat l'acostament. Almirall accentuava cada vegada més l'aspecte catalanista del seu ideari i deixava els altres aspectes en segon terme.

En la circular que el mes de maig del 1882 redactà la comissió organitzadora de la nova entitat —comissió composta per Almirall, Rossend Arús, Enric Batlló, Carles Pirozzini, Francesc Riba i Pere

Sacases—, es deia que el Centre Català havia de compondre's «de catalans de totes les idees religioses o anomenades polítiques, formant-se de tots els que s'interessin per la regeneració del nostre caràcter i la millora de la nostra terra, sigui la que es vulgui la seva condició social; reunint, en una paraula, totes les forces vives de Catalunya, i sense cap dependència ni influència de Madrid». El 17 de juny del 1882 tingué lloc la sessió inaugural de la nova entitat. El primer president fou l'autor teatral Frederic Soler, que aleshores estava en el ple de la seva popularitat. Almirall era vicepresident.

El dia de la inauguració del Centre, Frederic Soler era fora de Barcelona. El discurs inaugural va fer-lo Almirall com a president accidental. Declarà que el Centre s'ocuparia de tots els interessos morals i materials de Catalunya, però que li eren vedades pels estatuts dues coses: la religió i la política, en gràcia al respecte que mereixen les opinions de cadascú. «Cal tenir per bandera única», digué, «l'amor a Catalunya. Caben en el nostre Centre els qui diuen que cal assolir el nostre ideal corrent i a salts, i aquells que, pel contrari, creuen que cal anar-hi pausadament i amb calma. Hem de vetllar de no fer política menuda. Volem el Centre poderós, i cercarem tots els medis per assolir-ho.» I acabà el seu discurs amb aquestes vibrants paraules: «Senyors: sabem el que volem, i coneixem el camí que hem de seguir. Sols manca que agafem una divisa i comencem. Sigui aquesta: *Catalunya i avant*, avui, demà i sempre». «Catalunya i avant» va ésser,

en efecte, la divisa del Centre Català, gravada en el seu escut.

Aviat l'entitat novella aconseguí força i prestigi. Decidit a treballar principalment per la causa de Catalunya, Almirall posà en lloc secundari les seves idees republicanes. Això no obstant, el Centre Català era una entitat liberal.

El Segon Congrés Catalanista. — El Centre Català organitzà, per al mes de juny del 1883, el Segon Congrés Catalanista. Aquest ja no fou tempestuós, com ho fou el primer. El grup de *La Renaixensa* i el d'Almirall convivien al Centre, i els elements afectes a la política espanyola no acudiren al Congrés.

Un dels acords més importants del Segon Congrés Catalanista fou el que condemnava qualsevol actuació política dels catalans dins partits posats sota cabdillatges madrilenys. Heu-vos ací, en el deficient català escrit d'aquell temps, el text de la proposició aprovada:

«Los senyors que suscrihuen, així en nom propi com en lo de las agrupacions que representan, asseguran: que actualment no pertanyen a cap partit ni fracció dels que jugan en la política castellana, ni obeeixen a cap dels que d'ells se titulan Jefes o Directors.

»Los que estavan afiliats a algun dels dits partits o fraccions, declaran, ademés: que se separan d'ells, havent renunciat, avans de aquest acte, las representacions públicas que tal vegada hagen desempenyat en los mateixos.

»Barcelona, vint de juny de mil vuitcents vuitanta tres.»

Aquest Segon Congrés va determinar alguns punts cabdals del programa catalanista.

EL CENTRE CATALÀ INICIA LA SEVA ACTUACIÓ POLÍTICA. — Els estatuts del Centre, en excloure de les seves activitats les qüestions polítiques, havien respost a la tesi apolítica del grup de *La Renaixensa*. De segur que Almirall acceptà aquesta exclusió a contracor. El fet és que aviat trobà l'avinentesa de plantejar de nou el problema.

Tot i l'embranzida inicial, el Centre, lligat per aquella prohibició estatutària, era més un ateneu que un fogar de l'ideal patriòtic. Es trobava a faltar l'acció política, i molts socis començaven a desitjar-la, baldament hagués de contenir-se dins certs límits a causa del caràcter heterogeni dels elements aplegats en el Centre. Almirall, sense manifestar-se gaire, afavorí aquesta tendència. El dia 5 de juny del 1883 va fer-se la sollicitud al governador civil en el sentit de demanar autorització per a l'actuació política. Fins al 9 de novembre no va ésser concedit el permís.

El dia 7 de gener de l'any 1884 fou celebrada al Teatre Romea, enmig d'un viu entusiasme, la sessió inaugural de l'actuació política del Centre Català. Almirall, que hi prengué part, digué, defensant la nova orientació, que si per política s'entenia la col·laboració a la política centralista, el crit contra la política era un crit de regeneració; però que si volia dir

un allunyament de la col·lectivitat, era un suïcidi. El discurs d'Almirall va produir un gran efecte. Com a polític, ell sobressortia, de molt, per damunt de tots els homes del Centre Català.

ELS FEDERALS. — Els federals catalans, tot i la separació d'Almirall, mantingueren una posició relativament catalanitzant, principalment per la influència de Vallès i Ribot. Hi havia federals, però, que no veien aquesta posició amb gaire simpatia.

Les dues tendències van manifestar-se en el Congrés federal de l'any 1883, d'on sortí un projecte, força notable, de Constitució de l'Estat Català dins la Federació espanyola, redactat per Vallès i Ribot.

EL «MEMORIAL DE GREUGES». — L'acte més important promogut pels elements del Centre Català fou la presentació al rei Alfons XII del cèlebre *Memorial de greuges,* o sigui la *Memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya,* document que fou motivat pels projectes de convenis comercials amb Anglaterra i pels intents d'unificació del Dret civil.

A iniciativa del Centre Català, el dia 11 de gener del 1885 va celebrar-se, al vestíbul de la Sala de Contractacions de la Llotja de Barcelona, una reunió en la qual estaven representades nombroses entitats econòmiques, polítiques, culturals i professionals de Catalunya, amb assistència de personalitats assenyalades, sota la presidència de Joaquim Rubió i Ors. Allí s'acordà que fos exercitat el dret de petició

reconegut per la Constitució espanyola, elevant al rei d'Espanya una exposició-memòria on fossin condensats els punts de vista de Catalunya i recapitulats els motius en què aquesta basava les seves reivindicacions.

Va nomenar-se una comissió per a redactar la memòria. El redactor-ponent fou Almirall.

La comissió que anà a Madrid per presentar el missatge era presidida per Marià Maspons, i en formaven part Valentí Almirall, mossèn Jacint Verdaguer, Frederic Soler, Àngel Guimerà, Josep Pella i Forgas, Joan Permanyer, mossèn Jaume Collell, Benet Malvehí, Joan Antoni Sorribas, Josep Pujol i Ramon Torelló; no pogué ésser-hi present, per estar malalt, Josep Ricart, marquès de Santa Isabel. El dia 10 de març la comissió fou rebuda pel rei i la reina.

En el discurs que, tot presentant el document al monarca, féu Maspons, hi ha conceptes d'un regionalisme autèntic, que avui no aprovaríem en llavis de cap catalanista. «*No tenemos, Señor*», digué, «*la pretensión de debilitar, ni mucho menos de atacar, la gloriosa unidad de la patria española; pero entendemos que, para lograrlo, no es buen camino ahogar y destruir la vida regional para substituirla por la del centro, sino que creemos que lo conveniente, al par de lo justo, es dar expansión, desarrollo y vida expontánea y libre a las diversas provincias de España, para que de todas partes de la Península salga la gloria y la grandeza de la nación española.*»

El rei va acollir molt amablement els comissionats, i tingué per a Catalunya frases falagueres. En canvi,

els polítics i la premsa de Madrid guaitaren aquella gestió amb marcada hostilitat i li feren el buit. Pel sol fet de presentar-se com a catalanistes, els ilustres escriptors i literats que pertanyien a la comissió no van ésser objecte de cap manifestació d'amistat, ni tan solament de cortesia, per part dels intel·lectuals i homes de lletres espanyols. Ningú no els va acompanyar en llurs visites als museus i monuments de Madrid.

D'altra banda, les paraules d'Alfons XII, extractades en una nota redactada per Àngel Guimerà, van produir una formidable tempestat en la política madrilenya. Hom sostenia que el monarca havia faltat als seus deures constitucionals i que s'havia manifestat en desacord amb el seu propi Govern. Hi hagué campanyes periodístiques i interpel·lacions al Congrés dels Diputats. El Govern Cánovas va estar a punt de caure. Al principi volgué desmentir la versió que de les paraules del rei havien publicat els periòdics; però mantinguda coratjosament pels comissionats catalans, tal com l'havia inserida *La Renaixensa,* calgué reconèixer la seva veracitat.

El dia 29 de març va celebrar-se al Restaurant Martin, de Barcelona, un dinar a honor de la comissió redactora de la *Memòria*. Parlaren, a l'acabament de l'acte, Eusebi Güell, president de la comissió econòmica, Valentí Almirall i Marià Maspons. Almirall digué, entre altres coses: «El meu brindis es reduirà a desitjar que el primer acte de catalanisme que hem realitzat en el terreny polític i social, tingui conseqüències, i que aquestes siguin la regeneració

de Catalunya i en general d'Espanya, o sia de totes les regions que la formen.»

A Catalunya, la presentació del *Memorial de greuges* al rei va tenir una forta ressonància. Però els seus resultats pràctics en la política dels Governs espanyols foren completament nuls. Els homes del Centre Català havien posat una confiança excessiva en l'acció personal d'Alfons XII, el qual ells consideraven partidari de llurs idees. Mesos després, moria aquell rei malalt.

De totes maneres, la presentació del document havia donat ocasió a una àmplia propaganda patriòtica. Era el primer acte polític del catalanisme en el camp oficial de l'Estat, com Almirall mateix féu remarcar amb insistència.

El moviment representat per la *Memòria* va ésser concebut per Almirall com una operació política de gran envergadura. Era la col·laboració dels elements polítics i intel·lectuals del catalanisme amb les classes industrials. Era també un esforç per situar en el camp dels problemes concrets i actuals les reivindicacions catalanes. Almirall volgué facilitar la convergència dels ideals i els interessos de Catalunya en una acció patriòtica de resultats polítics. I no trobant ambient ni ajuda en l'opinió espanyola ni en els polítics de Madrid, intentà d'aconseguir l'adhesió o la simpatia del monarca. Temps després veurem com aquella tàctica d'Almirall, més o menys modificada, és la que han emprat els homes d'un dels sectors del catalanisme polític.

PUBLICACIÓ DE «LO CATALANISME».— Valentí Almirall estava en l'apogeu de la seva carrera política. La *Memòria* s'havia fet famosa. Pel fons i per la forma, havia estat objecte de grans elogis. L'ideari que s'hi descabdellava havia aconseguit l'adhesió de vastos sectors catalans de diverses tendències socials i polítiques.

Aquell èxit encoratjà Almirall a escriure el seu llibre cabdal, *Lo Catalanisme*, que duia aquest subtítol: «*Motius que'l legitiman, fonaments científichs y solucions prácticas*». Era el descabdellament vigorós de les idees de la *Memòria,* i constituïa la primera exposició sistemàtica de la doctrina catalanista, la qual apareixia enquadrada en el «particularisme», nom que equival, per a l'autor, al de «federalisme». La terminologia de *Lo Catalanisme* correspon encara al període regionalista del moviment patriòtic, però en les pàgines del llibre batega un fortíssim esperit de catalanitat.

Aparegué l'obra el dia 2 de maig del 1886, festa dels Jocs Florals de Barcelona, dels quals aquell any fou president Valentí Almirall. La designació per a la presidència era com un homenatge a la seva magnífica actuació patriòtica.

«Per obra de l'Almirall», ha escrit Miquel dels Sants Oliver, «va fer la seva aparició plenària la doctrina catalanista, o almenys una doctrina catalanista que ningú abans d'ell no s'hauria atrevit a formular després de vint-i-cinc anys de Jocs Florals.»

Valentí Almirall havia entrat en un dels períodes de gran activitat de la seva vida, el millor de tots.

Publicà a *La Revue du Monde Latin* un excellent treball, *L'Espagne telle quelle est;* donà una notable conferència sobre el Cobden Club, de Londres, i el proteccionisme; i escriví una adequada contesta al discurs que contra el catalanisme havia fet el poeta espanyol Núñez de Arce a l'Ateneu de Madrid.

Davant el regionalisme liberal i modern d'Almirall, exposat a *Lo Catalanisme,* volgué alçar Manyé i Flaquer, l'any 1887, el llibre *El Regionalismo,* on deia que Almirall era el més temible enemic dels principis del regionalisme conservador.

«La España Regional». — Va tractar-se de fundar, amb el programa contingut al *Memorial de greuges,* una gran revista, a l'objecte d'entrar en relació amb homes i nuclis afins de les regions espanyoles. Però quan calgué parlar de la fixació de criteri en algunes qüestions, com la religiosa, els homes que s'havien aplegat entorn del *Memorial* no arribaren a posar-se d'acord.

Els de la dreta fundaren la revista *La España Regional,* els principals elements de la qual eren Pella i Forgas, Romaní i Puigdengolas i Eusebi Güell i Bacigalupi. Aquesta revista, que resultava d'un regionalisme una mica descolorit, feia afirmacions d'espanyolisme que avui serien malvistes per tots els patriotes catalans, fins pels més moderats. Va publicar-se durant vuit anys.

Escissió en el Centre Català i fundació de la Lliga de Catalunya. — Amb el *Memorial de greuges*

i *Lo Catalanisme,* Almirall havia arribat al cim del seu prestigui i de la seva influència política. Però molt prop d'aquest moment culminant va iniciar-se la davallada.

Dins el Centre Català, una part dels socis, especialment els joves, es trobaven incòmodes. El caràcter personal d'Almirall i el sentit doctrinari i avançat de les seves idees, foren causa de desavinences. D'altra banda, Almirall combatia el projecte d'Exposició Universal de Barcelona, que molts homes del Centre trobaven bé. En unes eleccions per a la renovació de la Junta del Centre, els adversaris d'Almirall presentaren una candidatura enfront de la d'aquest, que va ésser reelegit president. Tot això féu que se n'anessin de l'entitat valuosos elements, entre els quals hi havia Guimerà, Permanyer, Güell, Ferran Alsina, i Domènech i Montaner.

Els dissidents fundaren la Lliga de Catalunya (1887), que sostingué un catalanisme romàntic, historicista i socialment conservador. Segons els seus estatuts, l'objecte de la Lliga de Catalunya era de «procurar el foment, millora i defensa dels interessos morals, polítics i econòmics de Catalunya». El seu primer president fou Francesc Romaní i Puigdengolas. *La Renaixensa* era l'òrgan de la novella entitat.

ELS JOCS FLORALS DOBLES DEL 1888. EL MISSATGE A LA REINA REGENT D'ESPANYA. — El viatge de la reina regent Maria Cristina a Barcelona, amb motiu de l'Exposició Universal del 1888, donà lloc a la duplicació dels Jocs Florals d'aquell any. Per tal de fer possi-

ble que la Regent en fos reina, la festa va ésser ajornada pels que dirigien la institució, que eren afectes a la Lliga de Catalunya. Almirall i els seus amics mostraren llur disconformitat amb l'ajornament, que qualificaren de maniobra política, i organitzaren per llur compte uns altres Jocs, anomenats «Jocs Florals del primer diumenge de maig».

Algun temps després —l'any 1890— Frederic Soler, en un discurs al Centre Català, declarà que aquella actitud tenia, no pas un sentit antidinàstic, ans el de neutralitat davant els partits i les formes de govern. «Per a comprovar això», digué, «i no per desairar (com calumniosament es digué) a una digna i altíssima dama, és que aquest Centre celebrà aquells memorables Jocs Florals que s'apellaren rebels. Raons de conveniència relativa havien fet, aquell any, de la nostra popular festa el palenc d'un partit determinat, fos quin fos, i volgué protestar-ne el Centre, perquè volgué que els Jocs Florals fossin l'escó pairal on s'asseguessin tots els bons catalans, fossin monàrquics, republicans o absolutistes.»

Els Jocs Florals del Centre Català no van tenir gaire èxit. En els oficials, dels quals fou reina de la festa Maria Cristina, resultà premiada la poesia de mossèn Jaume Collell *Sacramental,* on hi ha aquells versos famosos:

«No capteu el dret de viure,
dret que no es compra ni es ven.
Poble que mereix ser lliure,
si no l'hi donen, s'ho pren.»

Menéndez Pelayo hi llegí, com a mantenedor, un discurs en lloança de la llengua catalana.

Un dels primers actes de la Lliga de Catalunya fou d'adreçar a la Regent, en venir aquesta l'any 1888, un missatge en català, on era saludada com a comtessa de Barcelona, i on se li demanava la implantació d'un complet sistema autonòmic.

La campanya contra l'article 15 del Codi Civil espanyol.—El ministre espanyol Alonso Martínez, renovant els intents d'unificació en matèria civil, elaborà el nou Codi, en el qual eren respectades interinament les legislacions anomenades forals, entre les quals anava inclòs el Dret civil de Catalunya; però l'article 15 venia a ferir-les de mort, puix que equivalia a suprimir-les al cap d'algun temps, per la minva de subjectes a qui aplicar-les, els quals haurien anat caient sota el règim de l'anomenat Dret comú.

De cop, només protestaren de la gravíssima amenaça alguns juristes i dues o tres corporacions de Catalunya. En el Senat espanyol, Maluquer de Tirrell va combatre la redacció de l'article 15, i això donà ocasió a insults contra la nostra terra. Duran i Bas féu gestions a Madrid, i Trias i Giró donà una conferència a la Joventut Catòlica. Però la gent, per inconsciència, es desinteressava d'aquesta qüestió transcendental. Fou Verdaguer i Callís qui, amb els seus articles a *La Veu del Montserrat,* periòdic catalanista catòlic que es publicava a Vic, i, amb la seva actuació a la Lliga de Catalunya, aconseguí que s'estengués la protesta i que aquella entitat organitzés

una campanya de mítings per totes les comarques catalanes (febrer-juny del 1889).

A conseqüència d'aquesta campanya es creà un fort corrent d'opinió en defensa del nostre Dret, i al capdavall el Govern espanyol capitulà, modificant substancialment l'article 15 del Codi civil. Amb raó Verdaguer i Callís presentà aquest fet com «la primera victòria del catalanisme».

El programa polític del «Centre Català». — L'escissió de l'any 1887 deixà malferit el Centre Català, on només quedaren els amics incondicionals d'Almirall. Així i tot, visqué encara alguns anys. I l'any 1890 tingué una revifalla, en publicar un programa polític que venia a ésser un projecte de bases del règim català autònom.

Per a presentar aquest programa polític —on cal veure la mà d'Almirall—, se celebrà una sessió el dia 28 d'abril d'aquell any, en la qual prengueren part Frederic Soler i Manuel de Lasarte. Llurs discursos van confirmar la posició bàsica del Centre. Aquest faria política catalanista, però no de partit. «El Centre Català», digué Frederic Soler, «com a associació catalanista, no sent ni vol sentir preferència per cap partit polític. Podrà cada un dels seus socis aspirar independentment i pel seu compte a l'ideal que més se li assimili; com a corporació vol només que l'autonomia de la seva terra, que la demanà al difunt rei Alfons XII, que la demana avui a la digna senyora que en nom d'un rei nin regeix els destins d'Espanya, que la demanaria a Castelar, el primer orador

d'Europa, o als federals, acabdillats per Pi i Margall, o als progressistes de Ruiz Zorrilla, o al mateix Carles VII, si un dia fos aquest el poder central que empunyés el ceptre de la nostra Espanya.» I més endavant afegia: «¿Què se'ns en dóna, a nosaltres, dels partits?»

En una allocució adreçada «a tots els bons catalans», deia el Centre Català que un dels seus propòsits era que «dins d'aquest programa càpiguen tots els catalans que desitgin la prosperitat de Catalunya, siguin les que siguin les opinions que cada u tingui». És interessant de remarcar que en aquests aspectes, com en altres, el Centre Català sostenia una posició que més endavant fou la de la Unió Catalanista i la de la Lliga Regionalista.

En pugna, altra vegada, amb el grup de *La Renaixensa*, que se n'havia anat del Centre Català per a fundar la Lliga de Catalunya, Almirall i els seus amics accentuaven llur posició antiseparatista, tot deixant entendre que eren separatistes els d'aquell grup. «Lluny de nosaltres», digué Frederic Soler en la sessió alludida, «la idea de desmembrar la pàtria, ni de separar-nos d'Espanya. No, nosaltres mai serem separatistes ni unitaristes...»

Les desavinences entre els catalanistes, i alguns altres fets, havien produït una depressió en el moviment patriòtic. «Si per un gran nombre de circumstàncies», digué Lasarte en el seu discurs, «l'entusiasme de la majoria dels catalans ha disminuït tant, que, vist de lluny, sembla apagat, no podem negar que queda caliu i que aquest, ben aprofitat, pot encendre

una foguera.» En altres paràgrafs del discurs, l'orador combat els qui, diu, volen fer entrar el catalanisme en el «camí de la mala fe, que certa gent anomena habilitat». Parla contra els «falsos catalanistes» i els qui, fingint-se amics del catalanisme, en són enemics, «i entre ells hi hem de comptar els separatistes, els que diuen que Catalunya ha de formar una nació independent». No hi ha dubte que aquests trets anaven contra els homes de la Lliga de Catalunya.

La revifalla del Centre Català no durà gaire. L'entitat cada vegada s'afeblia més. En faltar Rossend Arús i Frederic Soler, s'accentuà la seva decadència. Valentí Almirall rodolava pel pendent del pessimisme. El grup almirallià s'anava fonent, i la joventut catalanista seguia amb preferència les orientacions de la Lliga de Catalunya.

V

DEL REGIONALISME AL NACIONALISME

El Centre Escolar Catalanista. — Dins el Centre Català s'havia fundat una entitat d'estudiants catalanistes, la qual estava destinada a tenir una gran influència en l'avenç del nostre ideal. Era el Centre Escolar Catalanista, que es donà per constituït el dia 21 d'octubre de l'any 1886, i els estatuts del qual foren aprovats el 28 del dit mes. La inauguració oficial se celebrà el dia 15 de gener del 1887.

En aquell acte es palesaren ja les orientacions noves d'una minoria de joves selectes, orientacions que no eren regionalistes, ans bé nacionalistes, expressades encara amb certa inseguretat. És curiós de consignar, com a prova de l'endarreriment en què l'ús públic de la llengua catalana es trobava en aquell temps, que el secretari de l'entitat hagué d'excusar-se per la falta de costum d'usar el nostre idioma en casos solemnes.

Al cap de pocs mesos de fundat el Centre Escolar Catalanista, es produí entre els seus components una divergència, coincidint amb la del Centre Català. Una part dels socis d'aquell es van donar de baixa, i

els que hi restaren es van adherir a les orientacions de la Lliga de Catalunya, en el pis de la qual va tenir des d'aleshores el seu domicili el Centre Escolar Catalanista. En l'exercici dels anys 1887-1888 fou president Narcís Verdaguer i Callís. L'any 1887 s'havia fet soci Enric Prat de la Riba, que tenia aleshores divuit anys. Eren també socis del Centre Josep Puig i Cadafalch i Lluís Duran i Ventosa.

A proposta de Verdaguer i Callís, aquell any van celebrar-se al Centre unes sessions de controvèrsia sobre els mitjans més eficaços de propagar el catalanisme. Hi prengué part Prat de la Riba, que es féu notar entre els seus companys. Un dia parlà del que era i del que havia d'ésser la premsa catalanista, i el seu parer desagradà als elements de *La Renaixensa* i de la Lliga de Catalunya. Es dibuixaren en aquesta ocasió les diferències de doctrina i de procediment que més endavant havien d'exterioritzar-se d'una manera completa.

El jovent ardit del Centre Escolar usà ja el mot «nació» aplicat a Catalunya, considerada pàtria única dels catalans. Els vells catalanistes estaven lluny d'aquesta concepció. Elegit Prat de la Riba president en el curs 1890-1891, començà el seu discurs inaugural amb aquestes paraules: «Vinc a parlar-vos de la Pàtria catalana, que, petita o gran, és l'única pàtria nostra». Era la ideologia nacional, que aleshores aparegué com una ideologia revolucionaria al catalanisme.

Per iniciativa de Prat, la qual féu seva el Centre Escolar Catalanista, fou adreçada a la Diputació de Bar-

celona una sollicitud (27 febrer del 1891) demanant que aquesta corporació establís una càtedra lliure de Dret català, domiciliada a la Universitat. Malgrat d'anar avalada la petició per prestigioses entitats barcelonines, la Diputació, amb el pretext de l'escassesa de cabals, la refusà en sessió del 4 de juny.

La Unió Catalanista. Les Bases de Manresa.— Després de la fundació de la Lliga de Catalunya, aquesta anà rebent nombroses adhesions d'associacions i de periòdics de fora de Barcelona, i això va facilitar la realització del propòsit, que ja existia feia temps, de lligar en un organisme superior, de conjunt, les diverses entitats catalanistes de les nostres comarques.

A aquest propòsit respongué la creació de la Unió Catalanista, que celebrà a la ciutat de Manresa, a la sala de sessions de l'Ajuntament, la seva primera assemblea els dies 25, 26 i 27 de març de l'any 1892. Era president de la Unió Domènech i Montaner i secretari Prat de la Riba, els quals ho foren també de l'Assemblea. Així mateix fou secretari d'aquesta Josep Soler i Palet.

El Consell de representants de les associacions catalanistes havia acordat que el tema de l'Assemblea fos el següent: «Bases per a la Constitució regional catalana». Foren designats ponents Lluís Domènech i Montaner, Joan J. Permanyer, Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia, Josep Coroleu, Ramon Picó i Campanar, Pau Colomer, Pau Font de Rubinat, Joaquim Vayreda i Enric Prat de la Riba.

El projecte de bases presentat per la ponència queia de ple dins l'ideari regionalista, en l'estricte sentit de la paraula. Prat de la Riba combaté alguna de les bases. El seu criteri era nacionalista i ensems accentuadament dretista. Defensà la totalitat de les bases en el primer torn en pro, Joaquim Riera i Bertran, que, a despit de tímides i confuses manifestacions nacionalistes, partí del punt de mira del regionalisme. Parlà de la «calúmnia de separatisme amb què se'ns moteja», i exclamà: «Separatisme! ¿On es veu ni on transpira en les bases que defenso? Si justament el primer que s'hi tracta són les *relacions* entre el Poder regional i el Poder central, ¿com pot qualificar-se'ns, sense evident mala fe, de separatistes? No: les nostres tendències no van ara, ni han anat mai, per tan insensata via com fóra la de voler isolar Catalunya del conjunt nacional de què forma gloriosa part integrant. No hem estat mai, ni som, ni podem ésser tan temeraris, que pretenguem prescindir d'una realitat de centúries.»

Menys espanyolista resultà el discurs de Permanyer, qui declarà que tant se'ls en donava que els diguessin separatistes, encara que no ho eren. Plenament catalanista fou el parlament de Guimerà.

No es pot dir pas que a l'Assemblea de Manresa prevalgués el criteri del «tot o res», puix que hi fou aprovada una proposició incidental de Pere Sala, delegat de Barcelona, facultant la Junta Permanent de la Unió per a donar el seu concurs a totes les lleis espanyoles favorables al plantejament «total o parcial d'alguna de les Bases».

Aquestes, en conjunt, estaven inspirades en la fórmula federalista, amb algunes concessions al vell règim de Catalunya.

«La Tradició Catalana», de Torres i Bages.— La lectura de *Lo Catalanisme,* de Valentí Almirall, obra de caràcter liberal i modern, inspirà sens dubte a Josep Torres i Bages la idea de presentar, per la seva banda, una visió tradicionalista i plenament ortodoxa del catalanisme. D'ací va sortir *La Tradició Catalana* (1892). Alguns capítols d'aquest llibre vénen a ésser una contesta a altres del llibre d'Almirall.

La Tradició Catalana és una obra notable, però desigual. La primera part, formada per un recull de treballs diversos, és molt inferior a l'última, que és una història del pensament català. La concepció regionalista i la nacionalista s'hi barregen. Hi batega, de totes maneres, l'esperit nacional, que dóna una ressonància inconfusible als mots bíblics del lema de l'obra: «Penseu en la pedrera d'on haveu estat tallats.»

Les orientacions de la Unió Catalanista. — El reglament de la Unió Catalanista establia que es celebrés una assemblea ordinària cada any, i així es féu al principi. L'any 1893 se celebrà l'Assemblea de Reus, on van ésser fixats els mitjans per a dur a la pràctica les bases votades a Manresa. L'any 1894, l'Assemblea de Balaguer aprovà un projecte de sistema tributari. L'Assemblea d'Olot, celebrada l'any 1895, tractà de les obres públiques regionals.

La terminologia regionalista predominà en els de-

bats, acords i publicacions dels primers temps de la Unió. Cal consignar, però, que a l'Assemblea de Balaguer Pere Muntanyola demanà que, en el primer principi general de les bases proposades per la comissió ponent, fos substituït el mot «nació», referent a Espanya, pel d'«Estat». Verdaguer i Callís s'adherí al discurs de Muntanyola, i Joan J. Permanyer, després de consultar la ponència, va admetre l'esmena. Pot dir-se que era la primera vegada que la Unió Catalanista, en un acord, acceptava de fet la doctrina nacionalista, que els homes de *La Renaixensa*, en aquell temps, miraven amb hostilitat.

El nacionalisme. — Amb Prat de la Riba trobem la primera exposició clara i oberta del concepte de Catalunya-nació. Però encara eren usats, per a indicar el sistema polític que es defensava, els mots «regionalisme» i «regionalista». Traient les naturals conseqüències del concepte nacional de Catalunya, Pere Muntanyola començà a usar el mot «nacionalista», i aconseguí que apareguessin les paraules «periòdic nacionalista» en el subtítol de *Las Cuatre Barras*, de Vilafranca del Penedès, primer periòdic que prengué la nova denominació. A *Las Cuatre Barras* va ésser feta l'exposició de les fórmules novelles, exposició que *La Renaixensa* havia refusat d'acollir.

El «Compendi de la Doctrina Catalanista». — El Centre Català de Sabadell convocà, l'any 1894, un concurs per a premiar un catecisme on fos exposada la doctrina catalanista, per l'estil del catecisme foral

de Navarra. Prat de la Riba es posà d'acord amb Pere Muntanyola, que preparava una *Doctrina catalanista,* per tal de fer junts el treball, el text del qual redactà Prat. Aquest treball obtingué el premi. Del *Compendi* se'n féu una tirada de 100.000 exemplars. El text fou aprovat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista.

L'estil de l'obreta era vibrant i clar. Les afirmacions eren crues i tallants. Allí hi havia teories i fets, doctrina i història, crits de protesta i paraules d'esperança. El *Compendi* resultava essencialment nacionalista. «—¿Quin fonament té», es preguntava, «la distinció entre pàtria petita i pàtria gran?—. —Cap; l'home només té una pàtria, com només té un sol pare i una sola família. Allò que generalment és designat amb el títol de *pàtria gran,* no és sinó l'Estat compost de diverses agrupacions socials que tenen la condició de veres pàtries.—»

L'ENTRADA DELS NACIONALISTES A «LA RENAIXENSA». — Després d'un període d'hostilitat a les noves teories del nacionalisme per part dels elements que inspiraven *La Renaixensa*, l'any 1895 es convingué una fórmula de cooperació, en virtut de la qual entraren a escriure en el vell diari catalanista Prat de la Riba, Puig i Cadafalch, Gallisà, i Moliné i Brasés. Lluís Duran i Ventosa ja hi escrivia feia algun temps.

A desgrat d'aquesta col·laboració periodística, entre els nous elements i els vells mai no hi hagué una compenetració veritable.

La conquesta de les corporacions. — Coincidint amb la intervenció dels nacionalistes a *La Renaixensa*, es realitzà una campanya per la conquesta de les grans corporacions barcelonines. L'impetuós assalt reeixí. L'any 1895, dos homes prestigiosos de la Lliga de Catalunya, Guimerà i Permanyer, foren elegits, respectivament, presidents de l'Ateneu Barcelonès i de l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència.

Guimerà féu a l'Ateneu el discurs presidencial en català, tractant precisament de la llengua catalana. Al principi un grup de socis volgué protestar, però la majoria de l'auditori va imposar-se, i l'acte continuà enmig d'entusiastes ovacions. Per primera vegada la llengua catalana era usada en l'oració presidencial. Aquell discurs, líric i eloqüentíssim, ha esdevingut famós.

El missatge a Grècia. — La qüestió de Creta era, l'any 1897, d'una viva actualitat a Europa. Els cretesos, de raça hellènica, tan grecs com els grecs continentals, reclamaven la unió a la mare pàtria, Grècia. Però Turquia, que conservava damunt l'illa una sobirania nominal, s'oposava a l'intent d'unió, i amenaçava amb declarar la guerra a Grècia, si aquesta acceptava l'anexió de Creta. El plet tenia, doncs, un essencial aspecte nacionalista.

Els patriotes catalans, que han seguit sempre amb interès els moviments nacionalistes del món, volgueren manifestar llur simpatia als patriotes grecs. La iniciativa fou d'Antoni Rubió i Lluch. La Unió Catalanista prengué l'acord de redactar un missatge d'afec-

te al poble grec, que es presentava com l'alliberador de Creta. Redactà el document, sota el títol de *Missatge a S. M. Jordi I, rei dels helens,* Enric Prat de la Riba, i hi posaren la signatura quaranta-sis presidents de corporacions i directors de periòdics de la nostra terra.

La tramesa del missatge al cònsol de Grècia a Barcelona, acte celebrat a les deu del vespre del dia 10 de març del 1897, constituí una memorable manifestació nacionalista. Una comissió formada per personalitats notables passà a saludar el cònsol, P. Muzzupolo, i fou presentada per Rubió i Lluch. El president de la Unió Catalanista, Antoni Sunyol, després d'expressar en un breu discurs els sentiments de Catalunya, posà el missatge en mans del cònsol, que agraí amb cordials paraules l'actitud del poble català. Mentre se celebrava aquesta cerimònia al consolat, l'Orfeó Català i Catalunya Nova alternant, cantaven, davant la casa, cançons patriòtiques i populars.

Un período de persecució. — Aquest acte va promoure una furiosa cridòria de protestes a la premsa de Madrid, i vingué un período de repressió. El diari *La Renaixensa* fou denunciat per un article de Prat de la Riba, on, el dia 13 de març, exposava francament l'ideal nacionalista català, i l'endemà fou suspès, junt amb el quinzenal *Lo Regionalista*. A mitja nit del dia 14 la policia féu un escorcoll al Centre Escolar Catalanista.

Es prohibí el repartiment del manifest «Al Poble

català», del qual la Unió Catalanista havia fet un tiratge de 100.000 exemplars. La *Doctrina Catalanista* de Prat de la Riba i Muntanyola, que l'any 1894 s'havia publicat amb tots els requisits legals, fou denunciada. El Centre Català de Sabadell fou multat, i processat el seu president. Foren prohibits nombrosos actes de propaganda nacionalista, i fou denegat el permís per a la publicació de diversos periòdics catalans.

La persecució resultà, com ja podia suposar-se, contraproduent. Del 15 al 22 de març aparegué als carrers de Barcelona i en els llocs de reunió un gran nombre de persones, de totes les classes i de totes les edats i condicions, portant orgullosament la barretina catalana i ostentant llaços i escuts de la nostra bandera. El Consell de Representants de la Unió Catalanista, reunit el dia 4 d'abril, acordà la celebració d'un acte de vindicació, i convocà una Assemblea extraordinària fora de la província de Barcelona, en la qual estaven suspeses les garanties constitucionals. L'Assemblea se celebrà el dia 25 d'abril a la ciutat de Girona, amb entusiasme fervent.

VI

L'AGITACIO CATALANA EN EL TOMBANT DEL SEGLE

La fi del segle.—El darrer decenni del segle XIX va ésser a Catalunya, sobretot al Principat, un temps d'agitació i de fermentació profunda. Reivindicacions polítiques i neguits socials, enyorances del passat nacional i influències de l'Europa moderna, agitaven el nostre poble. Política, vida social, ciència, art, lletres, tot presentava els símptomes d'una intensa febre, com si una nova era fos ja molt prop. Aquell moviment, ric de vitalitat i de personalitats, apareixia desordenat i una mica caòtic. Venia a ésser una gran flamarada de romanticisme que abrandava sobretot el jovent.

És el temps de la formulació de l'ideal nacionalista, dels atemptats anarquistes, de les repressions inquisitorials, de les guerres espanyoles d'Ultramar, de la crisi de l'Estat borbònic, del malcontentament de totes les classes, de les protestes vehements i coratjoses, dels anhels de regeneració.

Enmig dels fets tumultuosos i contradictoris, el catalanisme s'anava estenent. Sobreeixia dels cenacles i començava a arribar a la multitud dels carrers. I, en

estendre's, adquiria la complexitat pròpia dels moviments nacionals. Ja no cabia dins entitats closes; els programes i les bases li eren estrets. La primitiva ortodòxia, elaborada pel Centre Català i per la Unió Catalanista, era trencada per múltiples heretgies. El catalanisme ja no era una escola, ni una agrupació, ni una tendència, sinó una variada pluralitat de tendències, agrupacions i escoles, en les quals es manifestaven totes les idees de l'època, fins les extremes. Els fundadors de *La Renaixensa* i els confeccionadors de les Bases de Manresa no se'n sabien avenir i fins n'estaven esverats. Aquella fi de segle els semblava la fi del món.

Valentí Almirall, retret de l'actuació política, estava, més que amb els vells conservadors del catalanisme, amb els joves renovadors. Aquests tenien llur òrgan en la revista *L'Avenç,* que tot i el seu caràcter eclèctic, representava una tendència ideològicament revolucionària. L'Avenç realitzà, amb la revista i amb la biblioteca, una obra d'airejament espiritual. Almirall hi col·laborà, ombrívol de pessimisme.

Desapareguda la revista, alguns elements de L'Avenç publicaren *Catalònia,* que duia el subtítol de «Periòdic nacionalista liberal».

La catàstrofe colonial d'Espanya féu créixer l'agitació popular i el sentiment de protesta contra el règim unitari. D'una manera més directa encara que en temps del *Memorial de greuges*, els elements econòmics, perjudicats directament en llurs interessos, es sumaren a la protesta general.

Mentrestant el sentiment es desvetllava en el cor

del poble. Els orfeons que es fundaven eren una manifestació del moviment patriòtic. L'Orfeó Català i Catalunya Nova eren, ensems, fogars d'art i de patriotisme. I la cançó d'*Els Segadors,* refeta en la lletra i amb música d'una altra cançó —la primitiva música resta perduda—, encenia els entusiasmes del jovent.

La llengua catalana havia trobat, amb Jacint Verdaguer, un nou i genial plasmador que li restituí la plena vitalitat moderna. El teatre nacional era vigoritzat per Àngel Guimerà, Santiago Rusinyol i Ignasi Iglesias. S'alçaven, en la poesia, les figures de Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover i Joan Maragall.

Fins a aquells moments, la Unió Catalanista no tingué ambient popular. Les seves assemblees es descabdellaven enmig de la buidor. Hi havia uns quants catalanistes a Barcelona i alguns d'altres escampats per les comarques. Hom els podia comptar. Moltes viles tenien un catalanista i prou; altres no en tenien cap. Es tractava, en general, d'una selecció de literats, erudits i homes de carrera, sense lligams amb els corrents populars. Va ésser cap a la fi del segle quan l'alenada de la multitud entrà a les sales closes del catalanisme històric i les posà en presència de la realitat del poble català vivent.

D'aquell període, que es prolongà fins a principis del nou segle, molta cosa s'ha fos: tot el que era bombolla, o escuma, o cridòria, o flamareig fugaç. Però una gran cosa n'ha quedat: l'afirmació de la voluntat de Catalunya, la intervenció del poble en el moviment nacional.

CATALUNYA I EL GENERAL POLAVIEJA. — Havia tornat de les Filipines el general Polavieja, l'afusellador de Rizal, amb una aurèola no gens merescuda de cabdill victoriós. Polavieja entrà més o menys triomfalment a Barcelona, passant per sota l'arc, no acabat encara, que s'havia alçat a la Porta de la Pau.

Enmig del sotrac i del desgavell produïts per les guerres colonials, Polavieja, probablement empès pels qui volgueren aprofitar la seva relativa popularitat, va decidir-se a intervenir en la política. Adreçà un manifest al país, en el qual es declarava partidari d'una sèrie de reformes, algunes d'elles de tendència regionalista o descentralitzadora.

A Barcelona, alguns elements econòmics constituïren una *Junta Regional de adhesiones al programa del general Polavieja*, de la qual era president Lluís Ferrer i Vidal, vicepresident el doctor Miquel Fargas, i secretari Ferran Agulló.

Els amics del «*general cristiano*» —com li deien— intentaren d'atreure's els elements catalanistes. Essent Domènech i Montaner president de l'Ateneu Barcelonès (anys 1897-1898), anà a veure'l un emissari, que li digué que importants persones d'ací i de Madrid, entre les quals hi havia el general Polavieja, es proposaven d'intervenir en la política d'Espanya, tot encaminant-se cap a 'autonomia regional, però sols en la part purament i exclusivament administrativa, i li demanà el seu parer sobre aquest punt. Així s'iniciaren les negociacions.

Certs partidaris de Polavieja confiaven, per al triomf d'aquest, amb un cop militar.

Pel mes de febrer del 1898, el general Polavieja adreçà a Domènech i Montaner una carta on li prometia de patrocinar, un cop arribés al Govern, les següents reformes: 1.ª: Concert econòmic de Catalunya amb l'Estat espanyol per a les contribucions directes; 2.ª: Reorganització de la vida municipal sobre bases que donessin representació a les forces socials i als interessos corporatius; 3.ª: Refosa de les quatre Diputacions catalanes en una Diputació única; 4.ª: Autonomia universitària, i 5.ª: Respecte a les institucions del Dret civil català. Sembla que Polavieja també va prometre de portar al Govern dos ministres catalanistes.

Les concessions promeses eren migrades. Tot i això, van ésser trobades acceptables en principi per alguns homes del catalanisme. Domènech portà la qüestió a la Junta Permanent de la Unió Catalanista, on es marcaren dos oposats parers. D'ací vingué una important escissió en l'entitat.

En aquelles negociacions, darrera de Domènech i Montaner hi havia Prat de la Riba, que en fou el veritable inspirador. Prat entrava decididament pel camí de la política pràctica.

Un dels principals propòsits dels iniciadors d'aquesta tàctica era d'atreure les classes econòmiques cap a les reivindicacions més moderades del catalanisme.

Un altre missatge a la Reina Regent. — En consonància amb les negociacions prop del general Polavieja, els elements econòmics, menats indirectament per Domènech i Prat de la Riba, decidiren de presen-

tar a la reina regent d'Espanya un missatge on eren exposades llurs aspiracions.

El dia 15 de novembre del 1898 era presentat el document alludit a Maria Cristina per Bartomeu Robert, Joan Sallarès i Pla, Carles de Camps i d'Olzinelles, Lluís Domènech i Montaner i Sebastià Torres, representants, respectivament, de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, el Foment del Treball Nacional, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, l'Ateneu Barcelonès i la Lliga de Defensa Industrial i Comercial. Les conclusions d'aquest document eren les següents:

«Primera. Els Ajuntaments, les Diputacions i el Senat seran elegits directament o indirectament per gremis, classes o corporacions.

»Segona. Es dividirà el territori d'Espanya en grans regions de delimitació natural per la raça, idioma i història, concedint a cadascuna àmplia descentralització administrativa perquè puguin establir concerts econòmics, fundar ensenyances tècniques d'importància local, tenir iniciatives per la conservació i reforma de llur Dret propi, i facultat per empendre quantes obres públiques siguin necessàries per a la més ràpida explotació de totes llurs fonts de riquesa.

»Tercera. Continuaran a càrrec del Poder central únicament aquelles funcions que depenguin de l'actual i indestructible unitat política d'Espanya, per mantenir la correlació de les diferents regions i les relacions internacionals.»

«La Veu de Catalunya», diari. — Disposats Prat

de la Riba i els seus amics a la plena intervenció política, decidiren de crear un gran diari. Fou convingut que el *La Veu de Catalunya*, setmanari fundat l'any 1892 per Verdaguer i Callís, es convertís en quotidià. Es donà a l'empresa una gran amplitud econòmica i es decidí la publicació de dues edicions diàries.

Sota la direcció de Prat de la Riba, el nou diari aparegué el primer de gener de l'any 1899.

FRACÀS DE L'INTENT POLAVIEJISTA. — Quan, el mes de març de l'any 1899, es formà el Ministeri Silvela-Polavieja, els elements polaviejistes catalans, i els que s'havien entès amb aquests van creure que era arribada l'hora de les concessions a Catalunya. Els primers símptomes semblaven favorables. Havia entrat en el Ministeri, amb la cartera de Gràcia i Justícia, un català illustre, Manuel Duran i Bas, les tendències regionalistes del qual eren prou conegudes. Poc després eren nomenats, per reial ordre, alcaldes de diverses ciutats catalanes, alguns homes assenyalats per llurs idees regionalistes. El doctor Bartomeu Robert, home de prestigi social, ocupà l'alcaldia de Barcelona; Pau Font de Rubinat, la de Reus; Francesc Ixart, la de Tarragona. Hi hagué també alguns nomenaments eclesiàstics que tenien el mateix sentit: Josep Morgades era nomenat bisbe de Barcelona, i Josep Torres i Bages, bisbe de Vic.

Succeí, però, que, en tractar de dur a la realitat el seu programa, Polavieja trobà obstacles fortíssims dins el Govern mateix. I els obstacles majors els motivà la part del seu programa relativa a Catalu-

nya i a la descentralització. Al cap de poc temps els polaviejistes catalans es donaren per desenganyats, i en aquest sentit van escriure al general Polavieja, tot deseixint-se del seu cabdillatge.

Duran i Bas, que era mirat de mal ull a Madrid, hagué de deixar la cartera (1899), i després sortí del Govern el general Polavieja, que havia fracassat completament. I aquell Govern Silvela que alguns catalans havien acollit al principi com una esperança per a la causa de la nostra terra, prengué una actitud cada dia més hostil al catalanisme. Havia fracassat el primer assaig de col·laboració catalana en el Govern d'Espanya.

La Unió Regionalista. — La quasi totalitat dels elements que formaren el polaviejisme català, en veure que el general Polavieja no mantenia els seus compromisos, constituïren la *Unión Regionalista,* la qual anà evolucionant en sentit catalanesc. Aviat el títol esdevingué català: Unió Regionalista.

Al capdavant de la nova entitat hi havia els mateixos homes de la dissolta *Junta Regional de adhesiones al programa del general Polavieja.*

Una provatura electoral de la Unió Catalanista. — Les múltiples tendències que lluitaven dins la Unió Catalanista cap a les darreries del segle, feien vacil·lant i sovint contradictòria la orientació de l'entitat.

L'any 1898 els partidaris de la intervenció electoral aconseguiren que fos patrocinada la candidatura de

Joan J. Permanyer i Ayats pel districte de Vilafranca del Penedès. En favor del candidat va ésser feta una activíssima campanya de mítings, en la qual debutà com a orador polític Francesc Cambó. Diversos sectors catalanistes hi cooperaren, així com el sector federal d'orientacions catalanitzants. Joaquim Lluhí i Rissech, que llavors col·laborava a *El Nuevo Régimen,* el setmanari de Pi i Margall, hi publicà un article en pro de la candidatura de Permanyer.

El caciquisme, però, estava molt arrelat a les comarques catalanes. I els vells procediments de la compra de vots i de les mistificacions dels escrutinis impediren el triomf del candidat catalanista, el qual aplegà, així i tot, una considerable xifra de vots.

La Unió Catalanista, després d'aquella provatura, no insistí en la intervenció electoral.

En les eleccions del 1899 van sortir diputats a Corts, amb el suport de forces comarcals, dos catalanistes: Ramon d'Abadal per Vic, i Leonci Soler i March per Manresa.

Les pastorals del bisbe Moragdes. — En aquest temps promogueren grans comentaris i forts atacs per part de la premsa anticatalanista, les pastorals que el doctor Josep Morgades, nomenat bisbe de Barcelona en temps del Govern Silvela-Polavieja, va publicar en defensa de la llengua catalana. Ve't ací un paràgraf de la instrucció pastoral que suscità discussions apassionades al Parlament espanyol:

«Ja que, amb una paciència a penes concebible, so-

frim fa tant de temps el jou d'ésser administrats, ensenyats i jutjats en castellà, la qual cosa ens perjudica greument, siguem exigents almenys a ésser instruïts en català en allò que mira al cel i ens posa en relacions amb Déu en els nostres trànsits i tribulacions, en els nostres desigs i esperances, en els esplais de la nostra ànima; perquè, si podem prescindir dels beneficis d'aquest món, temporals i caducs en veritat, bé que molt conduents al benestar honest d'aquesta vida, no podem de cap manera renunciar ni permetre que sofreixin perjudici ni minva de cap mena els interessos del cel, perquè són eterns i el fi últim de la Creació i la Redempció humana. I tal és, ni més ni menys, la importància que té el predicar i l'ensenyar el catecisme en llengua catalana.»

L'actitud del bisbe Morgades era malvista a Madrid. Fou cridat a la capital d'Espanya i amonestat severament. Amb motiu d'aquell viatge, el bisbe, bon tros esverat, va fer declaracions excessives d'espanyolisme, que no el deixaren en massa bon lloc.

Morgades, que morí essent bisbe de Barcelona l'any 1901, havia estat un intermediari entre Silvela i els catalanistes que es decantaven cap als mètodes de l'oportunisme.

El Centre Nacional Català. — Els catalanistes que s'havien allunyat de la Unió Catalanista constituïren, a les darreries del 1899, una nova entitat, el Centre Nacional Català, presidit per Verdaguer i Callís, i del qual era vicepresident Jaume Carner. Lluís Do-

mènech i Montaner i Joaquim Casas-Carbó figuraven entre els vocals. Prat de la Riba formava part del Centre i hi tenia una decisiva influència.

Tot essent nacionalista en la doctrina — més nacionalista aleshores que la Unió Catalanista —, el Centre no rebutjava *a priori* els mitjans polítics i l'acceptació de reformes parcials.

En una circular per a recaptar adhesions, publicada el mes de gener del 1900, es declarava que el programa acordat a Manresa l'any 1892, «en el seu esperit i en la seva lletra, més en el seu esperit encara que en la seva lletra», era el programa de la nova entitat.

On apareix més clarament l'orientació del Centre Nacional Català és en les següents ratlles de la circular escrita segurament per Verdaguer i Callís: «...avui com sempre, i més que mai, convé a la causa tenir ben entès, i donar testimoni amb els seus actes, que el catalanisme no és un partit, ni una agrupació política, sinó una causa patriòtica. I que, essent una causa patriòtica, ha de donar entrada generosa, franca i agraïda, a tots els fills de la pàtria que hi vinguin com a devots del comú ideal de deslliurar-la i enaltirla; que ha de tributar el seu aplaudiment i encoratjament als qui, sense tenir encara prou aclarida la seva consciència de patriotes catalans, fan en casos determinats, guiats per un sentiment instintiu, declaracions o actes de bon patriotisme; i que no solament ha d'aplaudir, sinó ajudar i tot, amb totes les forces, aquelles iniciatives que, vinguin d'on vinguin, puguin conduir la nostra pàtria a la reivindicació d'alguns

dels drets que injustes depredacions o imposicions li tenen detentats, o aconseguir alguna de les llibertats que han d'afranquir-la i donar eixamplis d'aire a les seves ales, frisoses d'endur-se-la cap als camins on tresquen els pobles dignament civilitzats. El Centre Nacional Català ve, doncs, a la vida per a promoure i dur a la pràctica quantes accions entengui que van a fer cada dia més possible i més pròxima la realització d'ideals que els catalanistes ens proposàrem formular en les Bases de Manresa, i per a secundar i ajudar, amb totes les seves forces, les que iniciïn altres associacions o individus, admetin o no les admetin encara, les fórmules en què nosaltres hem enclòs els nostres ideals, mentre entenguem que ens acosten a lograr la implantació d'aquests...». «Mes ja fa algun temps que elements principals del catalanisme es desvien d'aquesta manera de pensar i conduir-se, que són l'honor de la causa i el secret dels seus avançaments en l'opinió del nostre poble». I afegeix que «aquesta desviació és tant més de plànyer, en quant era ara, sobretot, que convenia mantenir-s'hi ben ferm», davant el daltabaix espanyol de les guerres de la fi del segle.

Apareix ben clara, en els fragments reproduïts, l'orientació política oportunista, sota un nom nacionalista que el text del document no justifica prou.

El tancament de caixes. — Els elements catalans que havien esperat un millor tracte per part del Govern espanyol, es trobaren que aquest prenia una actitud agressiva. Vingueren de Madrid, per compte de

concessions, contribucions. I es promogué ací una indignada protesta que donà lloc a un altre període persecutori.

Villaverde, ministre d'Hisenda del Govern Silvela, presentà uns pressupostos que significaven la persistència en els vells errors centralistes. La pèrdua de les colònies i el desastrós resultat de la guerra amb els Estats Units no portaven cap esmena a la política general ni a la política financera de l'Estat espanyol. I els elements econòmics catalans que havien hagut de suportar el pes feixuc de les conseqüències d'aquelles guerres, volgueren protestar enèrgicament d'un tal estat de coses.

Els gremis de Barcelona acordaren, l'any 1899, no pagar el primer trimestre de la contribució, fins que fossin ateses pel Govern les reclamacions de l'opinió pública. Aquest fou el famós moviment conegut amb el nom de «tancament de caixes». Va dirigir-lo Marià Pirretas, secretari de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial.

Davant l'èxit inicial que aquesta forma de combat aconseguí, i sobretot davant el perill que el mètode s'estengués a altres ciutats de la Península i es generalitzés, el Govern adoptà aviat mesures violentes, fins a sortir-se de la llei.

L'agitació fou gran a Barcelona. El doctor Robert, des de l'alcaldia, no amagava les seves simpaties pel moviment. Quan s'arribà als últims tràmits dels expedients contra els industrials morosos, no volgué fer-se responsable de les mesures adoptades contra aquests. Després de signar, a precs dels gremis ma-

teixos, els primers expedients d'embarg, puix que hauria estat pitjor el refús de signar-los, dimití el seu càrrec. Aquest gest li donà una forta popularitat.

Veient el Govern que ni amb els recursos legals ni amb els il·legals no podia vèncer la resistència passiva dels gremis barcelonins, i que no bastaven ni la suspensió de garanties constitucionals ni l'estat de guerra, apellà al recurs de declarar sediciosa la resistència al pagament dels tributs, i per aquest mitjà féu empresonar nombrosos industrials. En arribar a tal extrem la repressió del moviment, els seus directors cediren i el trimestre fou pagat. Tot i això, aquell moviment va accentuar molt, a Barcelona i a Catalunya, l'estat d'esperit contrari a la política centralista.

INCIDENTS AMB OCASIÓ DE LA VISITA DE L'ESQUADRA FRANCESA. — Enmig de l'ambient de protesta que havia creat a Catalunya la política del Govern espanyol, una esquadra francesa visità el port de Barcelona. Aquesta visita donà lloc a incidents al teatre on es celebrava una funció dedicada als visitants (juliol del 1899).

En entrar l'almirall francès, l'orquestra va tocar la marxa reial espanyola, que va ésser rebuda pel públic amb grans protestes i xiulets. A la sortida de la funció hi hagué nous incidents, en els quals intervingué la policia. Un grup de joves donà crits de «¡Visca França!» i «Visca Catalunya!». Hom digué que també s'havia cridat «Visca Catalunya francesa!» Aquest crit hauria estat, en aquells moments, més una pro-

testa contra la política espanyola que un anhel —en realitat inexistent— d'anexió a França.

Entre els elements anticatalanistes, els incidents foren aprofitats per a una violenta campanya, que repercutí fortament a les Corts espanyoles. En el debat parlamentari que suscità Romero Robledo, intervingué Pi i Margall en defensa de les aspiracions autonomistes.

La campanya pel concert econòmic. — La demanda d'un concert econòmic per a Catalunya, rebutjada pel ministre de Finances Villaverde ja en temps del Govern Silvela-Polavieja, va ésser durant algun temps la bandera dels elements econòmics catalans, ajudats pel sector catalanista que dirigia Prat de la Riba. En aquest moviment es destacà Albert Rusinyol, president del Foment del Treball Nacional.

No va reeixir l'intent de lligar el moviment regionalista català amb el dels sectors econòmics espanyols, dirigit per Basilio Paraíso i Santiago Alba.

Les xiulades a Dato. — Pel mes d'abril del 1900 va fer un viatge a Catalunya Eduardo Dato, aleshores ministre de la Governació. Es proposava d'estudiar sobre el terreny el problema català. No va poder estudiar-lo gaire, però va treure de la seva visita la impressió de la força del moviment autonomista.

Exasperats els catalans per la política que seguia el Govern, van rebre hostilment el ministre, el qual fou objecte de repetides xiulades. A Barcelona va organitzar-les Cambó. I quan Dato tornava ja cap

a Madrid, encara a l'estació de Reus va ésser acollit amb una xiulada de comiat.

El mal resultat del viatge de Dato va mostrar als ulls de tothom la gravetat que havia adquirit la qüestió de Catalunya.

LES DUES TENDÈNCIES DE LA UNIÓ CATALANISTA. — La ruptura definitiva i pública de les dues tendències de la Unió Catalanista no es produí fins a principis de l'any 1900. El dia 19 de febrer es celebrava un míting de la Unió a Lleida, al qual acudiren Verdaguer i Callís i Cambó. Aquests no foren admesos com a oradors i no pogueren prendre part a l'acte.

L'EXCURSIONISME. — És propi de les renaixences nacionals el fet que, durant llur curs, prenguin un sentit de formació patriòtica moltes activitats socials i científiques que en temps normals no acostumen a presentar-lo.

Així ha succeït a Catalunya amb l'excursionisme. Conèixer la terra catalana, visitar els seus indrets i els seus monuments, ha estat una de les manifestacions del moviment renaixentista.

En aquest aspecte van fer una tasca benemèrita l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana, en l'últim quart del passat segle. A les darreries d'aquest va ésser fundat, a Barcelona, el Centre Excursionista de Catalunya, el qual encara continua avui la seva obra. Patriotes assenyalats han mantingut sempre viva aquesta branca del moviment català.

VII

LA INTERVENCIÓ ELECTORAL DEL CATALANISME

Les eleccions del doctor Robert. — Posats d'acord el Centre Nacional Català i la Unió Regionalista, organitzaren la intervenció en les eleccions de diputats a Corts del 19 de maig de l'any 1901, convocades pel Govern Sagasta, i presentaren la candidatura anomenada «dels quatre presidents»: Bartomeu Robert, de la Societat Econòmica d'Amics del País; Albert Rusinyol, del Foment del Treball Nacional; Lluís Domènech i Montaner, de l'Ateneu Barcelonès, i Sebastià Torres, de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial.

Aquesta candidatura triomfà, amb sorpresa de molts i a despit de les trampes i violències comeses pels patrocinadors de la candidatura monàrquica. Els altres llocs els guanyaren Pi i Margall i Lerroux, de la candidatura de coalició republicana, i Maristany, únic monàrquic que es salvà del naufragi. Naufragà així mateix Sol i Ortega, l'elecció del qual hom considerava segura per al primer lloc, puix que era recent la rebuda triomfal que li fou feta a Barcelona després del seu sensacional discurs al Congrés de Diputats,

de Madrid, sobre les guerres colonials i la guerra amb els Estats Units.

Els catalanistes obtingueren la victòria amb uns 5.000 vots oficialment computats, bé que alguns milers de vots s'esvaïren pels habituals procediments caciquistes de l'escamoteig. La relativa neteja que de les llistes electorals, abans plenes de noms falsos, havia fet el doctor Robert en el seu pas per l'alcaldia de Barcelona, féu possible aquest resultat, que dugué l'enfonsada del fraudulós empostissat electoral caciquista dels conservadors de Planas i Casals i els liberals de Comas i Masferrer.

El principal organitzador de la campanya electoral catalanista de l'any 1901 va ésser Jaume Carner i Romeu.

La Lliga Regionalista. — La fusió de la Unió Regionalista i el Centre Nacional Català va fer-se el dia 25 d'abril del 1901, tres setmanes abans de les eleccions del doctor Robert; però no va ésser pública fins després de les eleccions.

Prat de la Riba, Robert, Verdaguer i Callís i Miquel Fargas figuraren a la primera Junta de la Lliga Regionalista, que fou l'entitat resultant de la fusió.

Segons l'article primer dels estatuts, l'objecte de la Lliga era de treballar, «per tots els mitjans legals, per aconseguir l'autonomia del poble català dintre l'Estat espanyol».

En les eleccions municipals del dia 10 de novembre d'aquell mateix any van triomfar els catalanistes de la Lliga, que dugueren a l'Ajuntament molts de llurs

prohoms: Sunyol, Carner, Puig i Cadafalch, Cambó, Pella i Forgas, Albó.

El doctor Robert, que en entrar a la vida pública no tenia antecedents catalanistes, hi portà, però, la seva honestedat d'home lleial, i a poc a poc s'assimilà l'esperit del catalanisme dins un to liberal i sincer, del qual foren una bona mostra els seus discursos parlamentaris. Quan començaren a dibuixar-se a la Lliga les dues tendències, la conservadora i oportunista de Prat i Cambó, i la liberal i democràtica de Carner i Sunyol, el doctor Robert es mantingué per damunt de la discrepància, com un llaç d'unió entre tots. La seva mort sobtada, el dia 11 d'abril del 1902, va accentuar dins la Lliga el predomini de la tendència Prat-Cambó.

La commemoració de l'Onze de Setembre.—Temps ha que és un costum de les entitats catalanistes la celebració d'actes commemoratius de la jornada de l'11 de setembre del 1714, en què l'exèrcit franco-espanyol assaltà les muralles de Barcelona.

L'any 1901, un grup de joves que sortien d'un d'aquests actes, va dur una corona a l'estàtua de Rafel Casanova que hi havia al Saló de Sant Joan, tocant a l'Arc de Triomf. Com si allò fos un delicte, la policia els va detenir i foren empresonats.

Aquella arbitrarietat causà una forta indignació. La Unió Catalanista va convidar els catalans a l'acte de portar corporativament una altra corona a l'estàtua del darrer conseller en cap. L'acte es celebrà el dia 15 de setembre i va assolir un èxit.

Heus ací com va néixer la commemoració de l'Onze de Setembre entorn de l'estàtua de Casanova. D'aleshores ençà, cada any —menys en el temps de la dictadura de Primo de Rivera — s'ha celebrat, en la figura del conseller en cap, l'homenatge als defensors de les llibertats catalanes. I aquest homenatge anà adquirint proporcions de gran diada nacional, sobretot d'ençà que l'estàtua de bronze de Casanova fou col·locada damunt un pedestal alçat a la Ronda de Sant Pere, prop del lloc on el conseller va caure greument ferit en la jornada luctuosa.

ELS REPUBLICANS I EL CATALANISME. — En aquest període el catalanisme, era fortament combatut, en tots els seus aspectes, pels elements de l'espanyolisme polític, tant pels monàrquics com pels republicans; molts dels quals el presentaven com una cosa reaccionària, localista i medieval.

Apartant-se d'aquesta actitud, els federals catalans que seguien les inspiracions de Vallès i Ribot es mostraven partidaris de l'aproximació als catalanistes. En això no feien sinó seguir el parer exposat per Pi i Margall en *El Nuevo Régimen* i en els discursos que pronuncià a Catalunya quan vingué, l'any 1901, per a presidir els Jocs Florals de Barcelona.

Aquell any, el Consell Regional Federalista de Catalunya publicà un manifest en aquest sentit; uns quants federals catalans llançaren un contramanifest. Pi i Margall, de Madrid estant, va renyar aquests últims, afectuosament però severament.

El sector més catalanista dels federals constituí la

societat Catalunya Federal, de la qual era ànima Miquel Laporta.

La crisi de la Unió Catalanista.—La Unió havia quedat afeblida després de l'escissió motivada pel polaviejisme. Però era encara una força considerable.

Al cap d'alguns anys es marcà una divergència entre els elements més antics, sostenidors dels motllos tradicionals, com Permanyer, Guimerà i Aldavert, i els elements més joves, que trobaven massa quieta i contemplativa la política de la Unió.

Les divisions internes s'exterioritzaren en l'assemblea celebrada a Barcelona l'any 1904, en la qual intervingueren, com a ponents, Ildefons Sunyol i Ramon d'Abadal, intervenció que va desplaure al sector intransigent. Hi hagué, amb aquest motiu, incidents sorollosos.

L'Assemblea aprovà unes conclusions que arreconaven de fet els acords concrets de les anteriors assemblees, àdhuc les Bases de Manresa, sobre els problemes polítics, socials i econòmics i declaraven que, essent nacionalista l'acció que en el nostre poble realitzava la Unió, tenien el dret i el deure de cooperar-hi tots els catalans moguts per les aspiracions del nacionalisme català, pensessin i sentissin com volguessin en matèries religioses, socials i polítiques.

Domènec Martí i Julià, que havia tingut una intervenció principal en aquesta evolució de la Unió Catalanista, presidia aleshores la Junta Permanent.

La Unió Catalanista havia adoptat una actitud de-

cididament contrària a la diversificació del catalanisme en dues branques, la dreta i l'esquerra, la conservadora i l'avançada. Amb tot, sota la direcció de Martí i Julià, prengué un sentit liberal i obert.

Quan l'associació catalanista de Barcelona «Lo Sometent», pel mes de juliol del 1901, es declarà republicana i federal, la seva orientació va ésser fortament combatuda pels dirigents i pels òrgans periodístics de la Unió Catalanista.

Tanmateix, una gran part del jovent de la Unió era de tendències liberals i democràtiques, i no mancaven els que mantenien una posició audaç en l'ordre social. La revista *Joventut*, que estava adherida a la Unió, tenia aquest caràcter.

La Renaixensa, que era propietat de Guimerà i Aldavert, fou adquirida pels elements renovadors, principalment per sabadellencs, i el vell petit format del diari fou canviat pel format ample dels diaris moderns. *La Renaixensa* aparegué en el nou format el dia 1.er d'abril del 1902. El canvi, però, no li va ésser favorable, i després de passar successivament per la direcció de Martí i Julià i de Botet i Sisó, el diari deixà de publicar-se l'any 1905.

L'ESCISSIÓ DE LA LLIGA REGIONALISTA. «EL POBLE CATALÀ». — El mes d'abril del 1904 vingué a Barcelona, per primera vegada, el rei d'Espanya Alfons XIII, acompanyat per Antoni Maura, aleshores president del Consell de Ministres.

A la Lliga Regionalista hi havia desacord respecte a l'actitud que calia adoptar davant el viatge reial.

Els uns eren partidaris d'una abstenció freda; els altres es decantaven a exterioritzar, almenys per llur propi compte, un discret acatament. La Junta de la Lliga havia decidit l'abstenció. Però alguns prohoms regionalistes es desentengueren d'aquesta actitud i contribuïren a la rebuda del monarca. En visitar Alfons XIII l'Ajuntament, Cambó pronuncià un discurs de salutació, en el qual li féu presents les reivindicacions autonomistes de Catalunya.

Una gran part dels catalanistes reprovaren aquell acte. El setmanari *Joventut*, que tenia una difusió considerable, publicà un article intitulat «Fiveller de cartó», signat per Domènech i Montaner.

La divergència va determinar l'escissió que es produí a la Lliga, escissió que tenia orígens més llunyans. La majoria de la Junta es posà al costat de Cambó, i es separaren de l'entitat Jaume Carner, Domènech i Montaner, Lluhí i Rissech i Ventosa i Calvell. Ildefons Sunyol ja se n'havia donat de baixa feia algun temps. Mesos després, el grup que s'havia separat de la Lliga fundà *El Poble Català*, setmanari, que començà a sortir pel novembre del 1904 i es convertí en diari el 1.er de maig del 1906. Ventosa i Calvell, que fou el primer director d'aquell periòdic, tornà a la Lliga al cap de pocs mesos, sense donar cap explicació pública del seu canvi d'actitud.

L'ACTUACIÓ DE LERROUX. — L'acta que en les eleccions de l'any 1901 aconseguí Lerroux a Barcelona, fou la base del seu cabdillatge republicà. Al voltant d'ell s'agruparen molts vells republicans i una part

nombrosa de la massa obrera, seduïda pel to anarquitzant de les propagandes lerrouxianes.

El partit republicà de Barcelona, que havia arribat a un grau extrem de descomposició, renasqué amb vigoria. I mentre els catalanistes de la Lliga accentuaven la nota conservadora, els republicans de Lerroux accentuaven la nota anticatalanista.

El ressorgiment republicà de Barcelona fou l'inici del ressorgiment del republicanisme a les principals ciutats peninsulars. Es pactà aleshores la Unió Republicana (1903), al capdavant de la qual es posà Nicolás Salmeron. El bon poble republicà, especialment a Catalunya, creia verament que la República era molt prop.

En les eleccions provincials barcelonines de l'any 1903 va marcar-se un canvi brusc en el baròmetre electoral. Els republicans triomfaren sobre la Lliga Regionalista, aliada aleshores amb el Comitè de Defensa Social, entitat que representava el confessionalisme dretista. Aquest resultat fou una sorpresa tan grossa almenys com la que causà el triomf dels regionalistes l'any 1901. Aquell mateix any hi hagué eleccions de diputats a Corts, i triomfà esplèndidament la candidatura republicana; Salmerón obtingué 30.000 vots.

La figura de Lerroux va créixer. En l'acte de col·locació de la primera pedra de la *Casa del Pueblo*, Vallès i Ribot, adreçant-se a Lerroux, li digué: «*Tu es Petrus*». Almirall mateix s'havia decantat pel republicanisme i contra la Lliga.

VIII

EL CICLE DE LA SOLIDARITAT

EL «BANQUET DE LA VICTÒRIA». — La revifalla republicana no durà gaire. Els prohoms del partit i el seu capitost, Lerroux, havien xocat amb ocasió de la candidatura per a les eleccions municipals de Barcelona de l'any 1905. Desentenent-se dels acords de les Juntes del partit, Lerroux digué, en un article a *La Publicidad: «Arrojo las muletas y quiero gobernar»*. Dictatorialment, confeccionà i proclamà ell mateix una candidatura que en nombrosos districtes tingué enfront candidats dissidents. El resultat fou que la Lliga Regionalista guanyà altra vegada les eleccions, bé que el seu triomf no fou complet.

Per celebrar aquest resultat, els regionalistes organitzaren un gran àpat al Frontó Comtal. Fou el Banquet de la Victòria. A la sortida de l'acte —un dissabte al vespre— es formà una manifestació que baixà pel carrer de Balmes cantant *Els Segadors*. En arribar els manifestants al carrer de les Corts Catalanes, prop de la *Fraternidad Republicana,* que era la societat central dels lerrouxistes, un grup d'aquests, pretenent que els regionalistes anaven a assaltar el

local, agredí a trets els manifestants, alguns dels quals resultaren ferits.

EL 25 DE NOVEMBRE DEL 1905. — Una caricatura allusiva al Banquet de la Victòria, publicada pel setmanari regionalista *Cu-cut!*, fou el pretext per a una explosió de violència anticatalanista. Es tractava d'un dibuix petit, col·locat en una de les planes interiors del periòdic, dibuix que tenia la seva intenció, però que de cap manera no constituïa una provocació ni un insult greu a ningú. El dibuixant —Junceda— havia posat a la via pública, davant del Frontó Comtal, on es celebrava el banquet, un oficial de cavalleria, el qual preguntava a un vianant: «*—¿Qué se celebra aquí, que hay tanta gente?—*. —El Banquet de la Victòria—. *—¿De la victoria? Ah, vaya, serán paisanos.—*»

Aquesta allusió, que semblava adreçada al resultat de les guerres colonials i de la guerra amb els Estats Units, causà una indignació enorme entre els militars de la guarnició de Barcelona, que ja estaven excitats per les campanyes catalanistes i pels comentaris que en feia la premsa de Madrid. Al cap de dos dies, la nit del 25 de novembre de l'any 1905, nombrosos oficials, entre els quals predominaven els de cavalleria, després d'haver-se proveït d'eines al parc d'enginyers, anaren tumultuosament, amb la tolerància del governador civil —que era un militar, el general Fuentes—, a assaltar els locals de redacció i impremta del *Cu-cut!* i la redacció de *La Veu de Catalunya*. Trencaren màquines, destroçaren mobles, i, fent-ne

una pila al mig del carrer, hi calaren foc. A la foguerada encesa a la Rambla de les Flors, on tenia la redacció *La Veu,* prop de l'edifici de la Virreina, hi tiraren, entre altres coses, el retrat del doctor Robert. Succeí això entre les nou i les deu de la vetlla, en el centre de la ciutat, sense que cap autoritat s'hi oposés ni ho deturés.

FORMACIÓ DE LA SOLIDARITAT CATALANA. —Els fets del 25 de novembre causaren a Catalunya una commoció intensa. Els homes i els partits catalans més allunyats en idees polítiques, es sentiren units moralment en la protesta. Només una veu s'alçà per aprovar el cop: la de Lerroux, que va escriure a *La Publicidad* el seu article *El alma en los labios.*

Els dies 5 i 6 de febrer de l'any 1907 hi hagué al Congrés espanyol un emocionant debat sobre els fets del 25 de novembre. Hi intervingué Salmerón, i començà a marcar-se la convergència que havia de dur a la Solidaritat Catalana.

El sentiment d'odi a Catalunya que es manifestà, i sobretot la presentació d'un projecte de llei per a reprimir el catalanisme, feren el miracle d'ajuntar en un bloc defensiu els partits populars catalans, amb l'excepció de la fracció republicana que seguia Lerroux, composta en gran part per gent forastera. Així formaren la Solidaritat els regionalistes de la Lliga, la Unió Republicana dirigida per Salmerón, els federals, els nacionalistes republicans que tenien per òrgan *El Poble Català,* la Unió Catalanista, els carlins i els integristes.

La primera exteriorització de la Solidaritat Catalana fou el míting de Girona (11 de febrer del 1906), on es demanà el restabliment de les garanties constitucionals, que havien estat suspeses, i es protestà contra el projecte de llei que més tard, modificat, es convertí en l'anomenada «llei de Jurisdiccions», promulgada el dia 23 de març del 1906.

La manifestació del 20 de maig i l'«Aplec de la Protesta». — El diumenge dia 20 de maig del 1906 es celebrà a Barcelona l'homenatge als diputats i senadors del Parlament d'Espanya que s'havien mostrat contraris a la llei de Jurisdiccions.

La gran manifestació pública de la tarda d'aquell dia, a la qual assistiren 200.000 persones vingudes de tot arreu de Catalunya, amb multitud de banderes i estendards, fou un magnífic acte de categoria històrica.

Memorable fou també, dins el que podem anomenar cicle de la Solidaritat, l'«Aplec de la Protesta», gran míting que es celebrà a les Arenes de Barcelona el mes d'octubre del 1906, per tal de protestar contra la llei anticatalana. En aquell acte es produí, com a expressió d'entusiasme, el voleiar de mocadors. Tot el circ quedà cobert d'una gran blancor que es movia en batecs ràpids, com un conjunt de milers d'ales.

El Centre Nacionalista Republicà. — A les darreries del 1906 es constituí el Centre Nacionalista Republicà de Barcelona, sota la presidència de Jaume

Carner. El seu primer secretari fou Felip Rodés. Els seus prohoms eren, quasi tots, procedents de la Lliga, de la qual s'havien separat l'any 1904. Hi entraren també alguns homes procedents de la Unió Catalanista, com Jaume Gubern i Antoni Sunyol.

L'article primer dels seus estatuts deia que el Centre tenia per objecte «la consecució de l'autonomia de Catalunya dins l'Estat espanyol, i la propagació dels ideals de la democràcia republicana».

Aviat als districtes municipals de Barcelona i a les comarques catalanes van ésser constituïdes entitats filials.

El Poble Català era l'òrgan del nou agrupament.

La primera intervenció electoral de la Solidaritat. — Les primeres eleccions que hi hagué a partir de la formació de la Solidaritat, foren les de diputats provincials del març del 1907. Els partits solidaris presentaren candidatures a Barcelona i sortiren triomfants.

Poc després, la Solidaritat, amb ocasió de les eleccions legislatives convocades pel Govern Maura, inicià una gran campanya electoral.

El programa del Tívoli. — Formant part de la campanya electoral solidària, el dia 14 d'abril del 1907 es celebrà un míting al Teatre Tívoli de Barcelona, on es féu públic el programa mínim en què coincidien els elements solidaris. El va redactar Enric Prat de la Riba, i contenia els punts següents: derogació de la llei de Jurisdiccions; dignificació del

sufragi; desvetllament dels organismes socials d'Espanya per posar remei a la ineficàcia de l'Estat; endegar, a través dels òrgans públics de l'Estat, l'energia collectiva de Catalunya; encarregar gran part de les funcions d'ensenyança, beneficència i obres públiques a organismes regionals representatius de la personalitat de les regions, dotats de mitjans econòmics propis; autonomia provincial i municipal; atribuir als organismes regionals la facultat de preparar, i proposar al poder legislatiu de l'Estat, la renovació del Dret civil especial de cada regió.

La gran victòria de la Solidaritat. — La propaganda electoral dels partits solidaris produí una fortíssima vibració d'entusiasme en el nostre poble. Mai no s'havia vist una emoció semblant. Davant l'espectacle d'un poble en peu, Joan Maragall escriví el seu article «L'alçament».

En les eleccions de diputats a Corts del 21 d'abril del 1907, aconseguiren els solidaris 41 llocs dels 44 assenyalats al Principat. A Barcelona guanyaren tots els llocs, i Lerroux es quedà sense acta.

Dies abans s'havia esdevingut l'atemptat d'Hostafrancs, en el qual Cambó fou greument ferit (18 d'abril).

En les eleccions de senadors, guanyaren els solidaris la totalitat dels llocs.

El projecte de règim local. — El Govern Maura, per respondre en certa manera al moviment català triomfant en les eleccions, presentà a les Corts el

projecte que de primer va anomenar-se d'Administració local i després de Règim local. Aquell projecte contenia una reforma del règim dels municipis i de les províncies, i establia les Mancomunitats provincials, a les quals el Govern central faria delegacions de serveis.

Esquifit en la seva part descentralitzadora i barrejat amb qüestions d'altra mena, com el vot corporatiu municipal i el collegi únic provincial, el projecte de Maura va fer mal efecte a Catalunya. En la representació parlamentària de la Solidaritat van marcar-se dues tendències: la favorable a l'aprofitament del projecte, tot procurant de millorar-lo, i la partidària de rebutjar-lo. La primera tendència fou sostinguda principalment per la Lliga Regionalista, i la segona pels nacionalistes republicans.

La campanya de les esquerres contra el vot corporatiu, contingut en el projecte, accentuà les divergències entre els solidaris. D'altra banda, l'oposició dels liberals espanyols, que tenia el caràcter d'una obstrucció, allargà molt el debat parlamentari.

Al cap de molts mesos, el Congrés espanyol aprovà la primera part del projecte, relativa a les Mancomunitats provincials. Els esforços combinats de Cambó i Carner aconseguiren que els caps de les minories parlamentàries acceptessin, en la forma en què havia quedat, aquesta part del projecte governamental.

La fi de la Solidaritat. — L'actuació de la Solidaritat Catalana no va satisfer una gran part dels seus components i disgustà d'una manera especial

els elements d'esquerra. No s'havia pogut obtenir la derogació de la llei de Jurisdiccions, a despit d'un gran debat parlamentari i de la retirada de la minoria solidària del Congrés de Madrid, la qual hi tornà per acord de l'Assemblea de municipis celebrada al Palau de la Música Catalana.

Aquest estat d'ànim es revelà fortament, amb sorpresa gairebé general, en les eleccions parcials que, per cobrir quatre vacants de diputats a Corts per Barcelona, foren celebrades l'any 1908. L'agavellament de tots els llocs —el *copo*— que novament intentaren els solidaris, no reeixí. Els vots solidaris van superar d'alguns milers els antisolidaris; però no n'hi hagué prou per a la combinació, i el resultat fou que triomfaren numèricament per les majories els tres candidats de la llista antisolidària.

Aquesta derrota de la Solidaritat produí entre els enemics de Catalunya una gran alegria, la qual, segons *El Imparcial,* de Madrid, arribà fins al Palau d'Orient. A Catalunya precipità la ruptura de la Solidaritat, que estava ja en greu crisi per les dissensions internes i pel desencís d'una part de l'opinió catalana.

En les eleccions municipals de l'any 1909, els partits republicans que havien entrat a la Solidaritat formaren per llur compte, a Barcelona, una coalició d'esquerra catalana. Aconseguiren 24.000 vots, 3.000 més que la Lliga Regionalista i els carlins units, i així triomfaren vuit candidats esquerristes. La divisió de les forces solidàries donà un passatger èxit als lerrouxistes, els quals feren triomfar tots llurs candidats menys un.

CONSTITUCIÓ DE LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA. — L'any 1910, els grups d'esquerra catalana que havien aconseguit l'èxit electoral aludit, es fusionaren en un partit nou, al qual es donà el nom d'Unió Federal Nacionalista Republicana. Les bases de la U. F.N.R. establien que aquesta aspirava a l'assoliment de l'autonomia catalana dins la federació republicana, amb el contingut constitucional assenyalat pel programa de Pi i Margall. En una de les bases era «condemnada expressament» tota tendència separatista. Pere Coromines, que mesos després dels fets de la Setmana tràgica (juliol del 1909), havia passat a ocupar la direcció d'*El Poble Català*, fou el líder del nou partit.

Era el moment de l'apogeu de l'Esquerra catalana, la qual, en les eleccions de diputats a Corts de l'any 1910, guanyà a Barcelona els dos llocs de la minoria. Els lerrouxistes aconseguiren les majories, i la Lliga fou derrotada totalment. Cambó, que havia perdut ensems a Barcelona i a la Bisbal, es quedà sense acta, i restà algun temps retret de la política. En un article que al cap de pocs mesos publicà a l'*Almanac dels Noucentistes*, es mostrava profundament decebut.

IX

ELS PROGRESSOS DEL SENTIMENT NACIONAL

«La Nacionalitat Catalana» de Prat de la Riba. — En la complexa personalitat política d'Enric Prat de la Riba hi havia la coexistència d'una concepció nacional completa i d'una tendència política oportunista o possibilista. Mentre iniciava i seguia la tàctica de les negociacions amb els polítics de Madrid i de les combinacions i aliances amb partits i homes de catalanitat feble o negativa, mantenia l'ideari nacionalista i en donava una remarcable visió en *La Nacionalitat Catalana,* obra audaç de pensament i d'expressió, a despit de les fórmules, ja una mica atenuades, de l'última part. La part millor de l'obra és la que afirma el veritable sentit del moviment català i mostra la diferència essencial entre els conceptes «nació» i «regió».

Publicat el llibre l'any 1906, en va ésser feta l'any 1910 una edició nova, amb caràcter d'homenatge a l'autor, quan aquest ocupava la presidència de la Diputació de Barcelona.

Els primers capítols del llibre són, en gran part, una reproducció de treballs anteriors: *El fet de la nacio-*

nalitat catalana, sèrie de conferències donades a l'Ateneu Barcelonès en el curs 1896-1897 (quan era president Almirall), i el pròleg que Prat va posar al llibre de Lluís Duran i Ventosa, *Regionalisme i Federalisme,* publicat l'any 1905.

L'obra de Prat de la Riba ha exercit una influència decisiva en la formació patriòtica de les generacions catalanes del nou-cents.

Els inicis del nacionalisme al País Valencià. — Després de la primera embranzida de la renaixença literària valenciana, semblà que aquesta entrava en decadència. Els poetes i escriptors de llengua pròpia apareixien allunyats del poble, que no s'adonava de llur obra ni de llurs esforços. Lo Rat Penat havia seguit un procés de degeneració, i s'havia convertit en una societat provinciana i castellanitzada, influïda pels corrents de la política madrilenya.

A principis del segle actual, la fase regionalista començà a ésser superada. Cap a l'any 1906, coincidint amb el gran moviment patriòtic de la Solidaritat Catalana al Principat, va iniciar-se al País Valencià un nou període d'activitat renaixentista. Un grup selecte del jovent intellectual promogué una nova renaixença, més àmplia que la del segle anterior, puix que abraçava alhora els aspectes literari, patriòtic i polític. Eren pocs els qui emprengueren aquesta orientació enmig del poble lliurat a les eixorques i violentes lluites del cabdillisme partidista. Eren pocs, però eren audaços. Ells foren els qui, en la diada de la coronació de Teodor Llorente, voltaren el carruatge on

anava el patriarca, tot arborant la senyera patriòtica i victorejant el poeta i València. Aquella manifestació en provocà una altra que victorejà «*Valencia española*», en la qual intervingueren àdhuc elements de Lo Rat Penat.

El moviment dels joves patriotes de València tenia la simpatia cordial de Llorente, que veié els últims temps de la seva vida endolcits per l'esperança d'una represa vigorosa del sentiment patriòtic al País Valencià.

Dues tendències es dibuixaren en la joventut patriòtica: la valencianista en sentit estricte, que afirmava la València-nació, i la que veia el País Valencià com una part de la nostra pàtria integral.

L'última s'inicià en els periòdics *València Nova*, *El Crit de Pàtria*, *Renaixement*, i després *Terra Valenciana*. En aquest darrer es publicà un «Projecte de bases per a la formació del programa regionalista». Vingueren a representar també aquesta tendència, a despit de llurs denominacions, la Joventut Valencianista i el Centre Regionalista Valencià. L'any 1908, Miquel Duran i Tortajada donà una sèrie de conferències sobre costums valencians, algunes de les quals versaren sobre la catalanitat de València.

Foren aquests elements els que, l'any 1907, prepararen la celebració de la Primera Assemblea Valencianista amb la cooperació d'elements de la Solidaritat Catalana. L'actitud de violenta oposició dels republicans de Blasco Ibañez provocà una situació difícil, i hagué d'ésser suspès el viatge collectiu, per mar, que

havia organitzat el Centre Nacionalista Republicà de Barcelona.

Mentre que el partit blasquista adoptava una actitud antisolidària, el partit de Rodrigo Soriano i el carlí dirigit per Simó adoptaven una actitud de simpatia a la Solidaritat i als principis autonomistes.

El sentiment nacional a Mallorca. — Després dels historiadors i els filòlegs, aparegué a Mallorca, cap al tomb del segle, una brillant plèiade de poetes que, apartant-se del dialectalisme, són poetes plenament catalans i es presenten del tot incorporats a la nostra literatura.

El moviment catalanista mallorquí, no prengué encara concreció popular en l'aspecte polític. Es limità al camp de la literatura, de l'erudició i de les idees. Hi va haver, no obstant, algunes manifestacions incipients en el sentit polític. L'any 1900 es publicà ja un periòdic, *La Veu de Mallorca,* on apareixia, bé que tímidament, l'aspiració a la integritat nacional. En el seu article-programa deia: «Pocs o molts, nosaltres som els que constituïm la vertadera Mallorca, la Mallorca que fou lliure en temps en què la riquesa, la cultura i la fama estenien pel món conegut el seu comerç i la seva indústria. Allavors no era esclava; allavors no havia sofert el jou de la brillant i absorbent Castella: Catalunya, València i Mallorca eren germanes.»

X

ELS ESFORÇOS PER LA CATALANITZACIÓ LINGÜÍSTICA I CULTURAL

La lluita per la llengua. — En el primer decenni del segle novell, la dreta i l'esquerra del catalanisme s'havien llançat de ple a l'acció de partit i a la intervenció electoral. Aquesta tàctica va estendre la influència del catalanisme a grans sectors de l'opinió. Si només s'hagués tingut en compte l'aspecte dels mítings de propaganda i les xifres de les eleccions, s'hauria pogut creure que el recobrament nacional del nostre poble ja era gairebé complet.

En realitat, hi havia aleshores —i en part hi ha encara— un fort desnivell entre els èxits del catalanisme polític i l'avenç de la catalanització espiritual. Mentre els partits catalanistes celebraven grans manifestacions públiques i guanyaven eleccions, persistia la castellanització en molts aspectes de la vida del nostre poble. Premsa, escola, cultura, teatre, seguien sota l'acció predominant de la llengua imposada.

A fi de suportar aquesta situació, s'intensificà gradualment l'esforç dirigit a la catalanització espiritual del nostre poble, la qual és el fonament del catalanis-

me i la condició essencial de la restauració definitiva de les nostres llibertats polítiques.

En aquest esforç la llengua havia de tenir el lloc cabdal. Així veiem els treballs filològics encaminats —no sempre amb prou fortuna— a la fixació i a la depuració de l'idioma. Aviat es destacà, en aquest camp, la tasca de Pompeu Fabra.

Va ésser a partir del segle novell que s'anà imposant a poc a poc l'ús de l'idioma català a les corporacions públiques i professionals. La primera vegada que es parlà en llengua catalana a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona va ésser en la sessió del dia 17 d'abril de l'any 1900, per llavis de Narcís Pla i Daniel. Josep Bertran i Musitu, essent diputat provincial, adoptà, per primera vegada a la Diputació de Barcelona, la pràctica de parlar en català. Els catalanistes que l'any 1901 foren elegits regidors de l'Ajuntament de Barcelona, hi feren admetre plenament llur dret a expressar-se en llengua catalana. Aquesta pràctica s'anà estenent a la majoria dels municipis on el castellà imperava. L'any 1902, en constituir-se l'Ajuntament de Tarragona, l'alcalde declarà que podia parlar-se en l'idioma propi. Un governador civil de Mallorca aquell mateix any prohibí que la llengua catalana fos parlada a l'Ajuntament de la capital: de la prohibició en protestaren alguns regidors, particularment els republicans federals, i des de Catalunya van ésser adreçades multitud d'adhesions als patriotes mallorquins.

Així mateix s'inicià un esforç per a establir el dret d'usar la llengua catalana en els tribunals de justícia.

El Col·legi d'Advocats de Barcelona aprovà, el dia 26 de juliol de l'any 1900, una proposició demanant que fos modificada la llei d'Enjudiciament criminal i del poder judicial, en el sentit que hom pogués usar tots els idiomes de l'Estat als tribunals.

Una major sensibilitat catalanesca en la qüestió del llenguatge feia més viva la protesta contra les noves disposicions que de Madrid venien per imposar la llengua castellana. El comte de Romanones, essent ministre de Gràcia i Justícia, dictà el decret del 23 de novembre de l'any 1902, en el qual es manava que fos ensenyat en castellà el catecisme a tot arreu de l'Estat espanyol. Gràcies a la forta protesta que alçà aquesta disposició, sobretot a Catalunya, fou poc després atenuada.

El dia 12 de desembre del 1902 fou rebuda pel rei d'Espanya, una comissió de representants de les principals societats intel·lectuals i econòmiques de Catalunya, la qual li presentà un missatge reclamant el reconeixement de la personalitat catalana i l'ús de la llengua pròpia en tots els rams de l'Administració.

L'ESCOLA I LA LLENGUA. — Les disposicions de l'Espanya unitària, ja des del temps de Carles III, havien anat introduint la llengua castellana en l'ensenyament, i s'arribà a fer-la llengua docent exclusiva. Una de les finalitats de la Renaixença havia d'ésser la introducció de la llengua catalana a l'escola. Valentí Almirall, l'any 1882, ja remarcava la necessitat de crear escoles en l'idioma vernacle.

Amb aquesta finalitat fou constituïda més endavant

l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, la qual, a despit de l'escassesa dels seus mitjans, ha realitzat una perseverant acció en el camp escolar, acció que s'ha intensificat progressivament, i que ha permès no sols de subvencionar un considerable nombre d'escoles catalanes, ans encara de publicar excellents llibres escolars i convocar concursos de llengua i d'història de Catalunya. La Protectora ha esdevingut, sota la presidència de Manuel Folguera i Duran, un dels fogars més vius de l'obra nacional.

La qüestió de la Universitat. — Exclòs l'idioma català de la Universitat de Barcelona, simple oficina docent de l'Estat espanyol per a l'expedició de títols, calgué preocupar-se del problema universitari des del punt de mira nacional. Per tractar d'aquest problema fou convocat, l'any 1903, el Primer Congrés Universitari Català.

A fi de suplir, en allò que era possible, la mancança d'Universitat catalana, l'any 1906 van ésser creats els Estudis Universitaris Catalans, que han sostingut les càtedres de Llengua catalana, Literatura catalana, Dret Català, Història de Catalunya i altres. L'any següent començà la publicació de la revista que duu el mateix nom.

Això representava un simple palliatiu, de manera que el problema bàsic de la Universitat restà en peu. Tot seguit de la seva creació, els Estudis Universitaris Catalans oferiren a l'Estat d'instal·lar per llur compte càtedres en llengua catalana a la Universitat de Barcelona. Al cap de dos anys vingué la contesta:

el ministre refusà l'oferta, allegant que la llengua catalana no és nacional a Espanya i que a Europa no hi havia Universitats bilingües.

EL PRIMER CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA. — L'esforç per la necessària restauració gramatical de l'idioma català va donar lloc al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat el mes d'octubre de l'any 1906.

La convocatòria deia que el Congrés s'ocuparia del desenrotllament dels estudis filològics al Principat, a València, a les Balears, al Rosselló i a l'Alguer, de les qüestions històriques i literàries relacionades amb la llengua, i de la defensa i l'extensió d'aquesta. Hi acudiren representants de totes les terres de llengua catalana i nombrosos filòlegs forasters.

L'article primer del reglament del Congrés deia que l'objecte d'aquest era «exclusivament científic». Així i tot, els diversos actes que amb motiu de la seva celebració foren organitzats, van donar avinentesa als esclats del sentiment patriòtic en aquells dies de la Solidaritat Catalana.

En l'aspecte científic, els resultats del Congrés no foren molt notables. En els seus treballs es reflectí la multiplicitat de les tendències lingüístiques i la poca preparació o el desencert d'alguns dels qui aleshores es dedicaven a la filologia. La depuració i la fixació de l'idioma havien de venir anys després per uns altres camins.

LA FIXACIÓ DE L'IDIOMA. — L'any 1913 foren publica-

des les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, les quals, juntament amb la publicació de la *Gramàtica* de Pompeu Fabra, van ésser un gran pas cap a l'unificació lingüística. No solament les adoptaren les corporacions oficials, ans encara els dos diaris en català que aleshores sortien a Barcelona — *La Veu de Catalunya* i *El Poble Català* — i gairebé tots els periòdics catalans, així com la gran majoria d'escriptors i d'editorials. Més endavant les Normes foren completades i en part rectificades pel *Diccionari ortogràfic* de l'Institut. I vençudes, al capdavall, les darreres resistències, la unificació lingüística és avui un fet definitiu al Principat i s'ha estès de pressa al País Valencià i a les Illes.

L'OBRA CULTURAL DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA.— En ocupar Prat de la Riba la presidència de la Diputació de Barcelona, la seva primera i cabdal preocupació fou de realitzar una obra oficial en pro de la cultura catalana.

Com a inici del pla cultural, va ésser creat, l'any 1907, l'Institut d'Estudis Catalans, concebut com un òrgan d'alta cultura, amb tres seccions: Filològica, Històrico-arqueològica i de Ciències.

Després van ésser fundades institucions culturals i docents especialitzades. Aquesta obra, vasta i metòdica, completada per la creació de la Biblioteca de Catalunya i de les Biblioteques Populars, i continuada després per la Mancomunitat, significava la nacionalització de la cultura catalana.

XI

EL MOVIMENT PER LA MANCOMUNITAT

La iniciativa de Folguera i Duran. — La ruptura de la Solidaritat i la Setmana tràgica, amb la repressió que la seguí, produïren al Principat un període de decaïment polític. Una bona part de la massa catalanista havia caigut en el descoratjament. Però l'ideal català era ben viu, i es manifestà altra vegada amb ocasió de la campanya per la Mancomunitat de Catalunya.

Ja l'any 1909 Manuel Folguera i Duran, elegit diputat provincial, presentà una proposició demanant la constitució d'un organisme català que representés la unitat del Principat. Aleshores la proposició fou rebutjada; només aconseguí els vots del seu autor i dels nacionalistes republicans. L'any 1911 Folguera insistí en la seva iniciativa, i Lluís Duran i Ventosa presentà una proposició més detallada en el mateix sentit.

El mes de març de l'any 1911 fou aprovada per la Diputació provincial de Barcelona la proposició en la qual es demanava que fos preparat, amb intervenció de les quatre Diputacions del Principat, un projecte

de bases per a la constitució d'un organisme supraprovincial.

Les Diputacions de Girona, Lleida i Tarragona acceptaren la proposta, i al cap d'alguns mesos el projecte era aprovat pels quatre organismes provincials i admès per tots els partits polítics catalans, amb l'excepció del lerrouxista.

El projecte de Mancomunitats, de Canalejas. — El dia 8 de desembre de l'any 1911 una comissió composta per membres de les quatre Diputacions, presidida per Prat de la Riba, a la qual s'uniren un gran nombre de representants parlamentaris de Catalunya, visità Canalejas per tal de lliurar-li les bases de la projectada Mancomunitat catalana. Canalejas acollí bé la gestió, i prometé de presentar a les Corts un projecte en el mateix sentit. Els caps de les minories parlamentàries, visitats per la mateixa comissió, manifestaren —llevat d'Antoni Maura— llur simpatia pel projecte.

A través de diversos incidents s'arribà a sotmetre a les Corts de Madrid un projecte general de Mancomunitats, anàleg al de les Diputacions catalanes. Canalejas lluità noblement per tal de fer-lo aprovar. El mes de juliol de l'any 1912 fou aprovat pel Congrés. Aleshores sobrevingué l'assassinat de Canalejas. El seu successor en el Govern, el comte de Romanones, declarà que es feia seu el projecte; però aquest topà al Senat amb l'oposició d'una gran part de senadors liberals. Montero Ríos, que n'era contrari, dimití la presidència de l'Alta Cambra. Aprovat

l'article primer per una petita minoria, es consumà l'escissió de García Prieto, gendre de Montero Ríos, i van ésser tancades les Corts.

Els catalans comprengueren que el projecte de Mancomunitats estava en greu perill. Per tal de fer un esforç per salvar-lo, es celebrà una Assemblea catalana composta dels diputats provincials de les quatre Diputacions i els representants parlamentaris de Catalunya (24 d'octubre del 1913). A la tarda del mateix dia tingué lloc a Barcelona una gran manifestació pública, en la qual prengueren part ciutadans de tots els estaments i de tots els partits, fins del radical, que havia acabat per adherir-se al moviment.

El decret autoritzant les Mancomunitats. — Al cap d'alguns dies, el comte de Romanones, derrotat al Senat, caigué del poder, i hi pujà Eduardo Dato. Així quedava novament ajornat el projecte de Mancomunitats provincials. No resignant-se al nou ajornament, els catalans demanaren a Dato que declarés vigent, per decret, l'article primer del projecte Canalejas, article aprovat per les dues Cambres i que contenia tot l'essencial. No s'hi avingué Dato. Però, per acord del Govern, el ministre de la Governació, Sánchez Guerra, féu signar al monarca un reial decret (18 de desembre del 1913) que autoritzava les Diputacions provincials a mancomunar-se per als fins administratius que els corresponien, i donava a les Mancomunitats que es constituïssin el dret de sollicitar al Govern delegacions de serveis, per a la concessió de les quals caldria una llei.

CONSTITUCIÓ DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. —Omplerts els tràmits que el reial decret marcava, el dia 6 d'abril de l'any 1914 es constituí, a la Sala de Sant Jordi de la Diputació de Barcelona, la Mancomunitat de Catalunya, de la qual fou elegit president Enric Prat de la Riba. Aquest llegí amb tal motiu un discurs presidencial de ple sentit nacionalista, que alçà protestes en la premsa de Madrid.

L'Estatut de la Mancomunitat establia una fórmula d'elecció del Consell executiu per la qual es donava participació a les minories. Aquesta fórmula, apta per a un organisme de caràcter administratiu i de facultats reduïdes, no hauria estat fàcilment aplicable a un organisme polític.

Cap altra Mancomunitat no es constituí dins l'Estat espanyol.

XII

L'EVOLUCIÓ DELS PARTITS CATALANISTES

La caiguda de la U. F. N. R. — Pròximes les eleccions de diputats de l'any 1914, una notícia inesperada sorprengué a tothom: s'havia pactat una coalició electoral entre la Unió Federal Nacionalista Republicana i els radicals de Lerroux.

A despit dels esforços que, per fer surar aquest pacte, realitzaren els directors dels dos partits, la gent no l'acceptà. Dins la U. F. N. R. sobretot, hi hagué un profund disgust i un gran retraïment. El resultat fou que la coalició sofrí una grossa derrota, particularment a Barcelona. Es donà el cas que els federals-nacionalistes i els lerrouxistes, units, tingueren menys vots que els lerrouxistes sols havien tingut en les eleccions anteriors. La Lliga triomfà pels cinc llocs de Barcelona, i guanyaren els dos llocs de minoria Hermenegildo Giner de los Rios i Pere Corominines. S'hauria quedat sense acta Lerroux, si el Govern no li hagués adjudicat la d'un districte d'Andalusia.

Aquesta coalició infortunada fou el cop mortal per a la U. F. N. R., que ja estava, feia temps, malalta de consumpció, per les desavinences i la lluita sorda

entre els diversos elements que la componien. Poc després de constituir-se, el partit començà a estar en crisi. Els 24.000 vots de les eleccions municipals del 1909 es reduïren a 12.000 en les del 1913. I l'aportació dels federals-nacionalistes a la votació de la candidatura conjunta del 1914, no devia passar gaire de 5.000 vots, si és que arribava a aquesta xifra.

Desfet ja, en realitat, el partit federal-nacionalista, es mantingué aparentment en peu algun temps més. Però derrotada novament la coalició en les eleccions generals del 1916, la U. F. N. R. acabà de caure. S'havien quedat sense acta Jaume Carner, Pere Coromines i Joaquim Salvatella. Els dos primers es retiraren de la política, i Salvatella, al cap de poc temps, ingressà en la fracció liberal espanyola del comte de Romanones.

L'Esquerra Catalanista. — En la seva majoria, el sector catalanista de la U. F. N. R. s'havia retret. Poc després, una part, amb David Ferrer, Enric Maynés, Amadeu Peig, Rovira i Virgili i altres, intentà la resurrecció de la política inicial del Centre Nacionalista Republicà, creant una nova entitat patriòtica amb el nom d'Esquerra Catalanista, que tingué per òrgan el setmanari *La Nació*.

Enmig de l'escepticisme i del cansament que s'havien apoderat dels nacionalistes esquerrans, l'intent no tingué sinó un resultat mediocre. En transformar-se la Unió Catalanista en sentit avançat, l'Esquerra Catalanista s'hi fusionà, ingressant en aquella molts dels seus socis.

El Bloc Republicà Català. — Francesc Layret i alguns amics seus s'havien mostrat disconformes, des de bon principi, amb la coalició de la U. F. N. R. i els radicals. Plantejat el problema en l'Assemblea del partit, fou aprovada la coalició, i aleshores Layret i el seu grup es separaren de la U. F. N. R.

Layret, d'acord amb Marcellí Domingo, al qual l'acta de diputat a Corts per Tortosa havia portat a la plena intervenció política, fundà el Bloc Republicà Autonomista, on també entraren alguns homes procedents del partit radical. En el fons, el Bloc tenia el mateix programa de la U. F. N. R., però sense el contacte amb el lerrouxisme. La majoria dels addictes al Bloc eren antics republicans.

No tingué èxit el novell partit. Va ésser-li advers el resultat de les eleccions generals de l'any 1916, en les quals lluità, a Barcelona, en coalició amb altres elements d'esquerra i amb el doctor Queraltó. La seva candidatura sumà uns 11.000 vots, xifra inferior a la que abans havia aconseguit el doctor Queraltó lluitant tot sol. I encara que els vots personals d'aquest havien minvat molt, cal creure que n'hi restava una part important, i que els vots propis del Bloc no anaven més enllà de cinc o sis mil.

El resultat fou pitjor encara en les eleccions provincials del 1917. El Bloc presentà candidatura pel primer districte provincial barceloní. No triomfà cap dels seus candidats, i el nombre de vots que obtingueren fou molt petit. Va succeir que l'orientació radicalíssima i revolucionària que donaren al Bloc els seus directors, allunyà d'aquest una gran part de la classe

mitjana que havia pertanyut a la U. F. N. R., sense proporcionar-li el buscat concurs de la massa obrera.

D'altra banda, el Bloc no aconseguí de crear nuclis i forces fora de Barcelona. Subsistia encara, nominalment, la U. F. N. R., i la majoria de les entitats i personalitats d'aquesta estaven a l'espectativa i es resistien a entrar dins la novella organització.

La transformació de la Unió Catalanista. — Martí i Julià, president de la Unió Catalanista, s'adonava de la decadència en què aquesta havia entrat. Va creure que això era degut a l'envelliment del seu organisme i que renovellant-lo el podria enfortir.

Aleshores va realitzar el pla de convertir la Unió en una força nacionalista d'esquerra, sobretot en el sentit social. El nou programa, contingut en el missatge que la Junta Permanent presentà al Consell general del 1915, fou aprovat. La Unió acceptava la forma de govern republicana, la separació de l'Església i l'Estat i els principis del socialisme internacional.

A Martí i Julià va enganyar-lo el cor. La seva política no tingué l'èxit que ell va esperar. Arribà a la convicció que la Unió Catalanista era una força irremeiablement caduca, i proposà la dissolució. El Consell general de l'any 1916 no acceptà la proposta, i la Unió continuà vivint, bé que amb una vida feble.

La Festa de la Unitat Catalana. — En les eleccions del 1916, la Lliga Regionalista obtingué un èxit, a despit dels esforços que, per derrotar-la, realitzà el Govern liberal aleshores al poder. Es formà en aquell

període, de fet, un bloc antilliguista, en el qual entraren fins els homes de la U. F. N. R. Cambó va dir posteriorment que l'any 1916 havia estat «l'any heroic de la Lliga».

Per celebrar l'èxit —que havia permès, no solament de conservar, ans encara de reforçar, les posicions electorals dels regionalistes —, fou organitzada al Parc Güell l'anomenada Festa de la Unitat Catalana, a la qual assistiren 5.000 comensals. Francesc Cambó hi pronuncià el discurs on féu una mena d'apel·lació a Europa. «Cal que això s'acabi», digué el líder regionalista; «cal, en interès d'Espanya, que tots els espanyols s'hi trobin bé, i que els delegats que representin Espanya en les negociacions que potser facin modificar el mapa polític d'Europa, puguin dir que parlen en nom d'Espanya, i que no es doni el cas que s'escolti una veu potent que digui altament i terminantment que no parlen en nom de Catalunya».

Aquestes paraules alçaren a Madrid una gran polseguera. Hom les interpretà en el sentit que Catalunya trametria representants propis al Congrés de la Pau, i s'hi veié una amenaça d'apel·lar a la intervenció estrangera. Poc després parlà Cambó al Congrés espanyol, i, tot mantenint el dit paràgraf, l'explicà en forma relativament suau, dient que si no hi havia dins l'Estat espanyol la necessària compenetració entre els diversos pobles que el formen, i Catalunya hagués de prendre una actitud de protesta, algun delegat de les potències representades al Congrés de la Pau podria fer observar al delegat d'Espanya que no tenia la representació efectiva del poble català.

EL PARTIT REPUBLICÀ CATALÀ. — La Joventut Republicana de Lleida prengué la iniciativa de la reconstitució de l'Esquerra Catalana. Els homes del Bloc Republicà Autonomista, adonant-se del poc èxit de llur intent, acolliren bé la iniciativa dels lleidatans.

Els dies 26 i 27 d'abril de l'any 1917 fou celebrada a Barcelona l'Assemblea de constitució del Partit Republicà Català, en el qual entraren la gran majoria de les entitats que havien format part de la U. F. N. R., de manera que el nou grup tenia més amplitud i més importància que el Bloc.

Retirats molts dels homes de l'antiga Esquerra, la direcció del Partit Republicà Català la tingueren els mateixos homes del Bloc. Es designà un directori compost per Layret, Marcellí Domingo, Gabriel Alomar, Alfred Perenya i Antoni Estivill.

El programa del Partit Republicà Català va fixar-lo Layret en el discurs pronunciat a la dita Assemblea. Era un programa més esquerrista que el de la U. F. N. R. Acceptà el conjunt del programa de Pi i Margall, amb les modificacions portades pels nous fets polítics i socials del món. En el terreny econòmic féu declaracions molt radicals, i admeté les ideologies socialistes per a la transformació de l'actual economia. Pel que fa al problema de Catalunya, reconegué i proclamà el fet de la nacionalitat catalana i el seu dret a una «plena autonomia política, administrativa i econòmica dins la República federal espanyola».

XIII

L'ASSEMBLEA DE PARLAMENTARIS

EL PRIMER DE JUNY DEL 1917. — Feia temps que dins l'exèrcit espanyol hi havia agitació i malestar. Els militars havien constituït les anomenades Juntes de Defensa, amb el propòsit de posar remei als greus mals interns de què l'oficialitat es planyia. Però tot el moviment havia quedat reclòs a les casernes, i el públic no en sabia res. Així causà forta sorpresa, a darrers de maig del 1917, la notícia que alguns caps i oficials de la guarnició de Barcelona havien estat arrestats al castell de Montjuïc.

El general Marina acabava de substituir el general Alfau a la Capitania general del Principat. L'endemà de la seva arribada a Barcelona, el dia primer de juny, el nou capità general va rebre una mena d'ultimàtum de l'arma d'infanteria, exigint-li que els militars presos a Montjuïc, membres de la Junta Superior de Defensa, fossin posats en llibertat dins el termini de dotze hores; del contrari esclataria a tot l'Estat una revolta militar. El poder civil, davant l'amenaça armada, va cedir. Abans de les dotze hores fixades, els arrestats de Montjuïc eren po-

sats en llibertat pel governador militar de la plaça.

Però el Govern Garcia Prieto, que es trobà impensadament amb el conflicte, havia rebut una ferida mortal. Poc després caigué del poder, i vingueren els conservadors amb un Ministeri Dato.

L'ASSEMBLEA CATALANA DEL 5 DE JULIOL. — Els fets del primer de juny produïren a l'Estat espanyol una forta sotragada. El Govern Dato apellà als recursos tradicionals a Espanya: suspensió de garanties constitucionals, amb prèvia censura per a la premsa.

Catalunya, donant una prova més de la seva vitalitat, tingué una iniciativa. Foren convocats en Assemblea els diputats i senadors catalans, per tal de deliberar sobre la situació creada pel moviment militar. La idea d'aquest acte sorgí al voltant del llit on jeia, malalt de mort, Prat de la Riba.

El dia 5 de juliol es celebrà l'Assemblea Catalana al saló del Consistori Nou de l'Ajuntament de Barcelona. Hi assistiren o s'hi adheriren tots els convocats, menys un. Després de retirar-se tretze assembleistes conservadors i liberals, que havien presentat una proposició parlant de l'«autonomia administrativa de Catalunya» i deixant a l'arbitri del Govern la data d'obertura de les Corts, fou aprovada, per unanimitat dels quaranta-sis assembleistes presents, una proposició en la qual coincidiren els catalanistes, els republicans, els liberals i la gran majoria dels conservadors, i on es declarava que era voluntat general de Catalunya l'obtenció d'un règim d'àmplia autonomia,

i era de gran conveniència per a Espanya transformar l'organització de l'Estat, basant-la en un règim autonòmic. També fou acordat de demanar al Govern la immediata reunió de les Corts, a fi que aquestes, en funcions de Constituents, deliberessin i resolguessin sobre l'organització de l'Estat i l'autonomia dels municipis, i donessin solució immediata al problema militar i als que les circumstàncies plantegessin amb urgència inajornable en la vida econòmica de l'Estat espanyol. Per al cas que el Govern no accedís a la immediata reunió de les Corts, es decidí de convocar tots els senadors i diputats de l'Estat en Assemblea extraoficial, en la qual es deliberés sobre els extrems consignats, i fou assenyalada la ciutat de Barcelona com a lloc de la dita Assemblea, amb la data del 19 del mateix mes.

En l'Assemblea Catalana del 5 de juliol del 1917 adoptà Lerroux, per primera vegada, una actitud favorable a les reivindicacions polítiques de Catalunya.

L'Assemblea de Parlamentaris del 19 de juliol. — No solament el Govern Dato desoí la petició de convocatòria de Corts, ans encara prohibí la celebració de l'Assemblea extraoficial anunciada. Sánchez Guerra, que era aleshores ministre de la Governació, adoptà una actitud violenta i amenaçà amb perseguir com a sediciosos els qui intentessin de celebrar l'Assemblea.

Arribà el 19 de juliol, i Barcelona, des de bon matí, semblava una ciutat presa militarment. L'Assemblea

havia estat convocada a Casa de la Ciutat, o «en un altre lloc que oportunament s'avisarà».

La força pública ocupà o vigilà els principals edificis que hom podia suposar llocs probables de l'Assemblea. Però fou escollit un edifici municipal del Parc, edifici sobre el qual no requeien sospites. Els parlamentaris, que es traslladaren separadament, en automòbils, al Restaurant del Parc per dinar, se n'anaren després a l'edifici proper, convertit feia algun temps en local del Comitè Executiu de l'Exposició d'Indústries Elèctriques. Ramon d'Abadal ocupà la presidència, i tot seguit començaren els assembleistes llurs tasques.

Es donà compte d'una proposició presentada per Melquíades Álvarez, Cambó, Giner de los Ríos, Pablo Iglesias, Lerroux, Rodés, Roig i Bergadà i Josep Zulueta, la qual, ultra la protesta per l'actitud del Govern, contenia, entre altres, la següent declaració:

«Que havent declarat el Govern i els partits que tenen majoria a les Corts que aquestes no poden actuar en funcions de Constituents, i considerant l'Assemblea que és urgent deliberar i resoldre sobre l'organització de l'Estat, l'autonomia dels municipis i els altres problemes que les circumstàncies plantegen amb urgència inajornable per a la vida del país, entén que és indispensable la convocatòria d'unes noves Corts que, en funcions de Constituents, puguin deliberar sobre aquests problemes i resoldre'ls.»

Es declarà així mateix que les noves Corts havien d'ésser convocades, no per un Govern de partit, ans per un Govern que representés la voluntat popular.

Tot just acabaven d'ésser llegides i aprovades les conclusions, quan la policia féu irrupció en el local i ordenà que els reunits es dissolguessin. L'ordre no fou obeïda, i l'Assemblea continuà. Poc després arribaren davant l'edifici nombroses forces de la guàrdia civil. Al cap d'aquestes forces digué que, per ordre del governador, invitava els reunits a dissoldre's, i que, en cas de no ésser obeït, es veuria obligat a servir-se de la força que l'acompanyava. Tampoc no s'accedí a la nova intimació, i la guàrdia civil entrà a la sala. Veient que sols per la violència podia ésser dissolta la reunió, fou avisat del que passava el governador Leopoldo Matos, i aquest, a les cinc de la tarda, es presentà davant l'Assemblea. Després d'ordenar als periodistes que es retiressin, demanà als assembleistes que desistissin de continuar la reunió.

—Tot i el requeriment del representant del Govern — digué Ramon d'Abadal, posat dempeus —, l'Assemblea no es dissol, perquè no reconeix altra autoritat sinó la seva pròpia. Deixant a un costat les consideracions personals, no podem tenir en compte les declaracions del Govern sobre la illegalitat de l'Assemblea, ni atendre les ordres sobre la seva dissolució. L'Assemblea s'ha reunit per deliberar sobre qüestions transcendentals, i aquesta deliberació ha tingut lloc, i hom ha aprovat els acords per aclamació.—

El senyor Abadal donà lectura als acords.

—¿De manera, senyor president— féu al capdavall el governador—, que vós desobeïu l'ordre terminant, que dóna l'autoritat, de dissoldre la reunió?

—Sí, senyor governador; l'Assemblea continuarà mentre violentament no sigui dissolta, o fins que amb tota llibertat així ho acordi.

—Davant l'actitud irreductible de la presidència— féu Matos—, queda aquesta a disposició de la meva autoritat.

—No hi quedarà fins que hi quedem tots— cridaren els assembleistes.

—Doncs quedeu tots vosaltres detinguts, a disposició de la meva autoritat — replicà el governador.

Però Abadal, asseient-se, digué: —L'Assemblea continua les seves deliberacions.—

Davant la resistència del president, el governador féu entrar alguns caps de la força pública, els quals anaren detenint, un a un, els parlamentaris presents, que formulaven llurs respectives protestes. Matos no gosà, però, fer empresonar els diputats i senadors, ni tan sols mantenir la detenció. Quan cada assembleista, acompanyat de policies, arribava a la Plaça d'Armes del Parc, hom el deixava en llibertat.

L'entusiasme del poble fou gran. En adonar-se'n el públic que transitava pels carrers, els ovacionà. A la Rambla, els diputats de l'esquerra parlaren al públic, enmig d'ovacions. Al local de la Lliga Regionalista fou improvisat un ràpid míting, i la bandera catalana fou hissada al balcó de l'entitat, entre entusiastes ovacions.

Al cap de pocs dies, en la sessió de l'Ajuntament de Barcelona —el governador havia suspès la sessió de primera convocatòria del dia 19—, l'alcalde de reial ordre Antoni Martínez Domingo, per estar dis-

conforme amb la conducta del Govern i del governador davant l'Assemblea de Parlamentaris, dimití el seu càrrec, i pronuncià el seu memorable discurs, que acabava així: «Abans de faltar, abans d'oposar-me a aquest esperit, que jo sento avui que és unànime a Catalunya, prefereixo tornar a ésser ciutadà lliure de la lliure Barcelona.»

La vaga general del 1917. — Els elements obrers, sobretot els acoblats dins la *Unión General de Trabajadores,* que responia a les orientacions del socialisme espanyol, tenien projectada des de l'any 1916 una vaga general, per al cas que el Govern no prengués les adequades mesures en el sentit de resoldre la crisi obrera deguda a la gran guerra i assenyaladament el problema de l'encariment extraordinari de les subsistències.

La *Unión General de Trabajadores* aprofità la situació que havia creat l'actuació de les Juntes de Defensa i l'Assemblea de Parlamentaris, per declarar la vaga general projectada, que tingué a Catalunya el concurs del sindicalisme, ací particularment poderós. La vaga esclatà el dilluns 13 d'agost, i durà tota la setmana, fins al dia 19.

Encara que el Comitè de vaga actués a Madrid, el veritable centre del moviment, en el seu aspecte polític, era Barcelona. El curs dels esdeveniments depenia del que a Catalunya succeís. El centre de l'acció dels elements de l'Assemblea de Parlamentaris, i també el centre de l'acció militar, era Barcelona.

El dissabte anterior es reuniren els prohoms de

moviment parlamentari. Lerroux havia de donar al poble republicà el crit d'alçament. Però després d'explorar l'ànim dels militars, va considerar molt problemàtic que aquests secundessin el pla, ni que fos d'una manera passiva.

Davant d'això, el dimecres dia 15 d'agost els parlamentaris dirigiren al país el manifest acordat ja el dia abans, del qual es deduïa que no hi havia res a fer.

A Barcelona es produïren diversos xocs entre la força pública i grups de paisans, amb alguns morts i ferits. Els esdeveniments sagnants de Sabadell tingueren major importància. El dimecres d'aquella setmana fou detingut Marcellí Domingo, que, a despit del seu caràcter de diputat a Corts, sofrí un llarg captiveri a bord d'un torpediner.

La segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris. — Tot i el fracàs de la vaga obrera del mes d'agost, els conflictes plantejats seguien ben vius. Els militars accentuaren llur hostilitat al Govern Dato, i aquest va acabar per caure. La crisi coincidí amb la celebració, a Madrid, de la segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris (octubre del 1917), on foren aprovades unes conclusions sobre la reforma de la Constitució. L'Assemblea declarà:

«1.r Que la modificació del Codi constitucional en allò que es refereix a l'estructura de l'Estat, ha de basar-se necessàriament en un ampli règim d'autonomia, admetent com a organisme natural la regió, acceptant la seva existència en tots aquells casos en els quals la voluntat de constituir-la es manifesti en for-

ma adequada, i les circumstàncies de la seva formació ofereixin les necessàries garanties d'un profitós funcionament, i reconeixent a les regions, com a atribucions pròpies emanants de llur constitució, les de governar-se i regir-se lliurement en tots els ordres que afectin al ple descabdellament de llur vida interna, sense perjudici de la plena autonomia municipal, que serà objecte d'un altre acord...

»3.r Que la Constitució establirà les garanties mitjançant les quals els habitants i els Ajuntaments d'una part del territori espanyol manifestin llur voluntat de quedar constituïts en regió i d'obtenir, per als poders regionals, la sobirania per a regir llur vida interior en tot o en part de les matèries no reservades a la sobirania exclusiva de l'Estat espanyol.

»4.t Que els reiterats acords de representants en Corts, Diputacions provincials i Ajuntaments de Catalunya i de les províncies basques afirmant llur personalitat i reclamant llur autonomia, poden autoritzar les Corts Constituents perquè naturalment reconeguin llur personalitat com a regió i atorguin el règim d'autonomia previst en la declaració primera.»

La crisi promoguda per l'obligada dimissió del Govern Dato es resolgué amb la formació d'un Govern de concentració presidit per García Prieto, en el qual entraren dos catalans: Ventosa i Calvell (ministre d'Hisenda) i Felip Rodés (ministre d'Instrucció Pública).

L'entrada de Ventosa i Rodés al Ministeri de concentració fou molt diversament judicada. Entre els elements d'esquerra de l'Assemblea de Parlamenta-

ris, l'actitud dels regionalistes i de Rodés causà disgust, i el bloc format es dissolgué.

El Govern García Prieto adoptà, d'una manera tímida i fragmentària, alguns punts del programa de l'Assemblea de Parlamentaris. Renuncià al nomenament d'alcaldes de reial ordre i declarà que tenia per missió fer unes eleccions sinceres.

Així acabà el moviment de l'Assemblea de Parlamentaris, el qual, bé que no fou exclusivament català ni específicament catalanista, tingué a Catalunya el seu centre i la seva força principal.

XIV

EL DESCABDELLAMENT DEL NACIONALISME AL PAÍS VALENCIÀ I A LES ILLES. EL CATALÀ AL ROSSELLÓ

La transformació de Lo Rat Penat. — Dins l'associació Lo Rat Penat lluitaven les tendències espanyolistes i les valencianistes. Aquestes aconseguiren una assenyalada victòria l'any 1913, en disposar el Consistori dels Jocs Florals que els treballs presentats al concurs havien d'estar escrits en la nostra llengua. Aquell any fou mantenidor el dramaturg Ignasi Iglésias, el qual pronuncià un discurs en català, que produí un gran entusiasme. Un intent, fet l'any 1916, per tornar l'associació al provincianisme i al bilingüisme, no va reeixir.

La cultura nacional a València. — Per influència sens dubte de l'obra cultural que descabdellava la Diputació de Barcelona, l'any 1913 fou creat a València, a proposta del diputat provincial Joan Pérez i Lucia, el Centre de Cultura Valenciana, al qual s'incorporaren alguns erudits de Lo Rat Penat. El predomini de la llengua castellana en l'obra d'aquesta ins-

titució li ha tret una gran part de la vàlua espiritual.

Per iniciativa del Centre de Cultura Valenciana van ésser creades unes càtedres de llengua vernacla i d'Història de València a càrrec dels erudits Josep Sanchis Sivera i Lufs Fullana, càtedres que han passat per algunes vicissituds.

L'any 1920 va ésser creada la Societat Castellonenca de Cultura, que ha esdevingut una de les primeres institucions culturals de la nostra terra. Tot tenint un caràcter bilingüe, aquesta entitat realitza una excellent obra d'esperit valencianista.

La fase política del valencianisme. — L'any 1915 la Joventut Valencianista publicà el setmanari *Patria Nova,* els animadors del qual foren Eduard Martínez Ferrando i Marià Ferrandis Agulló.

D'aquell any ençà els patriotes valencians commemoren la data del 29 de juny del 1707, en què van ésser abolides per Felip V les llibertats del reialme de València.

Per aquell temps s'inicià una tendència valencianista en l'antic partit republicà blasquista, que aleshores dirigia Fèlix Azzati, tendència que era principalment representada per Vicent Marco i Miranda. Però Azzati, que al principi encoratjà la nova orientació, fluctuà més endavant, en adonar-se que una gran part dels components del partit la rebutjaven.

Cap a l'any 1918 va ésser creada la Unió Valencianista, presidida per Lluís Cebrian i Mezquita, de la qual formaven part Ignasi Villalonga, Joaquim Reig i Joan Pérez Lucia. Aquesta entitat publicà una de-

claració en la qual afirmava la personalitat del poble valencià, el seu dret a constituir un Estat, el federalisme com a fórmula d'unió, la cooficialitat del català i el castellà, l'autonomia municipal i el reconeixement de les varietats comarcals. Els elements de la Unió Valencianista van adquirir el diari *La Correspondencia de Valencia*.

En les eleccions dels anys 1916, 1919 i 1920, els partits polítics de València van incloure en llurs candidatures alguns elements significadament valencianistes.

A MALLORCA. — L'any 1917 es constituí a Palma el Centre Regionalista.

Una segona *Veu de Mallorca* començà a publicar-se aquell mateix any. La tendència d'aquest setmanari, va ésser francament nacionalista.

Gabriel Alomar, en els seus escrits i en la seva actuació s'ha mostrat, tothora, incorporat al moviment nacional. En la selecció intellectual de les Illes, és aquesta l'orientació que preval fa molt de temps.

L'Associació per la Cultura de Mallorca realitza anys ha una obra patriòtica excellent.

En les eleccions municipals anteriors a la dictadura del general Primo de Rivera, sortiren elegits, a Palma, tres candidats mallorquinistes, els quals, per bé que prengueren la denominació de regionalistes, eren nacionalistes convençuts. Un d'ells, Guillem Fortesa, fou alcalde de la ciutat.

LA LLENGUA CATALANA AL ROSSELLÓ. — Al Rosselló

el moviment catalanista no ha sortit de l'aspecte lingüístic, literari i històric. La defensa de l'idioma en el camp religiós i popular tingué un gran cooperador en el bisbe de Perpinyà Juli Carselade du Pont — un gascó —. La Renaixença catalana del passat segle es reflectí en la terra rossellonesa.

Actualment la poesia catalana té al Rosselló conreadors remarcables. Alguns periòdics bilingües de català i francès mantenen un cert esperit regionalista. En el camp de les lletres la tendència pancatalanista ha fet prosèlits i ha donat lloc a la institució dels Jocs Florals de «La Ginesta d'Or», als quals concorren literats de totes les terres catalanes.

Pere Vidal, bibliotecari de Perpinyà, fundà la *Société d'Études Catalans,* que publicà la *Revue Catalane.*

«Nostra Parla». — L'any 1916 es constituí l'entitat Nostra Parla, on tenien representants totes les terres de llengua catalana. L'article primer dels seus estatuts deia: «L'associació Nostra Parla ha nascut per assolir la unificació espiritual de València, Mallorca, el Rosselló i Catalunya. S'entendrà per unificació espiritual una completa compenetració de sentiments i d'interessos morals i materials». I l'article segon deia: «L'argument de més força de Nostra Parla serà la unitat de la nostra llengua. Nostra Parla tributarà en tot moment un sagrat culte a aquesta llengua, i procurarà infiltrar a valencians, mallorquins, rossellonesos i catalans la idea que la llengua és la nostra pròpia essència i que la unitat de la llengua

expressa la unitat de naturalesa espiritual; i d'aquí la necessitat d'una indissoluble fraternitat per a enrobustir i enlairar la nostra pàtria integral.»

Constituïen Nostra Parla tres entitats autònomes, domiciliades respectivament a Barcelona, València i Palma.

XV

EL MOVIMENT PER L'ESTATUT DE L'AUTONOMIA

Les aspiracions autonomistes. — Els catalans del Principat estaven decebuts per la tenaç resistència del Govern de Madrid a entrar en el camí de l'autonomia de Catalunya, àdhuc d'una manera gradual i pausada. Augmentava la decepció el fet que la Mancomunitat, no solament no havia rebut cap de les delegacions de serveis que havien estat l'objecte principal de la seva creació, ans encara veia contínuament destorbada la seva obra pels governants centralistes i per les autoritats i els funcionaris del poder central.

D'altra banda, el marc administratiu de la Mancomunitat apareixia ja massa estret per a fer-hi cabre les més urgents reivindicacions autonomistes, i es manifestà novament l'aspiració a una immediata autonomia política.

L'Escola de Funcionaris de la Mancomunitat organitzà una acció dels municipis catalans en pro de l'autonomia de Catalunya, i la Mancomunitat redactà unes bases per al règim autonòmic, a fi de presentar-les al Govern espanyol.

El refús de Madrid. — El missatge que els representants catalans lliuraren al Govern de Madrid el 29 de novembre del 1918, demanant l'autonomia integral, va ésser acollit fredament pel Govern García Prieto. Havent-se manifestat entre els ministres importants discrepàncies sobre l'actitud que davant la petició havia d'adoptar el Govern, aquest va presentar la dimissió col·lectiva, i el dia 5 de desembre pujava al poder el comte de Romanones, que semblava més ben disposat.

Constituït el nou Govern, Cambó plantejà a la Cambra dels Diputats, francament i clara, el plet català, presentant-lo com un fet biològic, fill de la vitalitat nacional de Catalunya, i com un problema de sobirania política, i no ja de simple descentralització administrativa. Fou Antoni Maura qui s'encarregà d'oposar una negativa a la demanda dels catalans; i havent rebut el seu discurs l'entusiasta aplaudiment i les felicitacions de tots els grups afectes a la monarquia, fins dels ministres i del cap del Govern, els diputats catalans, després d'unes paraules de Cambó apel·lant als partits d'esquerra (que s'havien declarat partidaris de l'autonomia de Catalunya), es retiraren de la sala de sessions (12 de desembre del 1918) per creure que la continuació d'aquell debat no podia dur a cap resultat pràctic.

Gran fou l'emoció produïda en el nostre poble per la retirada dels seus diputats. L'opinió catalana evolucionava en un sentit de major radicalisme catalanista. El moviment nacional es trobava en un període d'intensitat, per efecte principalment del desen-

llaç de la guerra mundial, que fou considerat pels catalans com una victòria del principi de les nacionalitats.

En tornar els diputats catalans a Barcelona, van ésser objecte d'una entusiasta rebuda popular, durant la qual el cant d'*Els Segadors* omplí l'aire agitat de les grans vies ciutadanes.

L'Assemblea de la Mancomunitat. — Vist el resultat negatiu de la petició feta a Madrid, el dia 21 de desembre es reuní a Barcelona l'Assemblea de la Mancomunitat, amb assistència dels representats de Catalunya al Parlament espanyol. L'Assemblea afirmà la irrevocable voluntat del poble català de governar-se lliurement en la seva vida interior, acordà d'emprendre tot seguit els treballs necessaris per a la implantació de l'autonomia, i encarregà al Consell Permanent de la Mancomunitat la redacció d'un projecte d'Estatut Català i l'organització dels primers serveis de la Catalunya autònoma.

Mentrestant, el comte de Romanones, volent demostrar que estava disposat a resoldre el problema de Catalunya, nomenà una comissió extraparlamentària encarregada d'estudiar-lo i de formular un projecte d'autonomia. A Catalunya hom va creure que el decret del president del Consell venia tard i que no tenia altra significació que la d'un expedient dilatori. Els representants de diversos partits espanyols designats vocals de la dita comissió, renunciaren els càrrecs. Així mateix els renunciaren tots els vocals catalans, els de la dreta i els de l'esquerra.

L'entusiasme patriòtic que en aquells dies sentiren els catalans, s'exterioritzà repetides vegades en la via pública, i es produïren manifestacions en les quals era aclamada Catalunya i cantat l'himne nacional. Malgrat la forma correcta d'aquestes expansions populars, les autoritats del centralisme les reprimiren brutalment, amb ferocitat. Les càrregues de la policia donaven a Barcelona l'aspecte d'un país d'ocupació, esclafat per la força. Hi hagué diversos incidents greus entre catalans i oficials de l'exèrcit espanyol. Es formà una banda de gent tèrbola, reclutada a les cases de joc i de vici, encarregada de provocar i atropellar els catalans amb el consentiment i la protecció de la policia. Dos joves catalans van ésser assassinats per aquesta banda el mes de gener del 1919.

Sotmeses a un referèndum municipal les bases de l'autonomia presentades al Govern de Madrid, van votar a favor 1.046 dels 1.072 ajuntaments del Principat. Els municipis adherits a l'autonomia representaven el 99 per 100 de la població.

Els dies 24 i 25 de gener es celebrà una nova reunió de l'Assembla de la Mancomunitat. Hi va ésser aprovat l'Estatut de l'Autonomia de Catalunya, en oposició al projecte elaborat per la comissió extraparlamentària de Madrid, que només contenia algunes reformes de tímida descentralització administrativa.

Aplegats els representants dels municipis de Catalunya en Assemblea, el dia 26 van ratificar per unanimitat l'Estatut de l'Autonomia, i en senyal de cívic jurament alçaren el braç tots els delegats, enmig

d'un gran entusiasme. «Aquest Estatut», digué el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, «és la llei de la nostra terra».

Amb tot, l'unànime voluntat del poble català no pogué vèncer la resistència del Govern de Madrid i dels partits del règim. Els debats parlamentaris suscitats per la representació catalana a les Corts espanyoles, no tingueren cap resultat pràctic.

Havent fingit certs sectors de la política madrilenya que la voluntat de Catalunya no era la que deien els seus representants parlamentaris, aquests presentaren al Congrés dels Diputats, una proposició demanant que el plet fos sotmès a un referèndum individual dels catalans (18 de febrer del 1919). La proposició no fou ben acollida pels partits unitaris, perquè sabien prou bé que el plebiscit individual donaria, com donaren els plebiscits municipals celebrats, una majoria enorme a favor de l'Estatut català. Les sessions de les Corts foren suspeses sense que hagués recaigut votació. Tancades les Corts, agreujats els conflictes obrers per la deixadesa i la mala voluntat dels governants espanyols, tornà Barcelona a caure en les convulsions socials, i vingué una vaga general que deturà el moviment per l'autonomia catalana. I es passà per un llarg període tràgic, amb doble terrorisme sindical i policíac.

El Segon Congrés Universitari. — L'any 1919 va celebrar-se a Barcelona el Segon Congrés Universitari Català, del qual va sortir un projecte d'Estatut de la Universitat. En el projecte es deia: «La Univer-

sitat ha d'ésser abans que tot un òrgan propulsor de la cultura catalana. Aquesta catalanitat, més que singularitzar-se, ha de consistir a aportar l'esforç i l'esperit del poble català al patrimoni espiritual de la humanitat.» L'article 33 deia: «La llengua oficial de la Universitat serà la catalana.»

Al cap de pocs mesos, Cèsar Silió, ministre d'Instrucció Pública del Govern espanyol, aleshores presidit per Antoni Maura, publicà un reial decret (22 maig 1919) establint un pla d'autonomia universitària, segons el qual cada Universitat havia de presentar un projecte per al seu propi Estatut.

Les circumstàncies polítiques ajornaren repetidament l'aplicació del decret, i fins l'any 1921 no va instaurar-se el nou règim universitari. Aquest règim, però, no va tenir cap eficàcia respecte al problema de la Universitat catalana. L'article 21 de l'Estatut de la Universitat de Barcelona declarava l'oficialitat del castellà, «*idioma oficial del Estado español.*»

La reforma intentada pel ministre Silió, no donà cap resultat positiu, i aquella pretesa autonomia universitària fou suprimida anys després.

El Segon Congrés Universitari Català va ésser organitzat per l'Associació Catalana d'Estudiants, entitat que durant alguns lustres mantingué l'esperit nacional dels escolars.

Els catalans d'Amèrica. — En la campanya per l'autonomia, la Mancomunitat de Catalunya va rebre l'adhesió i l'encoratjament dels catalans d'Amèrica, els quals li van fer ofrena d'una magnífica ban-

dera catalana, que fou acceptada com a bandera oficial de l'organisme català.

Els grups de catalans emigrats que viuen als països d'Amèrica han manifestat sovint llur viu patriotisme, i en els moments cabdals de la qüestió catalana han cooperat a l'obra nacional. Els nuclis de Buenos Aires, l'Havana i Montevideo, entre altres, han mantingut encès el foc pairal, des del segle passat, amb llurs associacions i llurs periòdics. La contribució d'aquests nuclis a l'obra de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ha estat considerable.

L'acció dels catalans d'Ultramar prengué un caire notòriament polític i radical a partir dels anys 1915-1920. El viatge de Francesc Macià i Ventura Gassol a Amèrica, durant la dictadura espanyola, donà lloc a l'Assemblea Nacionalista de l'Havana (any 1928), en la qual fou aprovat un projecte de Constitució de l'Estat Català.

XVI

L'ACCENTUACIÓ DEL NACIONALISME CATALÀ

La Federació Democràtica Nacionalista i Estat Català. — El refús a la demanda d'autonomia augmentà el disgust i el ressentiment dels catalans davant l'Estat espanyol, i allunyà les esperances en una possible solució de concòrdia.

Un primer resultat d'aquest ambient fou l'evolució del diputat Francesc Macià, que adoptà tesis radicals respecte al problema de la llibertat catalana.

L'any 1919 es constituí, sota el cabdillatge de Macià, una agrupació política denominada Federació Democràtica Nacionalista, la qual publicà un extens programa, que preconitzava la plena sobirania de Catalunya per a poder pactar després, lliurement, la Federació espanyola o ibèrica.

L'any 1922 Macià féu públic el seu projecte d'Estat Català, i començà els treballs per a constituir, sota aquesta denominació, un organisme de combat.

La Conferència Nacional Catalana. — La col·laboració reiterada dels homes de la Lliga Regionalista en els Governs de Madrid i la resistència dels polítics

madrilenys a les reivindicacions catalanes, motivaren en el catalanisme, i assenyaladament en la seva joventut, un moviment de reacció en sentit nacional.

La Joventut Nacionalista, secció de la Lliga, estava realment en desacord, ja feia anys, amb la conducta dels directors del regionalisme en allò que es referia a la política davant l'Estat espanyol. D'altra banda, nombrosos elements que havien pertanyut a la Unió Federal Nacionalista Republicana i molts elements nous de la joventut intellectual no inscrits en cap grup, tenien del problema de Catalunya una concepció que coincidia amb la dels homes de la Joventut Nacionalista. Posats d'acord els elements de totes aquestes tendències i procedències, acordaren de convocar, amb un manifest, els diversos matisos del nacionalisme a una Conferència Nacional Catalana, on fossin assenyalades noves orientacions.

El manifest, en nom d'«homes provinents de diversos sectors i activitats del nacionalisme, agermanats en una mateixa fe patriòtica i coincidint en punts d'acció capitals», cridava «les seleccions i les multituds catalanes». Era condemnada en el document la política seguida en els darrers anys pels directors de la Lliga. «La ràpida alternança», deia, «de declaracions i temptatives poc conciliables féu que, per primera vegada, els directors polítics del nacionalisme fossin simultàniament discutits a Barcelona i a Madrid. La necessitat que els imposà llur tàctica de produir efectes a Madrid, els menava a combinacions electorals amb partits suspectes i a una amplitud

massa laxa en la tria de candidats. El nostre poble, que pressent la simplicitat del problema nacionalista, s'esverà una mica davant d'una tècnica tan complicada. Cal que tornem a centrar les coses, avui trasbalsades. És hora de mobilitzar de bell nou les joventuts catalanes.» Acabava el manifest atribuint a la Conferència Nacional la finalitat de «reformar i enriquir el nostre ideari, per a establir les normes essencials de la seva realització.»

Fou determinat que hi hagués quatre ponències, a saber: «Doctrina nacionalista» (ponent, Jaume Bofill i Mates), «Actuació del nacionalisme en les corporacions públiques catalanes» (ponent, Lluís Nicolau d'Olwer), «Actuació del nacionalisme davant l'Estat espanyol» (ponent, Antoni Rovira i Virgili), «Organització i propaganda» (ponent, Josep M.ª Pi i Sunyer).

El Comitè d'Acció Política de la Lliga Regionalista, en assabentar-se de les conclusions que les ponències formulaven, declarà fora de la disciplina de la Lliga aquells dels seus afiliats que intervinguessin en la votació. Això no obstant, els elements de la Joventut Nacionalista que col·laboraven en l'organització de la Conferència, ratificaren llur propòsit d'assistir a l'acte i de votar les conclusions.

En la data fixada —dies 4 i 5 de juny del 1922— tingueren lloc a Barcelona les sessions de la Conferència, que marcà una orientació plenament nacionalista i alhora liberal i democràtica.

Acció Catalana. — Com a resultat de la Confe-

rència Nacional, es constituí a Barcelona una nova unió de patriotes, Acció Catalana, encarregada de dur a la pràctica les conclusions de les ponències.

Fou nomenat un Consell central interí, elegit més tard amb caràcter definitiu, i format per Jaume Bofill i Mates (president), Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili (vice-presidents), Carles Jordà, Ramon d'Abadal i de Vinyals i Leandre Cervera.

Acció Catalana emprengué una extensa tasca nacionalitzadora. El diari *La Publicitat,* catalanitzat al cap de pocs mesos d'ésser adquirit pels elements d'Acció Catalana, defensà l'ideari de la Conferència Nacional.

En les eleccions legislatives de l'any 1923, Acció Catalana presentà un candidat únic a Barcelona, Antoni Rovira i Virgili, el qual aconseguí més de 15.000 vots i guanyà un dels llocs de majoria; però una falsificació comesa en el districte municipal de Sants-Hostafrancs, li prengué l'acta de diputat. Pocs mesos després, Acció Catalana triomfava per les majories en el districte primer provincial de Barcelona, i Francesc Cambó publicava una lletra anunciant que es retirava de l'acció política.

Acció Catalana anava ràpidament pel camí de convertir-se en la primera força del catalanisme. A l'estiu del 1923 entrà en contacte amb els nacionalistes bascos i gallecs, amb els quals pactà una aliança; fou la «Triple aliança» dels nacionalismes peninsulars.

La Unió Socialista de Catalunya. — Aquest partit obrer va ésser fundat per Rafael Campalans i Ma-

nuel Serra i Moret poc abans de l'inici de la Dictadura. La Unió Socialista, tot mantenint el criteri classista en la qüestió social i els principis de l'internacionalisme, s'ha esforçat per catalanitzar l'actuació política del nostre proletariat.

La Dictadura espanyola. — La política espanyola es trobava en plena descomposició. El desgavell de l'Estat era enorme i creixent. Enmig d'aquest ambient morbós, un militar alegre i audaç, el capità general de Catalunya Miguel Primo de Rivera, es pronuncià a Barcelona el dia 13 de setembre del 1923, publicant un manifest en el qual es presentava com a iniciador d'una nova vida per a Espanya i insinuava una actitud favorable a les aspiracions moderades del regionalisme. Al cap de pocs dies, Primo de Rivera era cridat a Madrid i encarregat del poder pel rei d'Espanya. Es constituí un Directori compost de generals, i es declarà suspesa la Constitució. Havia començat el període de la Dictadura.

Desentenent-se de les seves prometences, Primo de Rivera prengué aviat una actitud hostil al catalanisme. Les corporacions d'elecció popular foren dissoltes. La Mancomunitat de Catalunya, que Puig i Cadafalch presidia, va ésser posada en mans d'Alfons Sala i els seus companys (gener del 1924). En una recepció d'alcaldes governatius que la Mancomunitat governativa organitzà l'any 1924 al Palau de la Generalitat, el rei Alfons de Borbó lloà l'obra de Felip V i amb orgull es declarà descendent seu.

L'any 1925 la Mancomunitat fou suprimida. Havia

durat, comptant el temps de la presidència d'Alfons Sala, una mica més de deu anys.

La Dictadura s'allargà. Van ésser contínues les vexacions i les persecucions contra els catalanistes. L'idioma català fou bandejat de les corporacions públiques, i la nostra bandera fou prohibida. Foren clausurades un gran nombre d'entitats polítiques, obreres i culturals. El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (C.A.D.C.I), vell fogar catalanista que havia evolucionat en sentit socialitzant, fou posat en mans dels elements tèrbols del Sindicat Lliure.

El dictador, pueril i garlaire, presumia d'haver fet desaparèixer el catalanisme. Però quan aquell caigué, a principis de l'any 1930, el catalanisme era més fort que mai. Més fort pel nombre dels seus adeptes, pel radicalisme de les seves reivindicacions essencials, per la convicció que era pròxima l'hora de les grans realitzacions.

ELS PARTITS POLÍTICS DEL PRINCIPAT DURANT LA DICTADURA. — Durant la dictadura del general Primo de Rivera, els partits polítics no pogueren actuar públicament. El dictador havia donat l'exclusiva per a actuar a la *Unión Patriótica,* partit artificial format per gent arreplegadissa. El Govern Berenguer va donar a l'actuació política una llibertat relativa, i els partits polítics catalans entraren en una nova activitat.

L'any 1930 va constituir-se Acció Republicana de Catalunya, presidida per Antoni Rovira i Virgili, el qual s'havia separat d'Acció Catalana per creure que

les circumstàncies polítiques feien necessària l'actuació d'una força catalanista d'esquerra. Havent accentuat Acció Catalana la seva significació republicana i democràtica, les dues entitats s'ajuntaren el mes de març del 1931, constituint Acció Catalana Republicana, que va ésser també denominada Partit Catalanista Republicà.

La Lliga Regionalista, mentrestant, s'esforçava a aconseguir una transformació del règim monàrquic en un sentit favorable a les aspiracions de Catalunya, i donà un ministre, Ventosa i Calvell, a l'últim Govern de la monarquia.

EL MOVIMENT VALENCIANISTA DELS DARRERS ANYS. — A través de la freqüent aparició i desaparició de periòdics, i del fer i desfer de grups i partits (Agrupació Valencianista Republicana, Centre d'Actuació Valencianista, Acció Valenciana, Esquerra Republicana del País Valencià)—fenomen propi dels períodes d'inquietud que solen precedir de prop les embranzides duradores—, el moviment patriòtic valencià tendeix a enfortir-se i a estendre's per les diverses comarques de la regió.

A la ciutat de València, el 12 d'abril del 1931 van ésser elegits tres regidors valencianistes, dos dels quals formaven part de la candidatura d'esquerra i un altre de la de dreta.

Les campanyes dels patriotes valencians han tingut resultats positius en l'ús oficial de la llengua vernacla. La Diputació de València va emprar sovint el català durant els anys precedents a la Dictadura es-

panyola. Actualment, els bans de l'alcaldia de la capital valenciana són publicats en català i en castellà. També ha estat aconseguida, a base de l'adopció de les Normes gramaticals de l'Institut d'Estudis Catalans, la unificació ortogràfica de la gran majoria de les publicacions que al País Valencià apareixen en la nostra llengua.

Entre els periòdics valencianistes d'aquests darrers anys, mereixen especial esment la *Taula de lletres valencianes* i *El Camí,* en els quals han col·laborat patriotes de totes les tendències. *El Camí* ha arribat a tenir més de tres mil subscriptors. Els elements d'aquest darrer periòdic editen també les publicacions de «L'Estel».

L'any 1932 va ésser fundada l'Agrupació Valenciacianista Escolar, força ben orientada i amb tendència a enfortir-se.

Darrerament ha estat creada l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana, que ha iniciat la publicació d'un butlletí i ha organitzat concursos de lectura i escriptura, cursos de llengua i d'història en diverses entitats i ensenyament per correspondència.

El mallorquinisme a les eleccions. — A Palma i en altres poblacions de Mallorca, en les eleccions municipals del 1931 lluitaren candidatures «regionalistes», de les quals triomfaren alguns noms. D'altra part, alguns mallorquinistes van ésser elegits en les llistes de la coalició d'esquerres.

La República i l'autonomia. — El resultat que les

eleccions del dia 12 d'abril del 1931 tingueren en el conjunt de l'Estat espanyol, provocà l'enfonsament del règim monàrquic. A Barcelona, les eleccions van ésser guanyades per l'Esquerra Republicana de Catalunya, partit que acabava de formar-se per la conjunció de l'Estat Català de Francesc Macià, el Partit Republicà Català i el grup del periòdic *L'Opinió*.

El dia 14 d'abril al vespre es proclamà la República espanyola a Madrid. Hores abans ho havia estat a l'Ajuntament de Barcelona per Lluís Companys, i al Palau de la Generalitat Francesc Macià havia proclamat la República Catalana dins la República federal espanyola.

Al cap de tres dies, sota la pressió del Govern provisional de Madrid, la República catalana naixent es convertí en la nova Generalitat de Catalunya, que havia de trobar el seu règim legal en l'Estatut de l'Autonomia de l'any 1932.

Un nou període accidentat començà a Catalunya, període que encara no ofereix prou perspectiva històrica per a ésser relatat en els seus detalls. Però a despit de les lluites interiors i dels atacs exteriors, el catalanisme, que ha conquistat la nostra cultura i ha penetrat en les multituds, és més que mai el gran ideal col·lectiu del nostre poble i la clara esperança del seu esdevenidor.

ÍNDEX

Pàg.

Paraules preliminars. 5

I. Antecedents 9

La terra catalana. — La raça catalana. — La cultura catalana prenacional — Formació històrica de la nació catalana. — La unió amb Aragó. — L'expansió catalana medieval. — La unió a Castella. — Les lluites socials dels segles XV i XVI. — La guerra de Separació. — La guerra de Successió. — La decadència espiritual de Catalunya. — La Revolució francesa i Catalunya. Les guerres napoleòniques. — La Junta Superior de Catalunya i les Corts de Cádiz. — La divisió provincial. — Les disposicions assimilistes en el període constitucional espanyol.

II. Els primers temps de la Renaixença. 31

El moviment literari. — Els començos de la Renaixença al País Valencià. — Els començos de la Renaixença a les Illes. — Els primers periòdics escrits en català. — L'orientació de la Renaixença. — Les festes catalano-occitanes del 1868.

III. Les primeres manifestacions polítiques. . . . 40

Els partits polítics. — Els primers catalanistes. — El Pacte de Tortosa. — La Jove Catalunya. — Els intents de proclamació de l'Estat Català, l'any 1873.

IV. El període regionalista. 46

La restauració borbònica. — Fundació de Lo Rat Penat. — Un precursor del nacionalisme. — Almi-

Pàg

rall i la política catalana. — El *Diari Català*. — El Primer Congrés Catalanista. — *La Renaixensa*, diari. — Contra el projecte d'unificació de les legislacions civils. — Almirall se separa de Pi i Margall. — La Joventut Federalista. — Fundació del Centre Català. — El Segon Congrés Catalanista. — El Centre Català inicia la seva actuació política. — Els federals. — El *Memorial de Greuges*. — Publicació de *Lo Catalanisme*. — *La España Regional*. — Escissió en el Centre Català i fundació de la Lliga de Catalunya. — Els Jocs Florals dobles del 1888. El missatge a la Reina Regent d'Espanya. — La campanya contra l'article 15 del Codi Civil espanyol. — El programa polític del Centre Català.

V. Del regionalisme al nacionalisme 69

El Centre Escolar Catalanista. — La Unió Catalanista Les Bases de Manresa. — *La Tradició Catalana* de Torres i Bages. — Les orientacions de la Unió Catalanista. — El nacionalisme. — El *Compendi de la Doctrina Catalanista*. — L'entrada dels nacionalistes a *La Renaixensa*. — La conquesta de les corporacions. — El missatge a Grècia. — Un període de persecució.

VI. L'agitació catalana en el tombant del segle . 79

La fi del segle. — Catalunya i el general Polavieja. — Un altre missatge a la Reina Regent. — *La Veu de Catalunya*, diari. — Fracàs de l'intent polaviejista. — La Unió Regionalista. — Una provatura electoral de la Unió Catalanista. — Les pastorals del bisbe Morgades. — El Centre Nacional Català. — El tancament de caixes. — Incidents amb ocasió de la visita de l'esquadra francesa. — La campanya pel concert econòmic. — Les xiulades a Dato. — Les dues tendències de la Unió Catalanista. — L'excursionisme.

Pàg.

VII. La intervenció electoral del catalanisme . . 95
Les eleccions del doctor Robert. — La Lliga Regionalista. — La commemoració de l'Onze de Setembre. — Els republicans i el catalanisme. — La crisi de la Unió Catalanista. — L'escissió de la Lliga Regionalista. *El Poble Català.* — L'actuació de Lerroux.

VIII. El cicle de la Solidaritat 103
El «Banquet de la Victòria». — El 25 de novembre del 1905. — Formació de la Solidaritat Catalana. — La manifestació del 20 de maig i l'«Aplec de la Protesta». — El Centre Nacionalista Republicà. — La primera intervenció electoral de la Solidaritat. — El programa del Tívoli. — La gran victòria de la Solidaritat. — El projecte de Règim local. — La fi de la Solidaritat. — Constitució de la Unió Federal Nacionalista Republicana.

IX. Els progressos del sentiment nacional . . . 112
La Nacionalitat Catalana de Prat de la Riba. — Els inicis del nacionalisme al País Valencià. — El sentiment nacional a Mallorca.

X. Els esforços per la catalanització lingüística i cultural. 116
La lluita per la llengua. — L'escola i la llengua. — La qüestió de la Universitat. — El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. — La fixació de l'idioma. — L'obra cultural de la Diputació de Barcelona.

XI. El moviment de la Mancomunitat 122
La iniciativa de Folguera i Duran. — El projecte de Mancomunitats, de Canalejas. — El decret autoritzant les Mancomunitats. — Constitució de la Mancomunitat de Catalunya.

Pàg.

XII. L'EVOLUCIÓ DELS PARTITS CATALANISTES 126

La caiguda de la U. F. N. R. — L'Esquerra Catalanista. — El Bloc Republicà Català. — La transformació de la Unió Catalanista. — La Festa de la Unitat Catalana. — El Partit Republicà Català.

XIII. L'ASSEMBLEA DE PARLAMENTARIS 132

El primer de juny del 1917. — L'Assemblea Catalana del 5 de juliol del 1917. — L'Assemblea de Parlamentaris del 19 de juliol. — La vaga general del 1917. — La segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris.

XIV. EL DESCABDELLAMENT DEL NACIONALISME AL PAÍS VALENCIÀ I A LES ILLES. EL CATALÀ AL ROSSELLÓ. . 142

La transformació de Lo Rat Penat. — La cultura nacional a València. — La fase política del valencianisme. — A Mallorca. — La llengua catalana al Rosselló. — «Nostra Parla».

XV. EL MOVIMENT PER L'ESTATUT DE L'AUTONOMIA. . . 147

Les aspiracions autonomistes. — El refús de Madrid. — L'Assemblea de la Mancomunitat. — El Segon Congrés Universitari. — Els catalans d'Amèrica.

XVI. L'ACCENTUACIÓ DEL NACIONALISME CATALÀ . . . 154

La Federació Democràtica Nacionalista i Estat Català. — La Conferència Nacional Catalana. — Acció Catalana. — La Unió Socialista de Catalunya. — La Dictadura espanyola. — Els partits polítics del Principat durant la Dictadura. — El moviment valencianista dels darrers anys. — El mallorquinisme a les eleccions. — La República i l'autonomia.

ENCICLOPÈDIA CATALUNYA

VOLUMS PUBLICATS

		En tela Ptes.	En cart. Ptes.
1.	Nicolau d'Olwer, *L'expansió de Catalunya a la Mediterrània oriental*	12'00	10'00
2.	Elias, *L'escultura catalana moderna*, I	8'00	6'00
3.	Vila, *La Cerdanya*	12'00	10'00
4.	Pi Sunyer, *L'aptitud econòmica de Catalunya*, I	8'50	7'00
5	Roig, *La pesca a Catalunya*	8'00	6'00
6.	Chevalier, *El paisatge de Catalunya*	8'50	7'00
7.	Elias, *L'escultura catalana moderna*, II	8'50	7'00
8-9.	Reparaz, *La Plana de Vic*	13'00	10'50
10.	Roig, *La marina catalana del vuitcents*	8'50	7'00
11.	Rahola, *La ciutat de Girona*, I	8'50	7'00
12.	Rahola, *La ciutat de Girona*, II	8'00	6'00
13.	Pi Sunyer, *L'aptitud econòmica de Catalunya*, II	8'50	7'00
14.	Chevalier, *Geologia de Catalunya*, I	8'50	7'00
15.	Serra-Ràfols, *El poblament prehistòric de Catalunya*	8'50	7'00
16	Capmany, *La dansa a Catalunya*, I	8'00	6'00
17-18.	Chevalier, *Geologia de Catalunya*, II	12'00	10'50
19.	Amades, *Les diades populars catalanes*, I	8'50	7'00
20.	Mas i Perera, *Vilafranca del Penedès*	8'50	7'50
21.	Amades, *Les diades populars catalanes*, II	8'50	7'50

PREU PER SUBSCRIPCIÓ

Cada sèrie de 3 volums: En tela, 18 ptes.; en cartró, 14 ptes.

EDITORIAL BARCINO. Portaferrissa, 17

Manuals de Gramàtica Catalana

«Col·lecció Popular Barcino»

1. P. Fabra, *Ortografia Catalana*. 1 pta.
2. Id., *Les principals faltes de gramàtica*. 1 pta.
4. Id., *Diccionari ortogràfic abreujat*. 1'50 ptes.
6. Id., *La conjugació dels verbs en català*. 1 pta.
24. J. Marvà, *Exercicis de Gramàtica Catalana* (I: *Ortografia*). 1 pta.
37. Id., *Exercicis de Gramàtica Catalana* (II: *Morfologia*). 1 pta.
45. Id., *Exercicis de Gramàtica Catalana* (III: *Sintaxi*, 1.ª part). 1 pta.
48. Id., *Exercicis de Gramàtica Catalana* (IV: *Sintaxi*, 2.ª part). 1 pta.
53. Id., *Exercicis de Gramàtica Catalana* (V: *Prosòdia*). 1 pta.
57. Id., *Exercicis de Gramàtica Catalana* (VI: *Formació de paraules*). 1 pta.
63. *Clau dels «Exercicis de Gramàtica Catalana»*, de J. Marvà. 1'50 ptes.
114. B. Montsià, *Els barbarismes (Guia de depuració del lèxic català)*. 1'50 ptes.

«Manuals Escolars Barcino»

1. J. Marvà, *Curs pràctic de Gramàtica Catalana. Grau Superior*. 8'50 ptes.
4. Id., *Curs pràctic de Gramàtica Catalana. Grau elemental*. 2 ptes.
5. C. A. Jordana, *El català i el castellà comparats*. 3 ptes.
6. B. Montsià, *El català en vint lliçons*. 2'50 ptes.

EDITORIAL BARCINO - Portaferrissa, 17

"FORMULARI DE DOCUMENTS EN CATALÀ"

Models de documents administratius, governatius, polítics, civils, mercantils, escolars, mèdics, etc. Per C. A. Jordana. Preu: 2 ptes. (*Col·lecció Popular Barcino*, vol. 63)